

Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkän kylään

Yhteisöllisen elämän muutoksen tarkasteltu yhden perheen (Rojon) näkökulmasta

**Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja
kauppatieteiden tiedekunta
Historia- ja maantieteiden laitos
Suomen historian pro gradu-
tutkielma
Olli Rojo**

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Olli Rojo

Opiskelijanumero: 161235

Tutkielman nimi: Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkän kylään. Yhteisöllisen elämän muutoksen tarkastelu yhden perheen (Rojon) näkökulmasta.

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 96 + 7 liitettä

Aika ja paikka: 24.10.2011, Joensuu

Pro gradu – tutkielmani käsittelee kuinka Raja-Karjalassa sijainneen Salmin kunnan Kirkkojoen kylän asukkaiden ortodoksinen pienyhteisökulttuuri muuttui heidän uusilla asuinsijoillaan Lapinlahden kunnan Alapitkän kylässä toisen maailmansodan jälkeen. Tätä prosessia tarkastellaan yhden perheen (Rojon perhe) näkökulmasta. Tutkimuksen päälähteinä ovat siten Lyydia Rojon sekä hänen neljän lastensa haastattelut. Haastatteluaineiston tukena olen käyttänyt monipuolista arkistoaineistoa sekä tutkimuskirjallisuutta.

Tällä tarkastelulla olen pyrkinyt tuomaan täydennystä Lapinlahden ortodoksiväestöä koskeviin kysymyksiin, joissa ei ole ollut aikaisemmin esillä erityisesti yhteisöllisyyden näkökulma. Tarkoitukseni on ollut selvittää, millä eri tavoin yhteisöllisyys on tullut esille Alapitkällä ja erityisesti Juurikan kylällä, jonne Rojot asettuivat asumaan maatilalleen. Muutto asumaan Alapitkälle tiesi ortodokseille suurta kulttuuriympäristön muutosta ja tämän vuoksi olen selvittänyt, miten hyvin kirkkojokelaiset pystyivät pitämään ortodoksiseen kulttuuriinsa kuuluvia perinteellisiä tapojaan yllä luterilaisvaltaisessa kyläyhteisössä ja kuinka paljon kulttuurien erilaisuus aiheutti konflikteja paikallisen väestön kanssa. Olen rajannut tutkimukseni ajallisesti päättyväksi 1970-luvun alkuun, koska tuolloin uudenaikaisen yleiskulttuurin on nähty alkaneen levitä tuolloin maaseutukyliin. Tämän seurauksena vanhat yhteisölliset tavat ovat alkaneet väistyä.

Tutkimukseni tuloksena voin todeta, että Juurikan kylällä yhteistoiminta oli hyvin vahvaa savolaisten ja karjalaisten välillä varsinkin 1950-luvulla ja heidän kesken oli vain vähän konflikteja. Tutkimuksessani tuon esille ne syyt, mitkä johtivat siihen, että hyvin erilaiset kulttuurit omaavat karjalaiset ja savolaiset pystyvät Juurikalla tulemaan hyvin toimeen toistensa kanssa. Muualla Suomessahan oli monin paikoin esiintynyt paljon hankaluuksia.

Sisällys

1. Johdanto	4
1.1. Ortodoksisten siirtokarjalaisten etninen identifikaatio	4
1.2. Tutkimustehtävä ja lähteet	6
1.3. Tutkimusmetodi	10
1.4. Tutkimusperinne	13
2. Evakkoajat	16
2.1. Talvisodan evakuointi	16
2.2. Paluu Kirkkojoelle	22
2.3. Jatkosodan evakuointi Lapinlahdelle	27
3. Alkuvaiheet uudella maatilalla	34
3.1. Uuden maatilán saaminen	34
3.2. Maatilan rakennustyöt ja niiden rahoitus	40
3.2.1. Rakennusten teko	40
3.2.2. Pellon raivaus ja viljeleminen	49
4. Yhteisöllisyyden näkyminen Alapitkällä	54
4.1. Uskonnollinen yhteistoiminta	54
4.2. Taloudellinen yhteistoiminta	62
4.3. Vapaa-ajan toiminnot	66
4.4. Lasten koulunkäynti ja vapaa-aika	74
4.5. Yhteisöllisyys Rojon perheessä	77
5. Johtopäätökset	85
Lähteet	89
Kirjallisuus	91
Liitteet	97

1. Johdanto

1.1. Ortodoksisten siirtokarjalaisten etninen identifikaatio

Jatkosodan jälkeen suomalaisen yhteiskunnan rakenteita muutti karjalaisen siirtoväen asuttaminen sodan jälkeiseen Suomeen. Maantieteelliseen nyky-Suomeen siirtyi kaikkiaan noin 407 000 karjalaista, joista yli 50 000 oli ortodokseja.¹ Suurin osa ortodokseista oli lähtöisin Raja-Karjalan alueelta, jossa oli puhuttu yleisesti karjalan kieltä ja suurin osa väestöstä oli ollut ortodokseja. Ortodoksit olivatkin eläneet kulttuuriympäristössä, jossa ortodoksillinen yhteisöllisyys oli ollut hyvin vahvaa.

Uusissa sijoituskylissään sodan jälkeisessä Suomessa ortodoksiset siirtokarjalaiset joutuivat uuteen asemaan, koska kylien alkuperäisväestö oli luterilaisia. Ortodoksit olivat kylien väestöstä selvä vähemmistö ja lisäksi he erosivat kulttuurillisilta tavoiltaan suuresti alkuperäisväestöstä. Ortodoksit muodostivat siten uusilla asuinalueillaan etnisen ryhmän. Etninen ryhmä alkaa muodostua silloin, kun yksilö pitää itseään tietyn kulttuuriyhteisön osana tavallisesti vanhempiensa antaman esimerkin mukaisesti. Yksittäisen etnisen ryhmän identifikaatio onnistuu sen ominaispiirteiden tunnistamisen avulla. Näitä piirteitä ovat yhteisöllisyyden ainutlaatuisen alkuperän oivaltaminen, historian tuntemus ja luottamus kansan erikoiseen kohtaloon, yhteiseen kulttuuriseen ainutlaatuisuuteen liittyvä yksi tai useampi piirre ja yhteisen solidaarisuuden tunne. Ilman näitä kulttuuripiirteitä on mahdotonta identifioida erillistä kulttuuriyhteisöä yhdistävää etnisiä kategorioita ja kulttuurisia suhteita.² Ortodoksisilla siirtokarjalaisilla näitä kulttuuripiirteitä olivat kieli, uskonto ja sen alaisuudessa kehittynyt tapa- ja uskomuskulttuuri. Nämä piirteet toimivat myös puolustusmekanismina valtakulttuuriin sulautumista vastaan, jolloin on tapana korostaa omia perinteitä ja tapoja. Piirteet ulottuvat organisoidusta aktiivisesta kulttuuritoiminnasta jokapäiväisen elämän pieniin yksityiskohtiin.³

¹ Kananen 2010, 13.

² Kalinitchev 2010, 452–453.

³ Hoffren 2000, 40; Kananen 2010, 21–22.

Identiteetin on nähty olevan yksilön kokemaa jatkuvaa samankaltaisuutta itsensä suhteen sekä jatkuvaa samankaltaisen olemuksen jakamista muiden kanssa. Ihmiset pyrkivät usein siihen, että omat käsitykset itsestä vastaisivat muiden käsityksiä. Täten identiteetti ei ole staattinen eli muuttumaton. Identiteetti on yksilön tai ryhmän ainutlaatuista erilaisuutta. Etninen identiteetti on ennen kaikkea subjektiivista lojaalisuutta ja kuulumista omaan etniseen ryhmään. Se ei ole kuitenkaan pelkästään sitä, miksi itsensä tuntee, vaan myös sitä, miten muut toisen etnisyyden näkevät. Etnisestä identiteetistä tulee identifioimiskohteena merkittävä silloin, kun se koetaan uhatuksi, kuten useille siirtokarjalaisille kävi uusilla asuinsijoillaan. Siellä oli kulttuuriltaan ja tavoiltaan hyvin erilainen ympäristö verrattuna Karjalassa olleeseen. Tällöin ortodoksien oma etninen tausta nousi väistämättä esille sosiaalisen elämän käytännöissä. Silloin kun kulttuurisia eroja pidetään tärkeinä ja sosiaalisesti relevantteina, on sosiaalisilla suhteilla etninen elementtinsä. Siirtolaisuudessa henkilö tulee usein määriteltyksi ryhmäominaisuuksiensa eikä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella. Tällaisessa tilanteessa henkilökohtainen ja sosiaalinen identiteetti saattavat olla ristiriidassa keskenään. Identiteetti on yksilölle ominaista, mutta myös kollektiivista. Kansallinen tai etninen identiteetti on sekä yksilöllistä että kollektiivista, mutta sen ilmeneminen erilaisina representaatioina ja niiden ylläpitäminen ovat luonteeltaan enemmän kollektiivista.⁴ Identiteetti onkin eräänlainen kokemuksellinen, symbolien ja rituaalien kautta välittyvä yhteisyyden kokemus. Ryhmäidentiteetin muodostavien symbolien ja peruskokemusten pitää olla kaikille tuttuja, usein toistettuja ja yksinkertaisia.⁵

Etnistä ryhmää sitovat sisäiset suhteet, jotka estävät sitä hajoamasta. Mikäli sisäiset suhteet eivät pysty enää pitämään yhteisöllisyyttä koossa, etninen ryhmä hajoaa kokonaan tai siitä irtoaa osa, joka rupeaa identifioimaan itsensä toisen etnisyyden osaksi.⁶ Vähemmistöasemaan joutuminen uudenlaisessa kulttuuriympäristössä merkitsi ortodoksisille siirtokarjalaisille sitä, että heidän oli vaikeaa pitää yhteisöllisyyttä yllä. Ortodoksit alkoivatkin monin paikoin identifioida itseään osaksi luterilaista yhteisöä.

Etnisten ryhmien välisiä vuorovaikutussuhteita voidaan tarkastella sosiaalisesta, hallinnollisesta, taloudellisesta ja kulttuurillisesta näkökulmasta. Tietyissä kylässä asuneet ortodoksit ja luterilaiset kuuluivat samaan kyläyhteisöön, minkä vuoksi heidän täytyi tehdä

⁴ Hoffren 2000, 37–38.

⁵ Kananen 2010, 41.

⁶ Kalinitchev 2010, 452–453.

yhteistyötä yhteisten tehtävien suorittamiseksi ja intressien ajamiseksi. Ortodoksien olikin eroavaisuuksista huolimatta yritettävä löytää paikkansa enemmistöväestöisten luterilaisten keskuudessa ja tulla ortodokseina hyväksytyksi paikallisyhteisössä. Ortodoksien ja luterilaisten yhteistoiminta lähensikin ryhmien välejä. Tämän seurauksena paikalliset kyläkulttuurit alkoivat saada uusia piirteitä.⁷ Kulttuurilla tarkoitetaan yhteisön aineellisen ja henkisen elämäntavan muodostamaa kokonaisuutta. Kulttuuri on ihmisyhteisöjen elämänmuoto, mihin sisältyvät muun muassa työ ja elinkeinot, ihmisten väliset suhteet, asuminen, vapaa-ajan vietto, yhteiskunnallinen osallistuminen ja taiteellinen luomistyö. Kulttuuri on jatkuvassa muutostilassa oleva prosessi, minkä kehittyminen on sidoksissa ja vuorovaikutussuhteessa taloudellisiin, sosiaalisiin ja ekologisiin muutoksiin. Kulttuurissa ilmenevät taloudelliset ja yhteiskunnalliset rakennemuutokset, mutta voidaan myös sanoa, että ihmisten elämäntapojen ja elämänsäntöjen muutokset, jotka heijastuvat muun muassa taloudellisissa ja yhteiskunnallisissa muutoksissa ilmenevät kulttuurissa.⁸

1.2. Tutkimustehtävä ja lähteet

Tutkimuksessani selvitän, miten Raja-Karjalassa sijainneen Salmin kunnan Kirkkojoen kylän asukkaiden ortodoksinen pieniyhteisökulttuuri muuttui heidän uusilla asuinsijoillaan Lapinlahden kunnan Alapitkän kylässä toisen maailmansodan jälkeen. Päädyin tutkimaan tätä prosessia yhden siirtokarjalaisperheen näkökulmasta, koska Lapinlahdelle sijoitetuista karjalaisista on tehty varsin paljon tutkimuksia, mutta ne ovat käsitelleet asioita enemmän ihmisryhminä tai yleisellä tasolla. Ihmisten yksilökohtaiset tuntemukset ovat niissä jääneet vähäiselle huomiolle. Tarkasteleman perhe on Rojot. Rojon perheeseen kuuluivat isoisäni Aleksanteri Rojo (1915–1994) ja isoäitini Lyydia Rojo (s.1923) o.s. Bräysy sekä heidän viisi lastaan: Kalevi (s.1945), Martti (s.1947), Lauri (s.1951), Marjatta (s.1951) ja Olavi (s.1954). Lyydian äiti Martta Bräysy (1895–1981) kuului myös perheeseen, sillä hän asui samassa taloudessa. Nimitys Rojot/Rojon perhe sisältää myös Martta Bräysin, ellei toisin mainita. Rojot asuivat suurperheenä uudella tilallaan Alapitkään kuuluvassa Juurikan kylässä.

⁷ Kalinitchev 2010, 451, Kananen 2010, 21.

⁸ Petrisalo 1979, 5.

Tutkimukseni aluksi selvitän Salmin kuntalaisten ja erityisesti Kirkkojoen kylän asukkaiden evakuoiteja talvi- ja jatkosodan aikana sekä sitä, millaista oli kirkkojokelaisten elämä Karjalassa heidän palattuaan sinne jatkosodan aikana. Tarkoitukseni on selvittää erityisesti sitä, miten kriisiaikoina tultiin taloudellisesti toimeen ja millaisia yhteisöllisyyden piirteitä tuolloin esiintyi? Erityistarkastelun kohteena näinä siirtymävaiheiden aikoina tutkimuksessani on Bräysyn perhe, johon kuului tuolloin isoäitini Lyydia sekä hänen vanhempansa Martta ja Nikolai. Kirkkojokelaisia sijoitettiin jatkosodan jälkeen uusille asuinsijoille Alapitkälle. Selvitän Rojojen kokemana sitä, miten uuden tilan hankintaprosessi eteni, ja kuinka rakennustyöt sekä pellonraivaus alkuaikoina sujui?

Tutkimukseni painopiste on ollut selvittää Rojon perheen näkökulmasta sitä, millä eri tavoin yhteisöllisyys on tullut esille Alapitkällä ja erityisesti Juurikan kylällä, jonne Rojot asettuivat asumaan. Selvitän mitä taloudelliseen toimeentuloon, ortodoksisen uskonnon harjoittamiseen ja vapaa-ajan viettoon perustuvia yhteistoiminnan muotoja esiintyi kyläläisillä? Tarkoitus on selvittää esimerkiksi muuttuiko kylässä käynti Kirkkojoen ajoista? Lisäksi selvitän sen, miten Rojojen kotona tuli esille karjalainen yhteisöllisyys ja kuinka ortodoksisten lasten koulunkäynti Juurikalla sujui luterilaisten lapsien keskuudessa?

Yhteisöön liittymisen ja siinä hyväksytyksi tulemisen tutkimukseen kuuluu ensisijaisesti operoiminen käsitteillä sopeutuminen, mukautuminen, akkulturaatio ja assimilaatio. Prosessit edellyttävät, että on olemassa tulijoiden vastaryhmä, mikä tässä tutkimuksessa on ortodoksisen kirkkojokelaisen siirtoväen vastaanottanut savolaisväestö Juurikalla. Akkulturaatio on sopeutumisprosessi, missä kohtaavien kulttuurien piirteet sekoittuvat. Kulttuurialueelle saapuvasta väestöstä muodostuu yleensä vähemmistö, kuten ortodoksisille kirkkojokelaisille kävi uusilla asuinsijoillaan Juurikalla. Vähemmistöaseman takia ryhmä yleensä omaksuu enemmän enemmistökulttuurin vaikutteita kuin valtaväestö tulijoiden tapoja ja käsityksiä. Akkulturaatio ilmenee käyttäytymismuutoksina, joita tapahtuu yksilöiden pyrkiessä integroitumaan uuteen yhteisöön ja vähemmistön tavoitellessa hyväksytyä asemaa valtakulttuurin parissa. Muutoksia voivat olla esimerkiksi sopeutuminen valtakulttuurin arvoihin, kieleen ja tapoihin. Valtakulttuurin ehdoilla tapahtuvaa sulautumista yhteisöön, siten että saapuva ryhmä luopuu perinteisistä tavoistaan, kutsutaan assimilaatioksi. 1970- ja 1980-luvulle tultaessa karjalainen siirtoväki olikin sulautunut ulkoisesti ja seka-avioliittojen kautta uuden asuinseudun kyläyhteisöön. Ortodoksit olivat omaksuneet luterilaisvaltaisessa yhteisössä julkisesti noudatettaviksi sopivat tavat. Käytetyt sopeutumiskeinot ja siirtoväen ja

paikallisten yhdessä kokema elämä, samoin kuin sotien jälkeinen yhteinen ja ortodoksien erillinen identiteettityö olivat nekin tasoittaneet vastakohtaisuuksia.⁹

Juurikan kylälle asutettiin ortodoksisten kirkkojokelaisten lisäksi rintamasotilaita, jotka olivat alkuperäisten asukkaiden tavoin uskontokunnaltaan luterilaisia. Näillä ryhmillä oli entuudestaan omat kulttuurilliset tapansa, ja tarkoitus onkin selvittää, miten nämä erilaiset pienyhteisökulttuurit tulivat aluksi toimeen keskenään ja ottivatko ne vaikutteita toistensa kulttuurista? Erityisesti selvitän sitä, miten hyvin kirkkojokelaiset pystyivät pitämään kulttuuriinsa kuuluvia perinteellisiä tapoja yllä luterilaisvaltaisessa kyläyhteisössä?

Ajallisesti olen rajannut tutkimukseni päättyväksi 1970-luvun alkuun, jolloin uudenaikaisen yleiskulttuurin on nähty alkaneen levitä maaseutukyliin. Tämän seurauksena vanhat yhteisölliset tavat ovat alkaneet väistyä. Teollistumisen ja teknistymisen myötä Suomeen kehittyneelle uudenaikaiselle yleiskulttuurille oli ominaista teollinen tuotantomuoto, erikoistuminen sekä tekniikan käyttö työnteossa, tiedonvälityksessä, liikkumisessa, asumisessa ja vapaa-ajanvietossa. Tämä merkitsi maaseutu- ja kaupunkikulttuurien erojen kaventumista. Maa- ja metsätalouteen perustuneesta kollektiivisesta yhteisöjärjestelmästä alettiin siirtyä yhä enenevässä määrin yksilöllisempään. Asioihin yleensä alettiin ottaa kantaa leimallisemmin yksityisestä näkökulmasta omien etujen ja näkemysten ohjaamana. Valtakulttuurin asemassa olleen uudenaikaisen yleiskulttuurin on katsottu sulattaneen monia pienyhteisökulttuureja ja etnisiä vähemmistökulttuureja itseensä ja täten yhdenmukaistaneen kulttuurikenttää. On nähty, että uudenaikaisen yleiskulttuurin vaikutus pienyhteisökulttuureihin on niin voimakas, että pienyhteisöjen mahdollisuudet vaikuttaa oman kulttuurinsa kehitykseen ovat merkittävästi vähentyneet. Yhteiskuntarakenteiden muuttuessa ei katsota olevan edellytyksiä tai riittävästi perusteita pienten yhteisöjen dynaamiselle kulttuurinkehitykselle.¹⁰

Kun tutkitaan kyläyhteisön kulttuuria, ei aina ole tarpeen rajata tutkimusaluetta kylän maantieteellisten rajojen mukaisesti. Yhteisön identiteettirajat ovat oleellisesti sosiaalisia ja tämän vuoksi ne voivat olla erilaisia kylän maantieteellisiin rajoihin verrattuna. Olen rajannut tutkimuskohteeksi Alapitkään kuuluneen Juurikan kyläyhteisön, koska siellä ihmiset tunsivat toisensa ja olivat toistensa kanssa tekemisissä esimerkiksi työnteon, koulunkäynnin ja vapaa-

⁹ Kananen 2010, 36–37, 255.

¹⁰ Petrisalo 1979, 5-6; Kananen 2010, 255.

ajanvieton merkeissä. Jos kylän asukkailla ei ole tällaista yhteistä toiminta-aluetta, ei voida puhua kyläyhteisöstä. Kylä on siinä tapauksessa pelkkä asuinpaikka.¹¹ Olen rajannut Juurikan kyläyhteisöön kuuluviksi ne maatilat, jotka kuuluivat Juurikan koulupiiriin. Niitä tiloja, joiden lapset kävivät muuta kuin Juurikan kansakoulua, en ole katsonut kuuluvaksi Juurikan kyläyhteisöön. Tällä rajauksella Juurikan kyläyhteisöön kuului yhteensä noin 50 tilaa, joista karjalaistiloja oli yksitoista. (Liite 1.)

Päälähteenäni käytän isoäitini Lyidia Rojon sekä hänen neljän lapsensa (Kalevi, Martti, Marjatta, Olavi) haastatteluista saamiani tietoja. Isoäitiäni kävin haastattelemassa neljä kertaa ja hänen lapsiaan kolme kertaa. Monta haastattelukertaa oli tarpeen, sillä tutkimukseni edetessä nousi esiin uusia kysymyksiä, joita en ollut aikaisemmissa haastatteluissa kysynyt. Joihinkin kysymyksiin en myöskään ollut saanut aikaisemmalla haastattelukerralla vastausta, joten jätin ne seuraavaan haastatteluun. Tämä oli tärkeää, sillä haastattelijan on asetettava etusijalle se, mitä haastateltava haluaa kertoa, eikä sitä, mitä haluaisi kuulla tämän kertovan. Vastausta vaille jääneet kysymykset onkin tämän vuoksi jätettävä toiseen kertaan. Lisähaastattelut olivat tarpeen myös, koska aikaisempi haastattelutilanne oli laukaissut muistoja, joita haastateltavat pystyivät kertomaan myöhemmässä haastattelussa.¹² Jokaisessa haastattelussa minulla oli käytössä kysymyslista, jonka pohjalta haastattelu eteni. (Liite 2.) Haastateltavieni kertomien tietojen pohjalta mieleeni tuli myös uusia tutkimukseni kannalta oleellisia kysymyksiä, jotka esitin ennen kuin siirryin kysymyslistani seuraavaan kysymykseen.

Haastattelujen lisäksi tärkeänä lähteenäni on ollut setäni Martti Rojon hallussa olevat asiakirjat, joissa on ollut paljon varsinkin Juurikan tilaa koskevia tietoja. Näistä asiakirjoista olen saanut selville esimerkiksi sen, miten Rojot rahoittivat uudelle tilalleen rakennusten teon sekä pellonraivauksen. Lisäksi asiakirjoista on käynyt ilmi, miten paljon omaisuutta Rojoilla oli Kirkkojoella, ja kuinka paljon he olivat saaneet siitä korvauksia maanhankintalain nojalla. Martti Rojon hallussa on myös isoisäni Aleksanteri Rojon kirjoittamat muistiinpanot tilan rakentamisvaiheista vuodelta 1947. Näistä muistiinpanoista olen saanut myös edesmenneen isoisäni ääntä kuuluviin omaan tutkimukseeni.

¹¹ Petrisalo 1979, 26–27.

¹² Portelli 2006, 60.

Mikkelin maakunta-arkistossa olen tutkinut maarekisteriotteita Kirkkojoella omistetuista tiloista. Lisäksi olen tutkinut Joensuun maakunta-arkistossa maanhankintalain mukaan muodostettujen hallintasopimustilojen diaareja sekä hallintasopimustilojen tila-, rakennus-, raivaus- sekä perustamispalkkiokortteja. Näistä asiakirjoista olen saanut selville sekä Kirkkojoen että Alapitkän Juurikan tilaan liittyviä tietoja, joita ei Martti Rojon hallussa olevista asiakirjoista löytynyt.

Helsingissä sijaitsevassa Kansallisarkiston Sörnäisten toimipisteessä olen tutkinut erityisesti Impilahden sotilashallintopiirin toimintakertomusta ajalta 8.8.1941–7.10.1944. Tämä toimintakertomus sisältää muun muassa Salmin kunnan evakuointipäällikön, kapteeni Paavo Vaskon laatiman Salmin kunnan evakuointikertomuksen ajalta 21.6.1944–1.7.1944. Näistä asiakirjoista olen saanut selville paljon salmilaisten evakuoimisiin sekä jatkosodan aikana tapahtuneeseen Karjalaan paluuseen liittyneitä asioita, jotka ovat olleet hyvänä tukena isoäitini kertomille tiedoille evakkoajoista.

1.3. Tutkimusmetodi

Tutkimukseni on mikrohistoriallista. Mikrohistoriaa pidetään historian tutkimuksen haarana, jossa tyypillisesti on kohteena alueellisesti muutoin perinteistä historian tutkimusta rajoitetumpi kohde, kuten esimerkiksi tutkimani Juurikan kyläyhteisö. Mikrohistoriallisen tutkimuksen onkin nähty olevan omimmillaan kuvaamaan ihmistä osana yhteisöä. Yleisin mikrohistoriaan liittyvä väärinkäsitys on ollut se, että mikrohistoria olisi kiinnostunut paikallisyhteisöistä juuri niiden paikallisuuden takia. Mikrohistorioitsija ei tutki jotain kylää tai perhettä niiden itsensä vuoksi. Lähdeaineiston tarkalla lähiluvulla hän kiinnittää huomionsa yksityiskohtiin, jotta saisi niiden kautta näkymiä laajempiin kokonaisuuksiin. Mikrohistoriassa pienenkin tarinan tulkinnasta voidaan löytää merkittäviä asioita, ja nähdä siten myös suurempia linjoja. Keskeinen mikrohistorian periaate onkin ajatus siitä, että mittakaavan pienentäminen paljastaa jostain historiallisesta prosessista tai rakenteesta tekijöitä, joita ei ole aikaisemmin huomattu. Mikrohistoriassa lähteiden lähiluku ja tulkinta ovatkin tärkeämpiä kuin lähteiden määrä.¹³

¹³ Häggman 1996, 70–71; Peltonen 1996, 10, 21.

Käytän siis päälähteenä isoäitini muistitietoa. Muistitiedon käytöstä tutkimuksissa on tutkijoilla monia mielipiteitä. Hyvänä puolena on nähty olevan muun muassa se, että muisti on enemmän kuin tieto menneisyydestä. Karjalassa eläneiden ihmisten elämä on jatkuvaa muistelemista. Menetetyt kotikylät ja kodit ovat mielessä sellaisina kuin ne koettiin todellisuudessa. Näin se kylää koskeva menneisyyden tieto, jonka mahdollisesti voisi saada arkistoista, on erilaista kuin se, mitä karjalaiset itse kokeneena muistavat kylän elämästä.¹⁴ Jorma Kalela on todennut, että muistelumateriaalit ovat ensisijaisesti ihmisen ja yhteisön oman historian lähteitä, jotka on huomioitava muodostettaessa kokonaiskuvaa menneisyydestä.¹⁵ Tärkeätä on myös huomata, ettei muisti ole vain passiivinen säilytyspaikka, vaan se toimii aktiivisesti luoden asioille merkityksiä ja syy-yhteyksiä. Muistin kyky jäsenellä tapahtumia - pikemminkin kuin menneisyyttä koskevan tiedon säilyttäminen - tekee muistitiedosta hyödyllisen tutkijalle. Nämä muistin aiheuttamat muutokset kertomuksen kulussa kuvaavatkin haastateltavan tapaa hahmottaa menneisyyttä ja omaa elämäänsä sekä pyrkimystä sijoittaa haastattelutilanne ja koko kertomus historialliseen kontekstiinsa.¹⁶

Yhtenä muistitiedon käyttöön liittyvänä ongelmana on pidetty sitä, että erehdysten mahdollisuus lisääntyy ajallisen välimatkan kasvaessa. Yksittäisen ihmisen muistoihin ovat saattaneet vaikuttaa monet asiat, kuten myöhemmät tapahtumat, muiden kokemukset, yhteisöllisesti hyväksytyt menneisyyden tulkinnat sekä erilaiset kirjalliset aineistot. Tunnusomaista ihmisen muistikuville on se, että hänen myöhemmät kokemuksensa ja katsomuksensa ikään kuin projisoituvat varhaisempiin elämyksiin, joita hän sitten ryhtyy selittämään ja tulkitsemaan myöhemmän kokemuksen valossa.¹⁷

Olenkin katsonut luotettavaksi kaikki sellaiset isoäidiltäni Kirkkojoen ajasta saadut tiedot, joissa hän selvästi on korostanut puhuvansa niistä kokemuksista, joita hän muisti eläneensä. Tätä isoäitini muistelun ja kerronnan lausumaa nimitän muistelusopimukseksi. Tarja Raninen-Siiskonen on käyttänyt tätä termiä omassa siirtokarjalaisten muistelukerrontaa käsittelevässä väitöskirjassaan *Vieraana omalla maalla* (1999). Muistelusopimuksen myötä Raninen-Siiskonen katsoo, että hänen haastattelemansa siirtokarjalaiset puhuvat vilpittömästi

¹⁴ Jyrkilä 1992, 10.

¹⁵ Kalela 2000, 37–39.

¹⁶ Portelli 2006, 58.

¹⁷ Virrankoski 1980, 13–15.

omista kokemuksistaan, eivätkä jostakin mitä he ovat lukeneet tai kuulleet puhuttavan.¹⁸ Haastattellessani isoäitiäni huomasin, että oli paljon sellaisia asioita, joita hän ei muistanut tai ei halunnut muistaa eikä kertoa. Varsinkaan ikävistä asioista hän ei juuri puhunut, sillä pääsääntöisesti hän muisti sellaisia tapahtumia, jotka olivat myönteisiä. Lisäksi huomasin isoäitini kertovan tietyistä arkaluontoisista aiheista kaunistellen. Sota-aika on ollut isoäidilleni sen verran rankka kokemus, että hän on vuosien kuluessa halunnut sulkea ikävät asiat mielestään ja pyrkinyt ajattelemaan niitä positiivisia asioita, joita hän on Kirkkojoella kokenut. Tämän vuoksi Kirkkojoen ajalta ja evakkoajoista saamani tieto perustuukin paljon myös arkistolähteisiin sekä tutkimuskirjallisuuteen.

Alapitkän ajalta katson saaneeni tutkimukseeni isoäidiltäni hyvin yksityiskohtaista tietoa asioista. Asettuminen uusille asuinsijoille sodan jälkeen on ollut niin mieleenpainuva kokemus, että se on jäänyt elävästi isoäitini mieleen. Isoäidiltäni saamiani tietoja Alapitkän ajasta olen voinut varmentaa hänen lastensa haastattelujen pohjalta. Haastatteluissa olen pyrkinyt säilyttämään objektiivisuuden, vaikka se on ollutkin varsin haastavaa, koska minulla on läheiset suhteet haastateltaviin. Tutkijalle on tärkeää kyetä pitämään tietty etäisyys haastateltaviinsa. Tutkijan onkin ajateltava kertojan suhde kertomaansa ja oma suhteensa tuohon kertomukseen kahdeksi itsenäiseksi problematiikaksi. Muussa tapauksessa hän vaarantaa työnsä tuloksena olevan kuvauksen uskottavuuden ja menettää sen lisäksi hedelmällistä informaatiota.¹⁹

Tekemäni haastattelut olen litteroinut eli purkanut nauhalta kirjalliseen muotoon. Olen litteroinut haastattelut yleiskielen muotoon, ja poistanut kielivirheet sekä kaikenlaiset äännähdykset, kuten huokaukset ja naurahdukset. Litteroinnissa olen kirjannut kaikki puhutut sanat. Siis en ole lähtenyt litteroimaan vain puheen keskeisiä asioita, jotka olisivat tärkeitä tutkimukselleni, koska tällöin riskinä olisi, että jotain tärkeää materiaalia saattaisi jäädä huomioimatta ja täten tutkimukseni ulkopuolelle.²⁰

¹⁸ Raninen-Siiskonen 1999, 37–38.

¹⁹ Kalela 2006, 75.

²⁰ Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–143.

1.4. Tutkimusperinne

Karjalan siirtoväestä on julkaistu varsin paljon tutkimuskirjallisuutta. Pääteemana niissä on ollut sopeutuminen. Näkökulman suuntautumista on muovannut professori Heikki Wariksen ja hänen tutkijaryhmänsä melko kattava ja nykyisin klassikkona pidetty teos *Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta* (1952).²¹ Wariksen tutkijaryhmä on haastatteluin kerännyt tietoa siitä miten rajakarjalainen ortodoksinen väestö on sopeutunut Lapinlahdelle. Tähän haastatteluaineistoon olen perehtynyt Jyväskylän maakunta-arkistossa. Aineistosta löytyy myös isoäitini haastattelu vuodelta 1949.

Myös Faina Jyrkilä ja hänen tutkijaryhmänsä ovat kaksiosaisessa tutkimuksessaan *Siirtoväen sopeutuminen kylmille tiloille* (1975–76) tutkineet myös siirtoväen sopeutumista sekä sosiaalisesta että myös fyysisestä näkökulmasta käsin. Filosofian maisteri Päivi Partanen on omassa tutkimuksessaan ”*Jokohan ensi kesäksi piässämme kotiloih, vai viegö viskattannoh etehpäi?*” – *Pientalonpoika Yrjö Mure ja asutustoiminta sodanjälkeisessä Suomessa* (1999) tutkinut siirtokarjalaisten asuttamista ja sopeutumista Lapinlahdelle asuntotontin Alapitkältä saaneen Yrjö Mureen ja hänen perheensä kautta.

Siirtoväen sopeutumista on tutkinut myös Heli Kananen pro gradu-tutkielmassaan *Ortodoksina luterilaisten keskellä* (2002). Kananen on tarkastellut, miten siirtokarjalainen ortodoksinen väestö otettiin vastaan Kiuruvedellä. Väitöskirjassaan *Kontrolloitu sopeutuminen, Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1959)* (2010), Kananen on jatkanut tutkimustaan, miten ortodoksinen siirtoväki sopeutui luterilaisemmistöiseen yhteisöön Ylä-Savossa ja mitä eri keinoja he käyttivät edistääkseen sopeutumistaan. Tutkimuksessaan Kananen on kyseenalaistanut siirtoväen sopeutumista kuvaavan kokemustiedon ja suomalaisen enemmistön eri lähteistä omaksuman virallisen historian, niin sanotun hyvän sopeutumisen historiatulkinnan yhteensopimattomuuden. Kananen tutkimuksessa oli ortodoksinen siirtoväen haastatteluista noussut esiin kuvaus siitä, että luterilaisväestö oli ottanut ortodoksit vastaan kielteisesti. Tästä haastatteluaineistosta oli käynyt ilmi, että siirtoväen ja paikallisten kohdatessa oli ilmennyt myös ongelmia.²² Ortodoksinen väestön sopeutumista Lapinlahdelle tai lähialueelle onkin siis tutkittu jo varsin

²¹ Raninen-Siiskonen 1999, 282.

²² Kananen 2010, 15.

kattavasti, mutta Kanasen tutkimusta lukuun ottamatta niissä on omaksuttu ”hyvin sopeuduttu” – tulkinta. Oman tutkimukseni kautta pyrin tarkastelemaan sitä, miten paikalliset olivat ottaneet Rojon perheen vastaan ja oliko heillä ollut ongelmia paikallisten kanssa. Lapinlahden ortodoksiväestöä ei ole erityisesti tutkittu yhteisöllisyyden näkökulmasta. Tähän pyrin oman tutkimukseni kautta tuomaan täydennystä.

Lapinlahden siirtokarjalaisista kertovaa kirjallisuutta on myös Niilo Kuikan teos *Evakkojen elämää* (1999). Julkaisuun on haastatteluun koottu siirtokarjalaisten ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen. Lisäksi Kuikka on tarkastellut suppeasti, miten Lapinlahdelle tulleiden siirtokarjalaisten elämä on alkanut uusissa oloissa sujua. Tässä kirjassa on myös isoäitini haastattelu ja se on omien haastattelujeni tukena. Kuikka on ollut myös mukana toimittamassa Alapitkän historiasta kertovaa kyläkirjaa *Alapitkä – seutu korvaamaton* (2009). Tässäkin kirjassa on käsitelty muun muassa siirtoväen asuttamista Alapitkälle ja kuinka heidän kirkollinen elämä alkoi uusissa oloissa sujua.

Maanhankintalain syntyä ja sen toteuttamista käsitellään Erkki Laitisen toimittamassa *Rintamalta raivioille* -kokoelmateoksessa (1995), joka tarkastelee suomalaisen maaseudun muutosta 1900-luvun alusta aina vuoden 1995 EU-suomeen asti. Erityisesti ovat esillä karjalainen siirtoväki ja heidän asuttaminen sotien jälkeen. Laitisen toimittaman teoksen lisäksi maanhankintalakia käsitellään kattavasti Marja Naskilan toimittamassa teoksessa *Rakentamisen aika* (1984), joka on maanhankintalain 40-vuotisjuhlajulkaisu. Teoksessa käsitellään eri kirjoittajien näkökulmasta sitä, miten maanhankintalaki syntyi ja miten hyvin se toteutui siirtoväen asutustoiminnassa. Näiden kahden teoksen myötä saakin hyvän kuvan siitä, mitä eri vaiheita on kuulunut siirtokarjalaisten uuden tilan saamiseen ja mitä asioita he ovat joutuneet ottamaan huomioon, kun he ovat alkaneet tehdä tilalleen rakennuksia ja raivata peltojaan.

Rajakarjalaisten evakkovaiheita on tutkinut Anssi Laitala pro gradu-tutkielmassaan *Suistamolta Pohjois-Savoon. Kunnan ja kuntalaisten vaiheita talvisodasta maanhankintalain toteutumiseen* (2006). Evakkovaiheita on tarkastellut myös Pauli Pölönen tutkimuksessaan *Evakossa, evakosta, evakkoon. Salmilaisten vaiheita sotavuosina 1939–1944* (1995). Näissä tutkimuksissa on selvitetty tarkasti Suistamon ja Salmin kunnan väestön evakuoimisiin liittyneet tapahtumat sekä heidän paluunsa takaisin Karjalaan jatkosodan aikana.

Rajakarjalaisista ennen sotaa kertovaa kirjallisuutta on Niilo Sauhkeen kirjoittama *Karjalan praasniekat* (1971). Teos kertoo Salmin pitäjän eri kylien yhteisöllisistä tavoista. Varsinkin praasniekkoja ja niiden viettotapoja Sauhke on tarkastellut teoksessaan laajasti. Teoksessa esitettyihin tietoihin täytyy kuitenkin suhtautua kriittisesti, koska Sauhke on monissa kohdin ilmeisesti liioitellut kertomiaan asioita. Tietoa Salmin pitäjän eri kylien historiasta saa lisäksi Anni Viljannon teoksesta *Salmi* (1952). Salmin sekä myös muiden Raja-Karjalan pitäjien väestön taloudellisista toimeentulon keinoista kertoo kattavasti Tapio Hämysen väitöskirja *Liikkeellä leivän tähden – Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940* (1993). Kirjallisuuden lisäksi Salmin pitäjästä on nykyisin saatavilla runsaasti tietoa myös Internetin kautta. Varsinkin Salmi-Säätiön kotisivujen kautta on saatavilla paljon tietoja Salmin pitäjästä sekä esimerkiksi sen historiasta.

Perinteentutkimuksen näkökulmasta siirtokarjalaisia on tutkinut etenkin Pirkko Sallinen-Gimpl väitöskirjassaan *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen* (1994). Sallinen-Gimpl on selvittänyt tutkimuksessaan varsinkin sitä, millä tavalla siirtokarjalaisten perinne muuttui heidän sijoittuessaan uusille asuinsijoille. Tästä tutkimuksesta saakin hyvin tietoa siitä, mitä yhteisöllisiä perinnetapoja siirtokarjalaisilla on ollut. Lisäksi Sallinen-Gimpl on teoksessaan *Elävä karjalaisuus* (1987) tarkastellut karjalaisia perinnetapoja, mutta suppeammassa muodossa kuin väitöskirjassaan. Kaija Heikkinen on väitöskirjassaan *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta* (1989) tutkinut Salmin siirtokarjalaisten näkemyksiä ja tietoisuutta siitä, miten he näkevät karjalaisen perinteen säilyneen uusilla asuinsijoilla.

Katriina Petrisalo on lisensiaatintutkimuksessaan *Muuttuva kyläkulttuuri- vertaileva historiallinen ja kulttuuriantropologinen tutkimus arvostuksen kehityksestä kolmessa maaseutukylässä* (1979), tarkastellut minkälaisiksi ovat muodostuneet kolmen erilaisen maaseutukylän kulttuurit toisen maailmansodan jälkeen siirtokarjalaisten tulon jälkeen. Petrisalon tutkimuksesta selviää, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, miten hänen tutkimiensa kylien kulttuurit ovat muuttuneet toisen maailmansodan jälkeen ja mitkä tekijät ovat johtaneet siihen, että kylien kulttuurissa ovat aikaisemmat yhteisölliset tavat alkaneet vähentyä.

2. Evakkoajat

2.1. Talvisodan evakuointi

Raja-Karjalassa sijaitseva Salmi oli Laatokan itärannan suurin pitäjä, joka rajoittui Suojärven, Suistamon ja Impilahden pitäjiin sekä Neuvostoliittoon. (Liite 3.) Pinnanmuodoiltaan Salmi oli monin paikoin tasaista tai hieman kumpuilevaa maata. Hiekkakankaat olivat loivapiirteisiä ja vain harvoissa kohdin niistä kohosi matalia vaaroja ja harjuja. Salmin asutus keskittyi eteläosiin Laatokan rannikolle. Siellä sijaitsivat sen pääkylät Kirkkojoki, Tulema ja Miinala. (Liite 4.) Maan alavuuden ansiosta näissä kylissä oli laajat viljelysmaat. Sisämaahan päin siirryttäessä asutus ja viljelymaat vähenivät sitä mukaa, mitä pohjoisemmaksi mentiin, sillä Salmin pohjoisosissa maa kohosi jopa 150 metriin. Salmin pohjoisosassa olikin laajoja metsä- ja suomaita. Salmin pitäjään kuului lisäksi kaksi Laatokan suurinta saarta, Mantsinsaari ja Lunkulansaari.²³

Salmin pitäjässä oli vuoden 1939 lopulla 14 167 asukasta.²⁴ Kirkkojoki oli yksi suurimmista kylistä, sillä vain Tulemalla ja Miinalassa oli enemmän asukkaita ennen talvisodan alkua. Vuoden 1940 henkikirjan mukaan Kirkkojoella oli asukkaita yhteensä 764, joista ortodokseja oli 733. Ortodoksinen uskonto olikin Kirkkojoella selvästi hallitseva uskonto.²⁵ Talvisodan vaikutus näkyy Kirkkojoen asukasluvun vähenemisenä, sillä ennen sotaa asukkaita oli ollut noin 830. Taloja Kirkkojoella oli ennen talvisotaa ollut reilut 100. Talojen sijainnille oli tyypillistä, että valtaosa niistä oli rakennettu Kirkkojoen varrelle.²⁶

Maanviljelys ja karjanhoito olivat kirkkojokelaisten pääelinkeinot, kuten myös pääsääntöisesti muissakin Salmin kylissä. Salmilaiset olivat saaneet elantonsa maasta jo varhaisina aikoina maanviljelyn ollessa vielä alkeellista kaskiviljelyä. Peltojaan salmilaiset alkoivat ojittaa vasta 1800-luvun alussa, jolloin alkoi myös perunanviljelys. Kääntöauraa salmilaiset ryhtyivät käyttämään maanviljelyksessä 1800-luvun puolenvälin paikkeilla, mutta vasta 1800-luvun loppupuolella alettiin Salmissa käyttää kehittyneempiä viljelysvälineitä,

²³ Salmi-Seura ry 1990, 7-8; Viljanto 1952, 11–12.

²⁴ S.V.T.6, väestötilasto 90–97, 27.

²⁵ Viipurin läänin, Salmin kihlakunnan henkirja 1940, KA.

²⁶ Viljanto 1952, 212–218.

kuten niittokonetta, haravakonetta ja hevoskiertopuimakonetta. Nämä hevoskäyttöiset koneet olivat kuitenkin aluksi harvinaisia, joten niitä pystyivätkin hankkimaan vain kylien vauraimmat maatilat. Pääsääntöisesti näitä koneita saatiin kunnolla kaikkien käyttöön vasta 1920-luvulta lähtien, ja tämä sai aikaan maanviljelyn tehostumisen Salmissa. Kaikki eivät kuitenkaan omia koneita hankkineet, sillä Salmissa oli yleistä, että vähävaraiset saivat lainata toisten maanviljelyskoneita.²⁷ Maatalouskoneiden vähäisyyden vuoksi useimmat työt jouduttiin tekemään ihmisvoimin ja vetovoimana käytettiin hevosta. Maataloudelle asetetut taloudelliset tavoitteet olivat varsin alhaisia, koska useimpien niin tuotanto- kuin muidenkin hyödykkeiden suhteen oltiin omavaraisia.²⁸

Salmissa oli vuonna 1939 viljeltyä maata yhteensä 8 050 hehtaaria. Tilojen suuri lukumäärä (1 505) tarkoitti sitä, että salmilaisten viljelemät pellot olivat pääosin pieniä, sillä tilojen keskimääräinen viljelyspinta-ala jäi viiteen hehtaariin.²⁹ Tämä aiheutti sen, ettei viljanviljelyn tuotto taannut väestölle ympärivuotista toimeentuloa. Maanviljelyn ohella harjoitettu karjatalouskaan ei antanut elantoa kaikille koko vuodeksi, joten varat elintarvikkeisiin oli hankittava sivuelinkeinoista, kuten muun muassa kalastuksella, metsästyksellä sekä rahdinajolla. Salmilaisten toimeentuloon vaikutti myös tilaan kuuluvan metsän käyttömahdollisuus. Metsän merkitys näkyi siinä, että tilan viljelijä sai tuloja kantohintana metsistä myymistään puista ja toisaalta hankintahakkuusta. Salmissa metsät olivat runsaiden tilojen jakojen vuoksi keskittyneet pieniin kokoryhmiin, siksi kotitarvemetsät eivät tuottaneetkaan usealle salmilaiselle juuri lisäansioita. Teollisuudestakaan salmilaiset eivät saaneet enää 1930-luvulla toimeentuloa, sillä Hosainoffien sahaustoiminnan päättymisen 1929 jälkeen ei kannattavaa teollisuustoimintaa enää Salmissa harjoitettu.³⁰

Kirkkojoella ollessaan Aleksanteri ja Lyydia Rojo (silloinen Bräysy) asuivat vielä omien vanhempiansa luona. Kirkkojoen alueeseen kuului pieni Laatokan rannalla sijainnut Bräysin kylä, jossa Lyydia asui isänsä Nikolai Bräysin ja äitinsä Martta Bräysin kanssa Haapaojan tilalla. Haapaojan (Rekisterinumero 26²) tilan kokonaispinta-ala oli 50,86 hehtaaria, josta Nikolain osuus oli 16,45 hehtaaria. Loppuosan tilasta omisti Nikolain kaksi veljeä. Lyydia oli perheessä ainoa lapsi. Maanviljely oli Bräysyjenkin pääelinkeino. Bräysyjen peltoala oli

²⁷ Viljanto 1952, 24–25.

²⁸ Honkanen 1979, johdanto.

²⁹ Salmin pitäjä, Elinkeinot, www-sivu. <http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Elinkeinot&page=showPage&pid=2&subpid=20&cols=1>. 10.11.2010.

³⁰ Hämynen 1993, 336–344, 388–394; Viljanto 1952, 24–58.

pieni, sillä Haapaojan tilalla oli viljeltyä maata vain 5,47 hehtaaria. Lisäksi Nikolai oli ostanut isänsä siskojen tiloista pieniä pelto-osuuksia, joista Juurikon (9⁸) tilalta Nikolai omisti 1,61 hehtaaria sekä Morosan (9⁶) tilalta 0,8 hehtaaria viljeltyä maata. Metsäkin Bräysyjen Haapaojan tilaan kuului vain 8,5 hehtaaria.³¹ Bräysyillä olikin ajoittain vaikeaa saada metsistään edes riittävästi polttopuuta. Peltojen sekä metsän pinta-alojen pienuuden vuoksi Nikolai joutui hankkimaan talvisin sivuansioita rahdinajolla sekä muilla metsätöillä. Karjataloudestakin Bräysyt hankkivat tuloja, sillä heillä oli viisi lehmää. Lisäksi Bräysyt kasvattivat vuoden aikana neljä sikaa. Bräysyillä oli nimittäin tapana ostaa aina kaksi porsasta, joita kasvatettiin kuusi kuukautta, jonka jälkeen ne myytiin teuraaksi parempaan hintaan kuin mitä niistä ostettaessa oli maksettu. Sikojen myynnin jälkeen ostettiin kaksi uutta porsasta ja alettiin kasvattaa niitä, jotta ne voitaisiin taas kuuden kuukauden kuluttua myydä.³²

Aleksanteri asui äitinsä Outi Rojon sekä siskonsa ja kahden veljensä kanssa Kirkkojoen varrella sijainneella Rinteen (21⁷) tilalla, jonka kokonaispinta-ala oli 114,34 hehtaaria. Aleksanterilla oli lisäksi kaksi muutakin veljeä, mutta he olivat muuttaneet jo pois kotoa. Maanviljelys oli Rojojenkin pääelinkeino, mutta myös he Bräysyjen tapaan joutuivat hankkimaan sivuansioita rahdinajolla sekä myös tukinuitolla. Rojojen tilalla oli nimittäin viljeltyä maata vain 6,28 hehtaaria, josta Aleksanterin osuus oli 1,39 hehtaaria. Aleksanteri omisti myös viljeltyä peltoa 0,83 hehtaaria Rojon (10¹¹) tilalta. Lisäksi Aleksanteri omisti Peltoisen kylän Nurmelan (16¹¹) tilalta viljeltyä peltoa yhteensä 4,9 hehtaaria. Metsää Aleksanteri oli omistanut Kirkkojoella Bräysyjä enemmän, sillä Rojoilla oli omistuksissa Rajasuon (21¹²) tilalta metsämaata yhteensä 15 hehtaaria. Lisäksi Rajasuon tilaan kuului muunlaista metsämaata 24 hehtaaria, joka oli pääasiassa suoaluetta.³³

Talvisota alkoi 30. marraskuuta 1939 puna-armeijan suurhyökkäyksellä pitkin koko valtakunnan itäistä rajaa. Välittömästi sodan alettua antoi Suomen sisäasiainministeriö Viipurin lääninhallitukselle käskyn Karjalankannaksen ja eräiden valtakunnan itärajalalla sijainneiden kuntien, mukaan lukien Salmin, evakuoimiseksi. Käskyn mukaan pakkosiirtyminen koski kaikkia henkilöitä lukuun ottamatta virkamiehiä ja

³¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Maarekisteriotteet, MMA.

³² Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

³³ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Maarekisteriotteet, MMA; Martti Rojon yksityisarkisto.

maanpuolustustehtävissä olleita henkilöitä. Sotilasviranomaisten tuli auttaa lääninhallitusta karjalaisten evakuoinneissa.³⁴

Kirkkojokelaisille evakuointikäsky tuli joulukuun 1. päivänä ja se yllätti monet. Käskyn mukaan talot piti tyhjentää parin tunnin sisällä ja lähteä evakkomatalle. Kodin jättäminen ei ollut kenellekään kyläläiselle helppoa, sillä käytännössä koko omaisuus oli jätettävä paikoilleen, eikä paluusta Kirkkojoelle ollut varmaa tietoa. Edessä oli lähtö vieraille alueille vailla tietoa tulevasta. Evakkomatalle lähdön järkyttävyyttä kirkkojokelaisille lisäsi erityisesti se, että viranomaiset käyttivät poltetun maan taktiikka, mikä tarkoitti sitä, että talojen tyhjentämisen jälkeen, ne sytytettiin tuleen:

”Kun olimme jonkin matkaa kävelleet pois päin kylästä, niin katsoessamme taaksepäin taivaalla näkyi valtavasti kipinöitä, jotka tulivat meidän palavista taloista.”³⁵

Evakkoon lähtiessä kirkkojokelaisilta jäi irtain omaisuus nautakarjaa ja välttämättömiä elintarvikkeita lukuun ottamatta Kirkkojoelle.³⁶ Tähän oli syynä se, että Laatokan Karjalassa ei kiireestä, pitkistä välimatkoista ja kuljetuskalustopulasta johtuen pystytty noudattamaan irtaimiston kuormausohjetta, jonka mukaan henkilölle kuuluneet tavarat oli pyrittävä lastaamaan samaan junanvaunuun. Irtaimiston evakuointi riippuikin väestön omista mahdollisuuksista järjestää siirtokuljetus. Siirtokuljetuksen järjestäminen oli kuitenkin käytännössä mahdotonta, sillä väestön omat hevoset oli viety rintamalle, ja vähäinen autokanta oli varattu armeijalle. Junakalustoa taas ei ollut riittävästi edes ihmisten kuljettamiseen tavaroista puhumattakaan. Ne, jotka eivät mahtuneet juniin, lähtivät matkaan hevosilla, jotka vetivät täyteen lastattuja rekiä. Evakuoinnit toteutettiin ensisijaisesti rautatiekuljetuksina, koska ne olivat huollon kannalta toteutettavissa helpommin kuin maantiekuljetukset. Junissa evakuoitavalle karjalle oli omat saattajansa ja karja lastattiin härkävaunuihin. Kansanhuoltoministeriön ohjeiden mukaisesti karjan hoitajiksi oli varattava yksi henkilö 8-10 eläintä kohti. Työikäisten miesten ollessa rintamalla karjan kuljettaminen jäi pääasiassa nuorten poikien ja tyttöjen tehtäväksi.³⁷

Kun evakuointimääräys tuli kirkkojokelaisille, Aleksanteri Rojo oli jo komennettu sotavoimiin ja koska Lyydian isä Nikolai Bräysy oli apuna kylän evakuointitöissä, Lyydia ja

³⁴ Laitala 2006, 41.

³⁵ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

³⁶ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

³⁷ Laitala 2006, 47–55.

Martta lähtivät evakkomatkalta kaksistaan mukanaan heidän viisi lehmäänsä. Karjan kanssa kulkevat kirkkojokelaiset oli määrätty kulkemaan aluksi kävellen Koirinojan kylään, joka sijaitsi Impilahden kunnassa. Koirinojalla kirkkojokelaisten nautakarja lastattiin härkävaunuihin. Samalla junalla tulivat myös Lyidia ja Martta, sillä junan peräosassa oli härkävaunuja, joihin oli otettu pelkästään ihmisiä. Viinijärvelle saavuttuaan kirkkojokelaiset luovuttivat karjansa viranomaisille. Tämän jälkeen jotkut kirkkojokelaisista lähtivät eri puolille Suomea sukulaistensa luo. Osa varakkaimmista hankki vapaakaupalla itselleen oman tilan, johon he pystyivät asettumaan asumaan.³⁸ Yhdeksi Salmin väestön sijoituspaikaksi oli määrätty Tohmajärvi, jonne Lyidia ja Martta siirtyivät ja jossa he majoittuivat kylän koululle. Tohmajärvelle sijoitetut salmilaiset jouduttiin kuitenkin pian siirtämään Keski-Suomessa sijainneeseen Saarijärven kuntaan, koska Tohmajärven kunnan kyky järjestää majoitus ja huolto siirtoväelle ei ollut riittävä. Lisäksi Tohmajärvi kuului 8.12. alkaen laajennettuun sotatoimialueeseen sekä 14.12. alkaen alueeseen, jolla oli aloitettava pysyvästi asuneen väestön evakuoinnin suunnittelu ja valmistelu. Joulukuun puolivälissä alkoikin salmilaisten siirtyminen Saarijärvelle, jonne 22.12. mennessä oli siirtynyt salmilaisia noin 5 000 mukaan lukien Lyidia ja Martta. Myös Nikolai saapui sinne evakuointitöiden loputtua.³⁹

Sijoitusalueillaan evakoille järjestettiin tavallisesti ensin yhteismajoitus paikalliselle kansakoululle tai seurakuntatalolle ja siten Bräysyt sijoitettiin Saarijärvellä Tarvaalan Koulutilalle pieneen tallimiehen huoneeseen, jossa oli majoitettuna myös neljä muuta kirkkojokelaista. Koulutilalla oli majoitettuna monia muitakin kirkkojokelaisia. Noin seitsemän kuukauden kuluttua, Bräysyt siirrettiin Kyyjärvelle, jossa he majoittuivat tyhjillään olleeseen vanhaan taloon yhdessä kahden muun kirkkojokelaisen kanssa. Tämä oli tyypillinen käytäntö, sillä yhteismajoituksesta evakot sijoitettiin perheittäin pääasiassa yksityisten omistamiin rakennuksiin, jotka he olivat joutuneet joko vapaaehtoisesti tai pakolla luovuttamaan evakoiden käyttöön. Sijoituspaikkakunnilla Bräysin perhe sai myönteisen vastaanoton paikallisilta. Paikalliset käsittivät evakoiden tavoin, että siirtoväen asuminen oli vain väliaikainen siirtymävaihe, kunnes asutuskysymys saataisiin lopullisesti ratkaistua. Siirtokarjalaisten talojen isäntien, kuten esimerkiksi Nikolain arkeen kuului niin Saarijärvellä kuin Kyyjärvelläkin työnteko paikallisten palveluksessa. Myös Lyidia osallistui työntekoon,

³⁸ Lyidia Rojon haastattelu 19.12.2007.

³⁹ Kuopion lääninhallitus, Siirtoväenhuoltoasiainesittelijä, saapuneet salaiset asiakirjat 1939–1941, Ea:2, JoMA; Lyidia Rojon haastattelu 19.12.2007; Pölönen 1995, 45.

sillä hän oli Tarvaalan koulutilalla töissä tilan keittiössä. Lyydian ja Nikolain työnteko auttoikin Bräysin perheen toimentuloa.⁴⁰

Ortodoksisilla siirtokarjalaisilla oli uusilla sijoitusalueillaan hyvin hankalaa harjoittaa ortodoksisista uskoa yhteisöllisesti. Hajasijoituksen myötä samaan seurakuntaan Karjalassa kuuluneet ortodoksit saattoivat evakossa asua jopa satojen kilometrien päässä toisistaan. Kirkkojen ja tšasounien puuttumisen vuoksi jumalanpalvelukset pidettiin yleensä paikallisilla kouluilla tai luterilaisten seurakuntien tiloissa. Jumalanpalveluksia pidettiin kuitenkin harvoin ortodoksisten pappien vähälukuisuuden takia.⁴¹

Suomessa alettiin perustaa naisille työpalveluleirejä vuoden 1941 alkupuolella, koska nähtiin, että työpalvelun muodossa naiset voivat parhaiten hoitaa velvollisuutensa suorittaa arkityöt, jotka rintamalla olleet miehet olivat aiemmin tehneet. Työpalveluleireillä olikin tärkeä yhteiskunnallinen tavoite: naisten keskinäisen yhteenkuuluvuuden lisääminen sekä kansallinen eheytyminen. Työpalveluleirien haluttiin opettavan naisille erityisesti kuria, järjestelmällisyyttä ja täsmällisyyttä. Lisäksi korostettiin, että kyse oli asioista, jotka kuuluivat juuri naisille.⁴² Leireillä naiset tekivät maatalous- ja puutarhatöitä, mutta myös kotitaloustyöt ja lastenhoito sekä myös erilaiset yleissivistävät oppiaineet, kuuluivat leirien ohjelmiin. Kuusi leiriä siirtyi lokakuun alussa Karjalaan. Näihin leireihin osallistui kolmisenkymmentä naista ja tyttöä, jotka parhaansa mukaan avustivat Karjalaan palannutta väestöä. Yksi lämmin ateria päivässä riitti heidän palkakseen.⁴³ Myös Lyidia päätti osallistua työpalveluleirille, ja hän lähti Kyyjärveltä yhdessä kahden muun kirkkojokelaistytön kanssa kuusi kuukautta kestäväälle työpalveluleirille Raumalle alkukesästä 1941:

”Lähdin Raumalle työpalveluleirille kuudeksi kuukaudeksi. Se oli työpalveluleiri niinku Eurajoki-Irjanne, semmosella nimellä se kulki. Sinne meitä lähti Kirkkojoen tyttöjä kolme ja siellä se aika kului. Siel kävimme Eurajoella ja Irjanteella taloissa maataloustöissä, missä ei ollu miesväkeä, niin sinne sitten apumieheksi. Aina aamuisin se ohjelma tehtiin ja ketä minnekin määrättiin, niin sinne piti mennä. Sit se jatkosotakin jo alkoi ja pommitusten takii Raumalle tuotiin noin 150 helsinkiläislasta, oliko ne 5-15-vuotiaan välillä se ikä. Ne oli siel meillä hoidettavana niinku huolta pidimme heistä, ja sitten kun samana syksynä siirrettiin lapset takas Helsinkiin, niin sit ne luovutimme pois. Pommisuojusta vanhemmat otti lapsiaan vastaan ja sen jälkeen olin

⁴⁰ Lyidia Rojon haastattelu 19.12.2007; Laitala 2006, 57–60.

⁴¹ Laitila, 1998, 412.

⁴² Alasmaa 2003, 50–51.

⁴³ Simonen 1965, 76.

minä vielä Räisälässä siivoustöissä, kun se Kannas vallattiin. Jouluks se leiri päättyi ja sit tulin takaisin Kyyjärvelle.”⁴⁴

2.2. Paluu Kirkkojoelle

Kun menetetty Karjala saatiin vallattua takaisin Neuvostoliitolta syksyllä 1941, alkoi evakoiden parissa viritä keskustelu mahdollisuudesta palata takaisin kotiseuduilleen. Karjalaisten paluuta puolsi maassa vallinnut elintarvikepula. Salmin pitäjään oli syksyllä tarkoitus siirtää väestöä takaisin noin 1 000 henkilöä, jotka tekisivät lähinnä maataloustöitä ja korjailisivat sodan aiheuttamia tuhoja. Salmiin oli kuitenkin palannut 30.8.1941 mennessä vain 174 henkilöä, mikä ei ollut läheskään riittävä määrä sadonkorjuun onnistumisen kannalta, sillä Salmi oli laaja pitäjä. Väestön vähäinen paluumäärä selittyi sillä, että maassa vallitsi tuolloin vaikea kuljetustilanne. Lisäksi kunnallisten viranomaisten kankeus siirtopapereiden käsittelyssä hidasti väestönsiirtoa. Salmiin oli palannut noin 1 000 henkilöä marraskuun alkuun mennessä, mikä oli jo sadonkorjuun kannalta liian myöhään, koska talvi oli tullut Salmiin jo lokakuun lopulla. Väestönsiirrolla ei tämän vuoksi saavutettu läheskään siltä toivottua tarkoitusta maataloustöihin nähden.⁴⁵

Seuraavana keväänä 1942 tapahtui sitten suuri karjalaisten joukkosiirtyminen, sillä tuolloin Karjalaan palasi noin 90 000 henkilöä maaliskuun-toukokuun välisenä ajanjaksona. Ankaran talven seurauksena elintarvikepula oli pahentunut Suomessa, minkä vuoksi karjalaisten oli tärkeää päästä palaamaan Karjalaan hyödyntämään siellä olleita 280 000 peltohehtaaria. Karjalaisten kevätsiirto onnistuikin odotettua paremmin, sillä alustavien laskelmien mukaan oli mahdollista palauttaa vain noin 55 000 karjalaista kesäkuun alkuun mennessä vaunupulan takia. Vaunupula oli ollut paha vielä maaliskuussa, jolloin oli saatu palautettua vain 9 000 karjalaista, mutta seuraavina kuukausina vaunuja oli saatu lisää, minkä seurauksena huhtikuussa karjalaisia saatiin palautettua 33 000 ja toukokuussa jo 48 000. Suurimmillaan kevätsiirto oli vapun tienoilla, jolloin yhtenä päivänä saattoi Karjalaan saapua yli 400 siirtoväen tavaroilla kuormattua rautatievaunua. Jo ennen kevättä 1942 Karjalaan palanneet mukaan laskettuna, oli suuren muuttoliikkeen päätyttyä kesäkuun lopussa Karjalassa väkeä

⁴⁴ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

⁴⁵ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

noin 195 000, mikä oli 47 % koko siirtoväestä. Maatalousväestöön kuuluvia oli tästä lukumäärästä noin kaksi kolmannesta. Vuoden 1942 loppuun mennessä Karjalaan oli palannut yhteensä noin 235 000 henkilöä, mikä oli noin 60 % vuoden 1939 väestöstä.⁴⁶

Salmin pitäjänkin asukasluku kasvoi merkittävästi suuren karjalaisen joukkosiirron yhteydessä, sillä kun Salmiin oli palannut vuoden 1942 helmikuun loppuun mennessä vain noin 2 500 henkilöä, niin kesäkuun alussa salmilaisia oli palannut pitäjään jo yli 7 000. Vuoden 1942 loppuun mennessä Salmiin oli palannut asukkaita jo yli 8 000.⁴⁷ Väestön paljous aiheutti majoitusongelmia, koska Salmissa ei ollut säilynyt yhtään ehjää asuinrakennusta. Ne oli poltettu omien sotilaiden toimesta. Tuhot Salmissa olivatkin suuret, sillä pitäjän kylistä oli tuhoutunut kokonaan neljä ja osittain 12 kylää. Näissä kylissä oli tuhoutunut kaikkiaan 917 rakennusta, joiden joukossa olivat muun muassa sairaala, kunnalliskoti, keskikoulu ja 12 kansakoulua. Korjauskelpoisia rakennuksia oli jäänyt pitäjän alueelle 1 109 ja Neuvostoliittolaisten tekemiä rakennuksia oli 12. Rakennusten tuhoutumisen vuoksi Salmiin palannut väestö joutui asumaan kesällä 1942 pahviparakeissa sekä muissa tilapäisissä suojissa kuten esimerkiksi maakorsuissa. Vielä talven tullessa osa asukkaista asui parakeissa, mutta heidätkin saatiin lopulta sijoitettua pysyväisiin asumuksiin.⁴⁸

Myös Bräysyn perhe palasi suuren karjalaisten kevätsiirtymisen yhteydessä toukokuun lopulla 1942 takaisin Kirkkojoelle.⁴⁹ Näin tekivät monet muutkin kirkkojokelaiset, sillä kun Kirkkojoella oli helmikuun 1942 lopussa ollut vain 85 asukasta, oli kesäkuun alussa asukkaita jo yli 400.⁵⁰ Bräysyjä odotti muiden Karjalaan palanneiden viljelijöiden tavoin suuri ”kevätkampailu”, sillä suuri osa Karjalan peltoalasta oli neuvostoliittolaisten jäljiltä kasvanut kaksi edellistä kesää rikkaruohoa. Bräysyt alkoivatkin heti Kirkkojoelle tultuaan muokata peltojaan jälleen viljelyskuntoon.⁵¹ Peltojen muokkausta vaikeutti koko Salmin alueella suuresti tarpeellisen maanviljelykaluston ja hevosten puute. Hevosia salmilaisilla oli käytössään kesällä 1942 vain noin 250, kun ennen sotaa hevosia oli ollut noin 2 000.⁵² Tästä

⁴⁶ Laitala 2006, 70; Simonen 1965, 99–104.

⁴⁷ Impilahden sotilashallintopiiri, siviiliväestön paluutilastoja 1942–1944, KA.

⁴⁸ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

⁴⁹ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

⁵⁰ Impilahden sotilashallintopiiri, siviiliväestön paluutilastoja 1942–1944, KA.

⁵¹ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Laitala 2006, 72.

⁵² Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA; Salmin pitäjä, Karjalalous, [www-sivu.<http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Karjalalous&page=showPage&pid=2&sublink=20&subpid=22&cols=1>](http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Karjalalous&page=showPage&pid=2&sublink=20&subpid=22&cols=1). 10.11.2010.

huolimatta Bräysyt saivat muiden salmilaisten tapaan peltonsa pian muokattua viljelyskuntoon, ja he pystyivät kylvämään niille viljan.⁵³

Maanviljelyn onnistumiselle ensimmäisenä kesänä karjalaisten palattua oli siis paljon esteitä ja sen vuoksi viljelyskasvien kylvöalat jäivät selvästi pienemmäksi kuin mitä ne olivat olleet vuonna 1939, mistä seurasi viljelyskasvien sadon pienentyminen. Leipäviljoista oli Salmissa ennen sotaa viljelty eniten ruista, mutta vuonna 1942 kauran viljely oli tullut suosituimmaksi. Tämä johtui siitä, että Sotilashallinto-osaston maataloustoimisto oli laatinut suunnitelman, jonka mukaan keväällä 1942 tuli Karjalassa kylvää kauraa 50 %, kevätvehnää 28 %, perunaa 12 % ja ohraa 10 % peltojen kylvöalasta. Kaura soveltui nimittäin parhaiten kahtena kesänä hoidotta olleille, rikkaruohottuneille pelloille. Vaikka viljelyskasvien sadot jäivätkin vuonna 1942 selvästi pienemmiksi kuin ne olivat olleet vuonna 1939, niin sen hetkisiin olosuhteisiin nähden ne olivat kuitenkin varsin hyvät. Seuraavana kesänä kylvöalat alkoivat kasvaa edellisen kesän lukemista, mutta silti hehtaarisadot vähenivät melkein jokaisen viljelyskasvin osalta. Maanviljelyskaluston, työvoiman, hevosten ja lannoitteiden lisääntyminen olivat kasvattaneet viljelyskasvien kylvöalaa perunaa lukuun ottamatta, mutta kun saatavilla ollut siemenvilja oli huonolaatuista, oli seurauksena, että hehtaarisadot jäivät pienemmiksi kuin vuonna 1942. Perunan vähäinen kylvöala vuonna 1943 selittyy osittain sillä, että salmilaiset olivat halunneet panostaa enemmän leipäviljan viljelyyn. Vaikka vuoden 1943 viljelyskasvien hehtaarisadot jäivätkin lähinnä siemenviljan huonolaatuisuuden vuoksi pienemmiksi kuin vuonna 1942, niin kylvöalojen kasvu oli kuitenkin merkinä siitä, että maanviljelyssä alettiin palata vähitellen kohti normaaleja aikoja.⁵⁴

Viljelyskasvi	Kylvöala (ha)			Hehtaarisato (kg)		
	v.1939	v.1942	v.1943	v.1939	v.1942	v.1943
Ruis	850	350	470	2 400	1 500	1 500
Kaura	650	500	550	2 300	1 800	1 400
Vehnä	600	400	500	2 500	1 500	1 500
Ohra	300	200	250	2 000	1 500	1 300
Peruna	300	200	135	17 000	16 000	14 000

Taulukko 1. Viljelyskasvien kylvöalat ja hehtaarisadot Salmissa vuosina 1939, 1942 ja 1943.

Lähde: Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

⁵³ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

⁵⁴ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA; Laitala 2006, 73.

Karjankasvatusta ei elintarvikepulan vuoksi kyetty saamaan Karjalassa entiselleen, koska karjatalous antoi tilaa nimenomaan viljan ja perunan viljelylle. Karjankasvatuksen vähenemistä selitti myös se, että nautaeläimiä oli Karjalassa talvisotaa edeltäneeseen aikaan verrattuna selvästi vähemmän, varsinkin vuosina 1942 ja 1943. Tähän oli syynä se, että suurin osa karjalaisista ei saanut talvisodan aikana evakuoituja lehmiään enää takaisin, sillä huomattava osa karjasta joutui merkitsemättömänä tai siirtovaikeuksien vuoksi joko teurastetuksi tai myydyiksi.⁵⁵ Salmilaisilla oli ennen talvisotaa noin 5 000 lehmää, mutta palatessaan suuren kevätmuuton yhteydessä takaisin Salmiin heillä oli lehmiä vain vajaat 400.⁵⁶ Bräysyjen viidestä lehmästä yhtään ei tuotu takaisin Kirkkojoelle. Menetettyjä lehmiä Bräysyt olivat saaneet korvattua siten, että Kyyjärvellä ollessaan he olivat ostaneet lehmän sekä Karjalaan paluun jälkeen Nikolai oli käynyt Muhoksella asti ostamassa toisen lehmän.⁵⁷ Lehmien vähäistä määrää selitti myös se, että kesällä 1942 Karjalaa vaivasi punatauti-epidemia, mikä esti uusien lehmien tuonnin alueelle. Kesäkuun puoliväliin 1944 mennessä nautaeläinten määrä oli kasvanut Salmisissa jo niin paljon, että se oli jo 69 % talvisotaa edeltäneestä kokonaismäärästä.⁵⁸

Karjansa menettäneillä ei useinkaan ollut esittää minkäänlaisia kuitteja tai omistajaluetteloita, joiden avulla he olisivat voineet todistaa menettämänsä karjan lukumäärän. Tämän vuoksi Siirtoväen Huollon Keskus antoi kuntien hoitokunnille tehtäväksi laatia lähetettyjen korvausanomusten ja muiden aineistojen pohjalta luetteloita siitä, kuinka monta eläintä kukin oli omistanut ennen talvisodan evakuoiteja. Näiden luetteloiden pohjalta omistajilla oli mahdollisuus saada korvausta, sillä vuonna 1942 säädetyssä ensimmäisessä korvauslain (656/1942) mukaisesti karjalaiset saivat korvauksia talvisodan vuoksi menetetyistä omaisuudestaan, mikä koski myös karjaa. Tällä tavoin myös Bräysyt saivat korvauksia menetetyistä karjastaan.⁵⁹

Bräysyjen palatessa Kirkkojoelle heidän maatilansa rakennukset olivat tuhoutuneet, minkä vuoksi he asuivat ensimmäisen kesän ja syksyn naapurissa säilyneen navetan vintillä.

⁵⁵ Lyidia Rojon haastattelu 27.3.2009, Laitala 2006, 73.

⁵⁶ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA; Salmin pitäjä, Karjatalous, www-sivu.<<http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Karjatalous&page=showPage&pid=2&sublink=20&subpid=22&cols=1>>. 10.11.2010.

⁵⁷ Lyidia Rojon haastattelu 27.3.2009.

⁵⁸ Pölönen 1995, 100.

⁵⁹ Lyidia Rojon haastattelu 27.3.2009; Laitala 2006, 74.

Bräysyjen saatua peltonsa jälleen viljelyskuntoon, ryhtyi Nikolai rakentamaan perheelleen väliaikaiseksi asuinsijaksi saunamökkiä, joka valmistui ennen talven tuloa. Rakennusten uudelleen teossa kyläläisiä auttoi pitäjän jälleenrakennuslautakunta, joka hankki rakennustarpeita, laati piirustuksia sekä auttoi järjestämään lainoituksia. Saunamökin rakentamisen jälkeen Bräysyillä oli ollut tarkoitus rakentaa ensin uusi navetta ennen kuin he rupeaisivat tekemään asuinrakennusta. Bräysyt eivät kuitenkaan ehtineet edes aloittaa navetan rakentamista, kun he joutuivat jälleen lähtemään evakkomatkalle.⁶⁰

Bräysyt ja kyläläiset olivat olleet ennen talvisotaa tiiviissä vuorovaikutussuhteessa keskenään, sillä taloja kylässä oli ollut vain noin 15 ja ne kaikki olivat sijainneet lähellä toisiaan. Jatkosodan aikana yhteisöllisyys väheni, koska kyläläisten aika kului peltotöissä sekä talojensa uudelleen rakentamisessa. Kylässäkäyntikin oli tämän takia selvästi vähäisempää kuin mitä se oli ollut ennen talvisotaa. Yksi mielenkiintoinen yhteisöllisyyden piirre Bräysin kylässä kuitenkin esiintyi ensimmäisenä kesänä heidän paluunsa jälkeen. Kaikki kyläläisten asuinrakennukset olivat palaneet, mutta yhden kyläläisen juuri ennen talvisotaa valmistuneen asuinrakennuksen leivinuuni oli säilynyt ehjänä. Tämän vuoksi kyläläiset kokoontuivatkin sinne leivänpaistoon:

”Kun rakennukset oli palanut ja 1939 oli rakennettu naapurissa siinä uusi talo ja leivinuuni muurattu -39 syksykesästä, niin se oli palamatta, niin koko kylä kävi siinä leivän paistossa. Kotona sen juuren tekivät ja sit toivat siihen ja leipoivat ja uuniin, ja sit laitettiin tukko uunin perälle, että lämpö pysyi. Sinne sitten leivät, että sillä tavalla leipää paistettiin. Koko kylä kävi paistamassa leipää aina syksyyn asti.”⁶¹

Yhteisöllisyyden heikentyminen Kirkkojoella näkyi myös vähäisenä jumalanpalveluksien toimittamisena, sillä Kirkkojoen tšasouna oli kärsinyt pahoja vaurioita eikä siellä voitu toimittaa jumalanpalveluksia. Tulemalla sijainnut Salmin pitäjän kreikkalaiskatolinen pääkirkko oli kuitenkin säilynyt ehjänä, ja siellä alkoikin seurakunnan papisto toimittaa vuodesta 1942 alkaen säännöllisesti jumalanpalveluksia sunnuntaisin. Vuoden 1941 loppupuolella kirkossa ei kuitenkaan vielä voitu toimittaa säännöllisesti jumalanpalveluksia, sillä olojen epävakaisuuden takia ortodoksiset kenttäpapit kävivät rintamalta käsin toimittamassa mahdollisuuksiensa mukaan palveluksia.⁶² Tulemalla toimitettuihin jumalanpalveluksiin eivät kirkkojokelaisista varsinkaan Bräysin kyläläiset juuri osallistuneet,

⁶⁰ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004, 19.12.2007; Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

⁶¹ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

⁶² Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

sillä matkaa oli yli kymmenen kilometriä. Tuleman kirkossa Bräysyt kävivätkin Karjalaan paluunsa jälkeen vain suuren paaston aikana toimitetussa jumalanpalveluksessa sekä huhtikuussa 1944, mutta silloin he menivät sinne aivan muusta syystä. Aleksanteri oli nimittäin tuolloin päässyt pitkästä ajasta käymään Kirkkojoella, sillä hän oli saanut rintamalta vapaata pääsiäisen ajaksi. Tämän tilanteen Lyydia ja Aleksanteri käyttivät hyväkseen ja heidät vihittiin tuolloin avioliittoon Tuleman kirkossa.⁶³

Elämä Kirkkojoella jatkosodan aikana oli varsinkin alussa paljon vaatimattomampaa kuin ennen talvisotaa. Lisäksi koko ajan piti olla varuillaan, ja esimerkiksi metsään ei juuri kukaan uskaltanut yksin lähteä marjastamaan tai metsästämään, sillä pelättiin, että saatettaisiin astua esimerkiksi miinan päälle.⁶⁴ Metsästystä rajoitti myös ampuma-aseiden puute. Sotaväkikin aiheutti siviiliväestölle harmia Salmin alueella, sillä ohikulkevat joukko-osastot eivät juuri tehneet eroa omalle ja vieraille omaisuudelle. Mitkään valvontatoimenpiteet syytetoimenpiteistä puhumattakaan eivät olleet tehokkaita, vaan tämänkaltainen rikollisuus päättyi vasta sotilaskuljetusten loputtua.⁶⁵

2.3. Jatkosodan evakuointi Lapinlahdelle

Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksen Karjalankannaksella 9.6.1944. Tästä alkoi nopeasti etenevien tapahtumien ketju, minkä seurauksena karjalaiset joutuivat lähtemään uudestaan evakkomatkalle.⁶⁶ Salmin pitäjä oli jaettu kahdeksaan evakuointipiiriin, joiden päälliköt olivat saaneet tehtäväkseen 19.6.1944 kehottaa väestöä pakkaamaan tavaransa siltä varalta, että uusi evakuointikäsky tulisi. Näin haluttiin välttää se, että väestölle ei tulisi lähtö taas yllätyksenä, niin kuin se oli tullut talvisodan alettua.⁶⁷ Osa salmilaisista alkoikin varautua uuteen evakuoimiseen tekemällä puulaatikoita tavaroiden pakkaamista varten sekä merkitsemällä nimensä huonekaluihinsa.⁶⁸

⁶³ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004, 27.3.2009.

⁶⁴ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004, 19.12.2007.

⁶⁵ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

⁶⁶ Laitala 2006, 93–95.

⁶⁷ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA.

⁶⁸ Partanen 1999.

Tieto mahdollisesta uudesta evakkoon lähdöstä masensi salmilaisia, sillä monet olivat päässeet hyvän elämisen alkuun, ja Salmiin oli pitkästä aikaa tulossa erittäin hyvä viljavuosi. Monet salmilaisista olivat saaneet myös uudet talonsa valmiiksi, sillä uusia asuinrakennuksia oli valmistanut kaikkiaan 200, ja lisäksi keskeneräisiä asuinrakennuksia oli 53. Salmilaisten yhteisöllinen elämäkin oli alkanut vähitellen parantua, mikä näkyi muun muassa siinä, että monet yhdistykset ja järjestöt olivat jälleen aloittaneet toimintansa järjestämällä muun muassa julkisia juhlatilaisuuksia eri kylillä. Kaikkiaan Salmin pitäjässä toimi kesällä 1944 jo 17 opintokerhoa, neljä nuorisoseuraa, viisi maamiesseuraa, maatalouskerhoja sekä Martta-yhdistys. Salmin koululaitoskin oli jälleen saatu toimimaan, kun kansakoulujen ohella myös 5-luokkainen keskikoulu oli aloittanut toimintansa. Voidaankin todeta, että Salmin rahvaan henkinen nousu tapahtui yhtä aikaa aineellisen kehittymisen kanssa. Sota ja taloudelliset vaikeudet eivät siis lopettaneet sitä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, joka oli vienyt karjalaisia eteenpäin jo monia vuosisatoja.⁶⁹

Viranomaisten varoituksista huolimatta osa salmilaisista ei uskonut, että he joutuisivat lähtemään uudestaan evakkomatalle. Edes evakuointikuulutusten julkistaminen 21.6.1944 ei saanut kaikkia salmilaisia uskomaan uuteen lähtöön, sillä jotkut kylvivät evakuointikuulutusten julkipanon jälkeenkin salpietaria pelloilleen. Tämän vuoksi tieto neuvostoliittolaisten mairinnoususta Vitelen-Tuuloksen välillä 23.6.1944 aamulla kello neljä aiheutti Salmin pitäjän kylissä paniikin, jonka hallitsemisessa oli evakuointiviranomaisilla miltei mahdoton tehtävä. Jopa jotkut evakuointihenkilöstöönkin kuuluvat joutuivat pakokauhun valtaan, mistä osoituksena oli se, että he olivat jättäneet toimipaikkansa ja kulkeneet hevosineen kymmeniä kilometrejä karkuun, ennen kuin heidät oli saatu tiesulkujen avulla pysähtymään. Salmilaisten hermostuneisuutta lisäsi myös Neuvostoliiton harjoittama vilkas lentotoiminta varsinkin Tuleman alueella. Toisaalta hermostuneesta mielialasta oli hyötyä, sillä se nopeutti evakuointisuorituksia ja asetti oman poispääsyn etusijalle. Tämä johti siihen, että muiden omaisuus jätettiin rauhaan sen jälkeen, kun oma omaisuus oli saatu kerättyä matkaa varten.⁷⁰

Salmilaisten toinenkin evakkoon joutuminen pääsi siis yllättämään monet, vaikka viranomaiset olivat varoittaneet väestöä siitä jo muutamia päiviä aikaisemmin. Toinen lähtö

⁶⁹ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, KA; Viljanto 1952, 119.

⁷⁰ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, Evakuointikertomus Salmin kunnan evakuoinneista ajalta 21.6.–1.7.1944, KA.

olikin monelle henkisesti ensimmäistä lähtöä raskaampi, sillä he olivat Salmissa päässeet kovan työnteon kautta jälleen viettämään sellaista normaalia elämää, mitä se oli ollut ennen talvisotaa. Tieto uudesta evakkomatkasta otti koville ja monet aavistivat, että tällä kertaa lähtö olisi lopullinen, eivätkä he enää uudestaan palaisi Karjalaan.⁷¹ Monet salmilaiset pitivätkin jälkeinpäin virheenä sitä, että he olivat palanneet takaisin kotiseudulleen jatkosodan aikana. Lyydia ei kuulunut tähän joukkoon, sillä hänen mielestään oli hyvä, että hän oli päässyt siellä vielä käymään:

”Hauska ja mukava siellä oli olla, vaikka seudut olivat ikävän näköiset. Kaikki oli poltettu meilläkin. Emme kadu yhtään, saipahan nähdä millaista jälkeä siellä oli.”⁷²

Evakuointi alkoi Salmissa siis 23.6.1944 ja päätökseen se saatiin kahta päivää myöhemmin. Evakuointia helpotti vuonna 1942 Uuksusta Aunukseen rakennettu rautatie, jota pitkin suurin osa salmilaisista evakuoitiin. Ensimmäisenä evakuointipäivänä lähti kaksi evakkojuna, joista ensimmäiseen otettiin evakuointimääräysten mukaan etupäässä sairaita, vanhuksia, odottavia äitejä sekä äitejä lapsineen. Tällä junalla evakkoon lähti noin 1 000 henkilöä. Samana päivänä lähteneeseen toiseen junaan oli saatu vaunuja peräti 54 kappaletta. Täten sillä junalla evakkoon lähti noin 3 000 salmilaista. Loput junalla matkustaneista lähtivät kahden seuraavan päivän kuluessa. Junien lisäksi salmilaisia evakuoitiin linja-autoilla. Kaikkiaan Salmissa oli asukkaita ennen evakuointeja 9 687, joista 8 169 henkilöä poistui evakuointikuljetuksissa. Loput väestöstä oli hakeutunut pois omatoimisesti valitsemiaan reittejä myöten.⁷³

Evakuoinnin alussa vaikeuksia aiheutti rautatiekaluston puute, jonka vuoksi Salmissa jouduttiin kaikkialla turvautumaan hevoskuljetuksiin, joka oli hidasta ja rasittavaa. Jatkuva rautatiekaluston puute oli myös haitannut kuormausten yhteistä suorittamista. Tilanne parani kuitenkin jatkuvasti evakuoinnin edetessä. Tästä oli osoituksena se, että pitäjän irtaimesta omaisuudesta saatiin evakuoituksi 98 %. Evakuoimatta jäi esimerkiksi joitakin kiinteitä teollisuuslaitteita, joiden siirtoon ei ajanpuutteen vuoksi ollut mahdollisuuksia. Myös joitakin maanviljelyskoneita sekä vähempiarvoista koulukalustoa jäi muun muassa evakuoimatta. Kaikkiaan Salmista kuljetettiin materiaalia yhteensä 323 junavaunullista, joissa oli tavaroiden

⁷¹ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004.

⁷² Siirtoväen sosiaalisen sopeutumisen tutkimusaineisto, syvähaastattelu 1949, välivaiheen aikana Karjalassa käyntiä koskevat kysymykset, Lyyli (Lyydia) Rojo, JyMA.

⁷³ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, Evakuointikertomus Salmin kunnan evakuoinneista ajalta 21.6.–1.7.1944, KA; Viljanto 1952, 179.

lisäksi mukana pienkarjaa saattajineen sekä myös joitakin lypsylehmiä, jotta saatiin maitoa ruokintaa varten. Junilla kuljetettiin myös vasta poikineet ja lähiaikoina poikivat lehmät samoin kuin sairaat hevoset.⁷⁴

Kirkkojoen kylän 639 asukkaan evakuointipaikaksi oli määrätty Pohjois-Savossa noin 60 kilometriä Kuopiosta pohjoiseen sijaitseva Lapinlahti.⁷⁵ Lapinlahti osoittautui kirkkojokelaisten kannalta hyväksi ratkaisuksi, koska maanhankintalain kyläsijoitussuunnitelmassa Lapinlahti tuli heille myös lopulliseksi sijoituspaikaksi. Näin hyvin kävi vain 15–20 %:lle karjalaisista⁷⁶. Aluksi salmilaiset oli kylläkin aiottu sijoittaa asumaan talvisodan jälkeisiin sijoituskuntiin Oulun seudulle, mutta salmilaisten kovan vastustuksen vuoksi Asutusasiainosasto päätti lopulta sijoittaa salmilaiset asumaan Kuopion seudulla sijaitseviin kuntiin. Tietty osa salmilaisista päätti kuitenkin tästä huolimatta asettua asumaan Oulun seudulle.⁷⁷ (Liite 5.) Lapinlahden kunnan alueelle salmilaisia oli asettunut asumaan vuoden 1944 lopulla kaikkiaan 1 671 henkilöä, joista 597 oli lähtöisin Kirkkojoen kylältä. Salmilaiset sijoitettiin pääasiassa Lapinlahden kunnan eteläosiin, sillä pohjoisosiin sijoitettiin Suistamon pitäjältä lähteneitä siirtokarjalaisia.⁷⁸

Evakkoon lähtö tapahtui kesällä, jonka vuoksi tälle toiselle evakkomatkalle saatiin otettua myös karja mukaan, toisin kuin talvisodan sytyttyä. Junakaluston puutteen vuoksi karja evakuoitiin pienkarjaa lukuun ottamatta jalkamarssein. Aluksi salmilaisten karja oli tuotu maantiekuljetusta varten etukäteen sovituille lähtöpaikoille. Edelleen karja kuljetettiin karjankuljetusryhmien ohjaamina kohti väestön sijoituskuntia, jotka olivat Lapinlahti, Maaninka, Suonenjoki, Siilinjärvi sekä Kuopion maalaiskunta. Näille karjankuljetusryhmille oli määrätty marssitavoitteet aikamäärineen.⁷⁹ Kaikkiaan jalkamarssein evakuoitavaa karjaa oli Salmassa yhteensä 2 530. Jokaisen evakuoitavan kunnan karjaa varten oli oma kunnanumero sekä sen lisäksi jokaiselle yksilölle oma sarjanumero. Salmin karjan kunnanumero oli 24.⁸⁰ Talvisodan evakuoinneista oli otettu oppia ja sen vuoksi mukaan

⁷⁴ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, Evakuointikertomus Salmin kunnan evakuoinneista ajalta 21.6.–1.7.1944, KA.

⁷⁵ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944. KA.

⁷⁶ Kuikka 1995, 196.

⁷⁷ Viljanto 1952, 320.

⁷⁸ Kuikka 1999, 211; Laitala 2006, 112.

⁷⁹ Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.1941–7.10.1944, Evakuointikertomus Salmin kunnan evakuoinneista ajalta 21.6.–1.7.1944, KA; Kuikka 1999, 191.

⁸⁰ Siirtoväenasiainosasto, siirtoväenasiainosaston luettelot kiertokirjeistä kuukausittain v.1944, n:o 9001, KA.

otettavat tavarat ja kotieläimet merkittiin nyt tarkoin. Lisäksi nyt tiedettiin jo hyvissä ajoin myös tuleva osoite. Talvisotaan verrattuna siirtoväki saikin otettua mukaan enemmän tavaraa, eikä varsinaisia rajoituksia mukaan otettaville tavaroille asetettu. Kuitenkin suurempien huonekalujen kuljettaminen oli käytännössä mahdotonta riittävän kuljetuskapasiteetin puutteen vuoksi.⁸¹

Kirkkojokelaisten karjan evakuointimatkalle Lapinlahdelle osallistui myös Lyydia Rojo karjan hoitajana. Omia lehmiä Lyydiällä oli mukana kaksi. Kaikkiaan siinä karjankuljetusryhmässä, johon Lyydia kuului, oli ajomiehiä ja hoitajia yhteensä viisi henkilöä sekä lisäksi ryhmän mukana oli yksi hevospies kärryineen. Evakuoitavia lehmiä oli kaikkiaan noin 50. Lyydian vanhemmat eivät olleet karjan evakuoinneissa mukana, koska Martta Bräysy oli päässyt evakkojunalla Lapinlahdelle ja Nikolai Bräysy oli avustamassa evakuointitöissä. Karjan kanssa kulkevien evakkomatkaa helpotti se, että Rääkkylästä Liperiin oli vesiteitse proomukuljetus, siten heidän ei tarvinnut kävellä aivan koko matkaa. Lisäksi sotilaat olivat alkumatkasta auttamassa karjaa kuljettavia kirkkojokelaisia esimerkiksi siten, että he lypsivät heidän lehmänsä. Loppumatkasta sotilaita ei enää tavattu, jonka vuoksi ryhmäläiset joutuivat hoitamaan itse kaikki karjanhoitoon liittyvät työt. Päivässä karjankuljettajat saattoivat kävellä jopa kolmisenkymmentä kilometriä, koska lehmille ei ollut aina helppo löytää kunnon aitausta, jossa niitä voisi pitää yön yli. Lisäksi karjankuljettajat joutuivat pommitusten takia menemään monesti piiloon metsiin karjansa kanssa. Ihmisten ja lehmien voimat olivatkin kovalla koetuksella. Lehmiltä matka kulutti erityisesti sorkkien sarveisainesta, tehden niiden liikkumisesta vaivalloista. Pitkien päivämatojen jälkeen karjankuljettajien yöpymiset tapahtuivat joko kouluissa, seurakuntataloissa, asuintaloissa, ladoissa tai jopa taivasalla. Näissä paikoissa oli järjestetty myös matkalaisten ruokahuolto. Päivisinkin matkalaiset saivat ruokaa paikoissa, missä joko paikallinen väestö tai lotat olivat järjestäneet ruokailumahdollisuuden.⁸²

Evakkomatka Lapinlahdelle kesti Lyydian karjankuljetusryhmällä yli kolme viikkoa, sillä he olivat lähteneet Kirkkojoelta matkaan 23.6.1944, ja Lapinlahdella sijaitsevaan Alapitkän kylään he olivat saapuneet 17. heinäkuuta. Matkan kovasta rasittavuudesta oli hyvänä esimerkkinä se, että Lyydiällä oli ollut mukana kolmet kengät, joista kaikista olivat pohjat kuluneet puhki. Lyydialle olikin tullut rakot jalkapohjiin. Lyydia majoitettiin Alapitkällä

⁸¹ Laitala 2006, 99.

⁸² Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Kuikka 1995, 108; Laitala 2006, 101.

Miettilän tilalle, jonka talonväkeen kuului isäntä, emäntä, kaksi lasta, isännän sisko sekä palvelusväkeä. Miettilässä talon isoon tupaan Lyydian lisäksi siirtolaisista majoitettiin Lyydian vanhemmat sekä Lyydian sedän vaimo tyttären ja pojan kanssa:

”Me asuimme isossa tuvassa, siinä talonväki leipoi ja keittiössä eteisen poikki kävimme keittämässä. Emäntä lämmitti valmiiksi uunin ja sanoi milloin minäkin voin panna paistokset uuniin. Valmiiksi lämmitettyyn saunaankin saimme mennä, naiset kerralla ja miehet erikseen. Tuvassa talonväki korjaili hevosen valjaita ja teki muutakin työtä. Hyvin ystävällistä väkeä oli ja iloista porukkaa.”⁸³

Kaikkiaan Alapitkällä sijaitseville tiloille majoitettiin siirtoväkeä yhteensä 323 henkilöä.⁸⁴ Siirtoväki sijoitettiin pääsääntöisesti maatiloille lisäväeksi, koska niillä oli asutusoloista ja rakennustavasta johtuen parhaat mahdollisuudet majoittaa siirtoväki ja lisäksi näin turvattiin siirtoväelle polttopuun saanti.⁸⁵ Majoitustiloilla monet siirtokarjalaiset joutuivat heti osallistumaan talon töihin. Näin oli myös Lyydian kohdalla:

”Jo heti samana päivänä kun saavuin Miettilään, talon isäntä kysyi minulta lähtisinkö heinäpellolle töihin, sillä silloin oli heinänpikitysaika meneillään. Sanoin, että tämän päivän lepuuttaisin mielelläni jalkapohjia, koska niissä on rakot, mutta heti huomenna olen valmis lähtemään töihin.”⁸⁶

Aleksanteri saapui Miettilään pian sen jälkeen, kun sota syksyllä 1944 loppui. Miettilässä Aleksanteri ja Lyydia eivät asuneet pitkään, sillä kolmen kilometrin päästä Miettilästä vapautui Palomäen tilalta iso keittiö, jonne he muuttivat aluksi kaksistaan marraskuussa 1944. Pian kuitenkin Lyydian isä Nikolai kuoli Kuopiossa, jossa hän oli ollut tekemässä töitä. Leskeksi jäänyt Martta muuttikin tämän seurauksena Palomäelle asumaan samaan keittiöön Aleksanterin ja Lyydian kanssa. Miettilässä asutusolot olivat olleet hyvin ahtaat, kun taas Palomäen tilalla oli väljempää. Palomäki olikin siihen aikaan yksi Alapitkän suurimpia tiloja. Palomäen tilan Röngän perheeseen kuului isännän ja emännän lisäksi kaksi tyttöä ja yksi poika. Palvelusväkeä palomäkeläisillä oli sisäkkö ja karjakkö. Palomäessä Rojoja kohdeltiin hyvin, mikä näkyi muun muassa siinä, että he saivat ottaa polttopuun talon metsistä korvauksetta sekä käyttää talon hevosta, ilman että olisi tarvinnut sen kummempaa lupaa kysyä. Rojojen muuttaessa Palomäelle heillä ei lehmiensä lisäksi ollut juuri muuta Kirkkojoelta tuotua omaisuutta:

⁸³ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Kuikka 1995, 108.

⁸⁴ Kuikka 2009, 208.

⁸⁵ Siirtoväenasiainosasto, siirtoväenasiainosaston luettelot kiertokirjeistä kuukausittain v.1944, n:o 1761–11730, KA.

⁸⁶ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Kuikka 1995, 109.

”Palomäen isäntä kysyi tarvitsemmeko apua muuttokuorman viemisessä Palomäkeen, sillä hänen hevostaan voisi vapaasti käyttää apuna. Tähän Aleksanteri tokaisi, että meidän muuttokuorma tulee repussa.”⁸⁷

Palomäen ja Mietttilän tilat näyttävät eroavan monista muista tiloista Ylä-Savossa, sillä Heli Kanasen väitöstutkimuksen mukaan erityisesti varakkaat tilat ja pappilat olivat melko haluttomia majoittamaan siirtoväkeä. Monissa majoituspaikoissa siirtoväkeä oli kohdeltu huonosti, sillä heidät oli majoitettu ulkorakennuksiin tai heille ei oltu haluttu antaa sijaa ollenkaan. Vaikka Rojot oli otettu hyvin vastaan majoituspaikoissaan, niin aivan tasavertaisesti ei heitäkään oltu kohdeltu. Palomäen tilalla Rojot eivät olleet saaneet ruokaila talonväen kanssa samassa pöydässä. Näin oli käynyt myös joissain muissakin siirtokarjalaisten majoituspaikoissa Ylä-Savossa.⁸⁸

Palomäessä Rojojen ei tarvinnut osallistua talon töihin muuta kuin vain kiireisimpinä aikoina, sillä tilalla oli ennestään riittävästi työvoimaa. Pian Palomäelle muuton jälkeen sotarasituksista toivuttuaan Aleksanteri lähtikin noin kahdeksi kuukaudeksi Muhokselle töihin. Muhoksen lisäksi Aleksanteri kävi myös parilla muulla paikkakunnalla töissä, jotta Rojot pystyivät turvaamaan toimeentulonsa. Siirtoväki elikin Alapitkällä sijoituspaikoissaan säännöstelytaloudessa, jossa lähes kaikesta oli puutetta kuten rehusta, elintarvikkeista, vaatteista sekä muista hyödykkeistä. Rojot harjoittivat myös pienimuotoista maanviljelyä, sillä heillä oli Mietttilän tilalta vuokralla noin hehtaari peltoa, jossa he viljelivät pääasiassa vehnää. Palomäessä Rojot asuivat noin kolme vuotta ennen kuin he saivat maanhankintalain nojalla oman viljelystilan. Palomäessä olon aikana Rojoille syntyi jo kaksi lasta: Kalevi ja Martti.⁸⁹

⁸⁷ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004.

⁸⁸ Lyydia Rojon haastattelu 19.10.2010; Kananen 2010, 68.

⁸⁹ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004.

3. Alkuvaiheet uudella maatilalla

3.1. Uuden maatilalan saaminen

Suomen valtio oli jatkosodan jälkeen haastavan tehtävän edessä. Miten asuttaa luovutetuilta alueilta tullut karjalainen siirtoväki sodan jälkeiseen Suomeen? Ongelma ei kuitenkaan ollut uusi, sillä talvisodan jälkeen valtio oli ollut samanlaisen tilanteen edessä. Silloin säädettyä pika-asutuslakia voitiin nyt käyttää hyödyksi uutta asuttamislakia suunniteltaessa. Pika-asutuslain suunnittelusta oli vastannut professori T.M. Kivimäki, joka oli jo saanut talvisodan aikana pääministeri Rytiltä tehtäväksi valmistella maanhankintaa evakuoitulle maataloussiirtoväelle. Asutustoiminnan valmistelut etenivät nopeasti, sillä hallitus julkisti jo 2. huhtikuuta 1940 Kivimäen alustavan suunnitelman siirtoväen pika-asutuslaiksi. Samana päivänä hallitus asetti jo pika-asutuskomitean valmistelemaan lakiehdotuksia. Jatkosodan alkaminen kesäkuun lopulla 1941 keskeytti kuitenkin pika-asutuksen toimeenpanon välittömästi. Näin ollen pika-asutuslain nojalla aloitettua asutustoimintaa ei ehditty viedä kunnolla päätökseen.⁹⁰

Valtioneuvosto reagoi jatkosodan päättyttyä asutusongelmaan nopeasti, sillä vain kymmenen päivää välirauhansopimuksen kirjoittamisesta se asetti ”lähiaikojen kiireellistä asutustoimintaa varten” suunnittelukomitean, jota on sen puheenjohtajan mukaan sanottu Nissisen komiteaksi. Nissisen komitea saikin nopeasti tuloksia aikaan, sillä komitean mietinnön ensimmäinen osa valmistui 1. joulukuuta 1944. Toinen osa asutustoiminnan pääperiaatteista valmistui 22. joulukuuta 1944 ja mietintö maanhankintalaista julkaistiin tammikuussa 1945. Hallitus- ja eduskuntakäsittelyn jälkeen presidentti Mannerheim vahvisti maanhankintalain 5. toukokuuta 1945. Samalla vahvistettiin useita sitä täydentäviä ja tukevia lakeja, muun muassa maan vapaaehtoisen hankkimisen järjestelyistä, siirtoväen ja rintamamiesten asuttamisen rahoittamisesta, laidunalueista, ennakkoraivauksista sekä yhteismetsistä.⁹¹

⁹⁰ Laitinen 1995, 61–62.

⁹¹ Laitinen 1995, 95–106.

Alapitkälle tulleet kirkkojokelaiset olivat pääosin kaikki saaneet toimeentulonsa maataloudesta. Uutta ammattia oli monen vaikea löytää jo ikänsä puolesta eikä teollisuus vielä kyennyt tarjoamaan ylimääräisiä työpaikkoja. Tämän vuoksi ainoalta mahdollisuudelta näytti maatilan hankinta ja sen rakentaminen. Siirtokarjalaiset saivat välitöntä apua entisen kotikuntansa hoitokunnan kautta. Salmin hoitokunta oli aluksi määrätty Nilsiään, mutta kulkuyhteyksien parantamiseksi se saatiin siirrettyä Siilinjärvelle, jonka sijainti oli keskeisempi salmilaisten sijoituskuntiin nähden. Samasta syystä myös Salmin keskikoulu sijoitettiin Siilinjärvelle.⁹²

Maansaantihakemukset piti tehdä 1. lokakuuta 1945 mennessä. Siirtoväen tuli jättää ne entisen kotikuntansa hoitokunnalle tai kunnallislautakunnalle. Hakemukset käsiteltiin maatalousministeriössä, joka antoi niistä lausuntonsa. Tämän jälkeen ministeriö toimitti hakemuksista kaksoiskappaleet paikallisille asukkaantolautakunnille. Nämä päättivät, ketkä hakijat olivat oikeutettuja saamaan maata ja minkä tyyppinen tila kullekin oli annettava.⁹³ Tilojen kuntoonpanoelimenä läänien tasolla toimivat asutustoimikunnat, joissa toimivien asutusneuvojen ja rakennusmestareiden puoleen asutustilallinen pystyi ensiksi pulmissaan kääntymään. Lapinlahtelaisten toimikunta oli Kuopion Maanviljelysseuran Asutustoimikunta.⁹⁴

Maanhankintalaki määritteli maansaantiin oikeutetut, maanluovuttajat ja tilalajit sekä lain toimeenpano-organisaation. Siirtoväestä maansaantiin oikeutettuja olivat henkilöt, jotka olivat saaneet kokonaan tai osaksi toimeentulonsa maataloudesta tai joilla oli erityisellä asuntotontilla ollut valmiina tai rakenteilla oman perheen asunto. Lisäksi maanhankintalain mukaan maata annettiin sotainvalideille, sotaorvoille, sotaleskille ja heidän perheilleen sekä perheellisille rintamasotilaille.⁹⁵ Maansaantiin oikeutettiin lisäksi maanvuokraajat ja maataloustyöntekijät, jotka tulevan lain mukaisen maanoton vuoksi menettäisivät toimeentulonsa.⁹⁶

Ensisijaisesti asutukseen piti ottaa valtion maata. Tämän jälkeen tuli kysymykseen maan hankkiminen vapaaehtoisella kaupalla. Pakkolunastuksella laki määräsi maata otettavaksi

⁹² Kuikka 1999, 191.

⁹³ Laitinen 1995, 108.

⁹⁴ Puurunen 1994, 115.

⁹⁵ Kuikka 1999, 195.

⁹⁶ Laitinen 1995, 96.

ensisijaisilta maanluovuttajilta, joihin kuuluivat valtio, kunnat, rappiutilojen omistajat, yhtiöt, seurakunnat, tilakeinottelijat, säätiöt, harrasteviljelijät sekä muut yhteisöt.⁹⁷ Pääosa maanhankintalain mukaisista tiloista perustettiin valtion maalle tai pakkolunastetulle maalle. Tiloja syntyi kuitenkin paljon myös vapaaehtoisin kaupoin ostetulle maalle, sillä kaikki siirtokarjalaiset eivät olleet tyytyväisiä heille tarjottuihin tiloihin, sillä ne olivat monessa suhteessa paljon vaatimattomampia kuin Karjalassa olleet. Tämän vuoksi monet siirtokarjalaiset hankkivat maata esimerkiksi ostamalla sitä paikallisilta maanomistajilta. Vapaaehtoisin kaupoin myytiin asutustarkoituksiin 149 000 hehtaaria maata, josta noin 33 000 hehtaaria oli peltoa. Monet maansaajat pystyivätkin siis valitsemaan itse tilansa sijaintipaikan, jonka vuoksi he saattoivat asettua asumaan eri kuntiin kuin minne heidät olisi maanhankintalain perusteella sijoitettu.⁹⁸ Tämän vuoksi maanhankintalain perusteella tehdystä sijoitussuunnitelmasta huolimatta entiset kyläyhteisöt hajosivat monin paikoin kyläläisten sijoituessa eri puolille uutta sijoituspitäjää, maakuntaa tai maata.⁹⁹

Toissijaisesti maata otettiin paikallisilta maanviljelijöiltä, joilta maata voitiin lunastaa tietyn asteikon mukaan. Esimerkiksi 25–35 hehtaaria maatalousmaata omistaneet tilat joutuivat alarajan kohdalla luovuttamaan 10 % ja alarajan ylimenevältä osalta 41 % maastaan. Ensisijaisesti maanottoon piti käyttää luovuttavien paikallisten tilojen laita-alueita, joiden viljelyskunto oli keskimääräistä huonompaa.¹⁰⁰

Lapinlahdella asutukseen otettiin maata kaikkiaan 10 471 hehtaaria. Tästä määrästä selvästi eniten otettiin yhtiöiltä, 60,4 % ja toiseksi eniten maata otettiin paikallisilta maanviljelijöiltä, 12 %. Kunnalta otettu osuus oli 7,5 %, ja seurakunnalta 7,2 %. Loput asutukseen otettavasta maasta otettiin muilta 6,3 %, harrasteviljelijöiltä 3,8 % ja rappiutilojen omistajilta 2,8 %. Valtiolta ei Lapinlahden alueella ollut maata otettavana. Koko Suomeen verrattuna Lapinlahdella otettiin maata enemmän yhtiöiltä, kunnalta ja seurakunnalta, kun taas valtiolta ja maanviljelijöiltä maata otettiin vähemmän. Yhtiöt olivat hankkineet Lapinlahdella maita aikoinaan paikallisilta maanviljelijöiltä ja nyt siirtolaisten asuttamisprosessin myötä maat palasivat jälleen yksityiseen omistukseen.¹⁰¹

⁹⁷ Kuikka 1999, 195.

⁹⁸ Laitinen 1995, 124.

⁹⁹ Raninen-Siiskonen 1999, 15.

¹⁰⁰ Kuikka 1999, 195.

¹⁰¹ Kuikka 1999, 198; Puurunen 1994, 115.

Tilojen muodostaminen tapahtui perustamistoimituksissa, joiden yhteydessä tehtiin asutussuunnitelma, josta ilmenivät tilat pinta-aloineen sekä alustava arvio puustosta ja rakennuksista. Tilojen perustamisen jälkeen asukkaantolautakunta päätti ketkä maansaajista sijoitetaan millekin tilalle. Asukkaantolautakunta katsoi Karjalaan jääneen tilan perusteella, minkälainen tila kullekin maansaajalle kuului. Maansaajan toivomuksia voitiin jonkin verran ottaa huomioon, mutta periaatteessa, jos kieltäytyi tarjotusta tilasta, menetti maansaantioikeutensa. Saatuaan uuden tilan asukkaan tuli tehdä tilasta hallintasopimus viideksi vuodeksi, mikäli hän oli halukas ottamaan tilan vastaan. Tänä aikana asukkaan oli mahdollista korjata tilaansa ja lunastaa se määräajan kuluttua omakseen.¹⁰²

Aleksanteri ja Lyydia Rojon sekä Lyydian äidin Martta Bräysyn yhteinen maansaantihakemus käsiteltiin Lapinlahden kunnan asukkaantolautakunnassa. Nikolai oli kuollut syksyllä 1944, joten sovittiin, että Martta-leskelle paras ratkaisu olisi asettua asumaan tyttärensä ja vävynsä kanssa samalle tilalle. Lisäksi heillä olisi näin mahdollisuus saada pinta-alaltaan suurempi viljelystila itselleen. Nikolain kuoltua oli Martalle jäänyt Kirkkojoella Nikolain omistuksista olleista tiloista puolet ja toisen puolen oli perinyt Lyydia ainoana lapsena.¹⁰³ Bräysyjen laskettiin menettäneen omaisuutta yhteensä 375 705 markkaa (60 714 euroa¹⁰⁴), kun he olivat sodan johdosta joutuneet jättämään tilansa. Aleksanterin puolestaan katsottiin menettäneen omaisuutta yhdessä äitinsä Outi Rojon kanssa yhteensä 310 000 markkaa (50 096 euroa). Näihin summiin sisältyi esimerkiksi korvaus pelloista, joita Bräysyjen katsottiin Kirkkojoella omistaneen 7,88 hehtaaria. Korvaus niistä oli 94 050 markkaa (15 198 euroa). Rojojen katsottiin omistaneen peltoa 7,16 hehtaaria, ja he saivat korvauksia yhteensä 82 800 markkaa (13 380 euroa). Asukkaantolautakunta päätti, että Martta ja Aleksanteri saavat yhteisen viljelystilan. Päätoimiseksi tilan haltijaksi nimettiin Martta, koska hän oli omaisuuden arvossa mitattuna omistanut Kirkkojoella suuremman tilan kuin Aleksanteri. Tilan käytännön asioista huolehtivat Aleksanteri ja Lyydia, vaikka Martta nimitettiinkin päätoimiseksi tilanhaltijaksi.¹⁰⁵

¹⁰² Kuikka 1999, 198–199.

¹⁰³ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹⁰⁴ Bräysyjen menettämän omaisuuden arvo 375 705 markkaa vastaa vuoden 2009 rahan arvolla mitattuna 60 714 euron summaa. Markat muutettu euroiksi vuoden 1944 rahanarvonkertoimella. Jokainen tutkimuksessa sulkeissa esitetty summa on ilmoitettu vuoden 2009 euroissa. www-sivu <http://www.stat.fi/til/khi/2009/khi_2009_2010-01-15_tau_001.html>. 24.11.2010.

¹⁰⁵ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Martti Rojon yksityisarkisto.

Rojojen saaman tilan hallintasopimus allekirjoitettiin 13.2.1947. Tila sijaitsi Alapitkään kuuluvassa Koppolan kylässä, johon kuuluivat Juurikan ja Luhnin asutusalueet. Näille asutusalueille perustettiin siirtoväelle sekä rintamasotilaille yhteensä lähes 40 uutta tilaa, joista monet sijaitsivat Kymi-yhtiön omistamalla entisellä maalla. (Liite 6.) Näistä maista oli myös joidenkin paikallisten asukkaiden ollut mahdollisuus lunastaa lisää maata omistuksiinsa.¹⁰⁶ Rojojen saama tila sijaitsi Juurikan asutusalueella. Uuden tilan nimi piti ilmoittaa viranomaisille pian. Rojot päättivät antaa tilalle nimeksi Rajapuro, koska tilan mailla oleva puro oli myös osittain tilan rajalla. Suurin osa siirtoväen tiloilleen antamista nimistä johdettiin paikan luonnosta tai alueella sijaitsevasta luonnonmuodostumasta.¹⁰⁷ Rojojen saama tila oli varsin iso, sillä lopullisen tilusselitelmän mukaan kokonaispinta-alaksi tuli yhteensä 68,29 hehtaaria. Pellonraivaukseen soveltuvaa maata siinä oli 22,55 hehtaaria ja metsämaata oli 45,62 hehtaaria. Lisäksi niin sanottua joutomaata oli 0,12 hehtaaria.¹⁰⁸ Rojojen Juurikalla saama tila olikin pinta-alaltaan suurempi kuin Aleksanterin ja Bräysyjen omistuksissa olleet tilat Kirkkojoella.

Rojojen saamalla tilalla ei ollut viljeltyä peltoa eikä rakennuksia, eli se oli siis niin sanottu kylmä tila. Alueen aikaisemmin omistanut Kymi-yhtiö oli hakannut parhaan tukkipuun pois ennen omistajanvaihdosta. Tila sijaitsi lisäksi aivan korvessa, sillä tieyhteyksiä alueella ei vielä ollut. Tilalta oli matkaa Alapitkän taajamaan noin kymmenen kilometriä. Tilan läheisyydessä ei sijainnut suurta vesistöaluetta, mikä varsinkin Lyydialle oli outoa, koska hän oli Kirkkojoella asuessaan asunut aivan Laatokan rannalla. Tilasta saadut ensivaikutelmat eivät Rojoilla olleetkaan kovin hyvät. Aleksanteri ja Lyydia sekä Martta päättivät kuitenkin ottaa heille tarjotun tilan, koska pinta-alaltaan tila oli iso ja he uskoivat, että kovalla työllä viljeltyä peltoa saataisiin raivattua riittävästi, jotta maatalouden harjoittaminen kävisi mahdolliseksi. Aleksanteri ja Lyydia arvelivat, että jos he nyt hylkäisivät tämän tarjotun tilan, saattaisi jälleen kestää pitkään ennen kuin heille tarjottaisiin uutta tilaa. Lisäksi vaikka heille tarjottaisiinkin uutta tilaa varsin pian, ei ollut mitään takeita siitä, että se olisi ollut nyt tarjottua tilaa parempi. Lisäksi vuonna 1930 valmistunut Juurikan kansakoulu sijaitsi vain noin puolen kilometrin päässä Rojoille tarjotusta tilasta, mikä vaikutti myönteisesti tilan ottamiseen, sillä Rojoille oli ehtinyt syntyä jo kaksi lasta. Monia sukulaisia ja tuttavuuksia Kirkkojoen ajoilta asettui asumaan Rojojen lähelle, mikä oli myös positiivisesti

¹⁰⁶ Martti Rojon yksityisarkisto; Martti Rojon haastattelu 18.12.2007; W.R. Meadin tutkimuksia Lapinlahdella 1949–1950, JyMA.

¹⁰⁷ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Sallinen Gimpl 1995, 272–273.

¹⁰⁸ Martti Rojon yksityisarkisto.

vaikuttamassa tilan ottamiseen. Esimerkiksi Aleksanterin veli perheineen asettui asumaan naapuritilalle Haasiapuroon.¹⁰⁹ (Liite 7.)

Rojojen kohdalla maanhankintalaki toteutui tältä osin hyvin, sillä sen pääperiaatteihan oli, että siirtoväkeen kuuluvat maansaajat oli uskontonsa, kielensä ja entisten asuinpaikkojen yhteisyyden nojalla pyrittävä sijoittamaan samoihin kuntiin ja samoihin asutusryhmiin. Lisäksi siirtokarjalaiset tuli asuttaa sellaisille alueille, jotka luonnonolosuhteiltaan, liikenneyhteyksiltään sekä muilta taloudellisilta edellytyksiltään lähinnä vastaisivat heidän entisiä asuma-alueita.¹¹⁰ Tämän vuoksi karjalainen siirtoväki asutettiin Oulu-Kajaani-linjan eteläpuolisille suomenkielisille alueille. Siellä elinolosuhteet vastasivat pohjoista Suomea enemmän Karjalassa vallinneita olosuhteita.¹¹¹ Lisäksi tietyille ruotsinkielisille alueille evakkoja ei juuri asutettu, sillä ei haluttu vaarantaa näitten kaksikielisten kuntien kielisuhteita. Ruotsinkielisille alueille sijoitettiin lähinnä vain ruotsinkielisiä rintamamiehiä.¹¹²

Maanhankintalain nojalla Suomeen muodostettiin lopulta yhteensä yli 101 000 tilaa. Niistä viljelys-tiloja oli 29 722. Viljelys-tilat olivat loppuun asti raivattuna peltoalaltaan 6-15 hehtaaria ja ne olivat maataloustiloja, joiden piti antaa omistajalleen päätoiminen elanto. Asuntoviljelys-tiloja (peltoala 2-6 hehtaaria) perustettiin 15 016 kappaletta. Ne olivat myös maataloustiloja, mutta ne piti sijoittaa lähelle asutuskeskuksia, joissa maataloustuotteiden menekki oli hyvä tai seuduille, joissa oli mahdollisuus harjoittaa sivuansioita. Asuntotontteja perustettiin tilatyypeittäin eniten (33 889) ja ne olivat vain omakotitalotontteja. Alle kahden hehtaarin asuntotilat (22 015) olivat puolestaan kotitarvetiloja, joilla pääosa elannosta oli haettava tilan ulkopuolisesta työstä. Myös kalastustiloja perustettiin, mutta niiden lukumäärä jäi kovin vähäiseksi (685).¹¹³ Tärkeintä uusia tiloja perustettaessa oli maanhankintalain mukaan se, että tilat oli muodostettava elinkelpoisiksi ja niillä tuli saavuttaa keskimäärin samanlainen elintaso, kuin mikä vallitsi paikkakunnan muillakin tiloilla.¹¹⁴

Lapinlahdelle siirtokarjalaisia asutettiin noin 2 000, minkä seurauksena Lapinlahden kunnan asukasluku nousi merkittävästi. Suuria asutusalueita tuli Luhille, Lammakkeelle,

¹⁰⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹¹⁰ Waris 1952, 66.

¹¹¹ Raninen-Siiskonen 1999, 15.

¹¹² Laitinen 1995, 105.

¹¹³ Laitinen 1995, 123.

¹¹⁴ Jyrkilä 1975, 3.

Lahdenperälle, Karvasalmelle sekä kirkonkylään Väärnin pappilan alueelle. Suurin osa Lapinlahdelle perustetuista uusista tiloista tulikin metsän keskelle tietömiön taipaleiden taakse. Uusista tiloista selvästi eniten oli asuntoviljelys- tai viljelys-tiloja noin 160 kappaletta. Näistä tiloista melkein puolet (72 kappaletta) oli niin sanottuja kylmiä tiloja. Loput siirtoväestä asutettiin joko asuntotonteille tai asuntotiloille, joita oli yhteensä noin 40 kappaletta.¹¹⁵

Asutustoiminnan tuloksena Suomeen syntyi kokonaisia uusia kyliä sekä myös maaseudun vanhat kylät saivat uutta väestöä. Väestöpohjan vahvistuminen mahdollisti palvelujen laajentamisen entistä useampiin kyliin. Moniin kyliin saatiin kauppoja ja posteja sekä erilainen yhdistys- ja harrastustoiminta lisääntyi. Elämä olikin monissa maaseutukylissä varsin vilkasta. Tuotannon päästessä tiloilla vähitellen käyntiin, parani myös tilojen toimeentulo.¹¹⁶

3.2. Maatilan rakennustyöt ja niiden rahoitus

3.2.1. Rakennusten teko

Kodin rakentaminen oli ollut karjalaisille suuri ilon aihe. Sitä se oli myös Rojoille, kun he alkoivat tehdä uudelle tilalleen rakennuksia. Maanhankintalaissa oli säännöksiä, jotka määrittivät sen, mitä rakennuksia siirtokarjalaisten tuli rakentaa tilalleen. Tilalla tuli olla talouskeskus, jossa olisi asuinrakennus, navetta ja varastorakennuksia. Näitä säädöksiä myös Rojot noudattivat, kun he alkoivat tehdä tilalleen rakennuksia.¹¹⁷

Tilojen rakentamisessa oli aluksi suurena vaikeutena se, että siirtokarjalaiset joutuivat käymään työssä tiloillaan vuokra-asunnoista käsin pitkienkin matkojen päästä. Siirtoväki oli myös kyllästynyt asumaan ahtaissa vuokra-asunnoissa, jonka vuoksi tilalle haluttiin muuttaa

¹¹⁵ Kuikka 1999, 199.

¹¹⁶ Honkanen 1979, 23.

¹¹⁷ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004, 19.12.2007; Jyrkilä 1975, 72.

nopeasti.¹¹⁸ Myös Rojojen vuokra-asunnosta Palomäestä oli monen kilometrin matka uudelle tilalle Juurikalle. Tämän vuoksi perhe päätti rakentaa tilalleen ensiksi väliaikaiseksi asuinsijaksi saunamökin, jossa he voisivat asua siihen saakka kunnes varsinainen asuinrakennus olisi valmis. Saunamökin rakentaminen aloitettiin toukokuun lopulla 1947, ja valmiiksi se saatiin elokuun lopulla 1947, jonka jälkeen Rojot pääsivät muuttamaan siihen. Rojot rakensivat myös pienen väliaikaisen saunan peseytymistä varten. Tämä sauna paloi kuitenkin melko pian, minkä vuoksi Rojot joutuivat rakentamaan uuden saunan, jota he alkoivat myöhemmin käyttää heinäseiväsvarastona.¹¹⁹

Asuinrakennuksen teon Rojot aloittivat samaan aikaan kuin saunan teonkin eli toukokuun loppupuolella 1947. Asuinrakennuksen mallia valittaessa ei ollut monia vaihtoehtoja. Maanhankintalain pohjalta säädetyissä rakennuspiirustuksissa oli nimittäin määrätty vain muutamia tyyppi- ja piirustuksia, joista oli valittava koska muutoin saattoi lainojen saannissa olla vaikeuksia.¹²⁰ Rojojen talotyyppi oli varustettu ulkokuistilla ja sen alakertaan kuului tupakeittiöyhdistelmä sekä lisäksi kaksi huonetta. Yläkerta ei aluksi ollut, sillä vasta 1950-luvun puolivälin tienoilla tehtiin yläkertaan yksi huone. Kesällä 1970 yläkerta uusittiin tekemällä sinne kaksi huonetta. Toisessa huoneessa asui Martti ja vaimonsa Pirkko sekä heidän vuonna 1971 syntynyt lapsensa Taina. Täten Rojojen kotona esiintyikin vuoteen 1975 saakka jo siihen aikaan harvinainen neljän sukupolven perherakenne.¹²¹

Rojojen asuinrakennuksen teon alkuvaiheessa vieraili Juurikan kylän siirtokarjalaisten tiloilla ASO:n ylijohtaja Veikko Vennamo seurueineen katsastamassa, miten tilojen rakentaminen eteni. Vennamon noin 20 hengen seurue koostui viranomaisista ja lehtimiehistä. Vennamo Rojot kuten myös muut Juurikan kylän siirtokarjalaiset arvostivat, koska hän oli ratkaissut nopeasti ongelmat, joita maansaantiin oikeutetuilla siirtokarjalaisilla oli jonkin verran ollut paikallisten asutusviranomaisten kanssa. Vennamo nousikin siirtokarjalaisten keskuudessa arvostettuun asemaan, sillä hän oli osoittanut ripeällä toiminnallaan olevansa karjalaisen siirtoväen ystävä ja puolestapuhuja. Vennamon suosio olikin Juurikan kylällä suurta, sillä siirtokarjalaisten lisäksi myös monet tilan saaneet rintamamiehet arvostivat häntä suuresti. Poliittisista puolueista Juurikan kylän tiloista selvä enemmistö kannattikin jatkosodan jälkeen Maalaisliittoa, jonka kansanedustajana Vennamo toimi vuosina 1945–1959. Vennamon

¹¹⁸ Kuikka 1999, 199.

¹¹⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹²⁰ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuikka 1999, 200.

¹²¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Martti Rojon yksityisarkisto.

siirtyminen perustamansa Suomen Pientalonpoikien Puolueen puheenjohtajaksi 1959, merkitsi sitä, että suuri osa entisistä Maalaisliiton kannattajista Juurikan kylällä siirtyi nyt kannattamaan Suomen Pientalonpoikien Puoluetta.¹²²

Hyvänä esimerkkinä Vennamon suuresta arvostuksesta Juurikan kylän siirtokarjalaisten keskuudessa oli se, että Vennamon seurueelle pidettiin karjalaisen tavan mukaan juhlallinen vastaanotto Vilho Jaloniemen rakenteilla olevalla Peltolan tilalla, jossa oli tarjolla karjalaisemäntien valmistamia herkkuruokia. Emännät mukaan lukien Lyydia ja Martta, olivat valmistautuneet Vennamon seurueen tuloon jo paria päivää aikaisemmin leipomalla etenkin erilaisia karjalaisia piirakkalajeja. Piirakat emännät paistoivat yhteisvoimin Juhon Rojon omistamalla Männikön tilalla, joka oli siihen aikaan Juurikan kylällä ainoa siirtokarjalaispaikka, jossa oli jo rakennukset ja pellot valmiina. Tämä johtui siitä, että Juhon Rojo oli varakkaana henkilönä pystynyt ostamaan perheelleen valmiin tilan.¹²³

Asuinrakennuksen (335 m³) ja saunan (73 m³) lisäksi Rojot rakennuttivat tilalleen mahdollisimmin pikaisesti karjalle kotieläinrakennuksen eli navetan (679 m³). Navetta valmistui tammikuun lopussa 1948 ja tyypiltään se oli AV/N6. Pinta-alaltaan siitä oli lämmintä 66 neliötä ja kylmää 72,6 neliötä. Puimala (794 m³) ja pumppuhuone valmistuivat 1950-luvun alkupuolella. Lisäksi Rojot rakennuttivat tilalleen vielä halkoliiteriaitan (244 m³), joka valmistui 1960-luvun alkupuolella.¹²⁴

Kylmille tiloille maksettiin erikoistukena uudistilan perustamispalkkiota, joka laskettiin tilan perustamiskustannuksista määräprosentteina tilan olosuhteet ja perhesuhteet huomioiden. Perustamispalkkiolla pyrittiin luomaan kylmän tilan saaneille samanarvoinen asemaa sellaisten maansaajien kanssa, joiden tilalla oli jo valmiina peltoa ja jopa rakennuksiakin. Perustamispalkkioilla oli selkeä aluepoliittinen kytkentä, koska maa oli sitä varten jaettu neljään vyöhykkeeseen. Palkkion suuruus kasvoi vyöhykkeen järjestysluvun kasvaessa. Tilan saama palkkio nousi sitä suuremmaksi, mitä syrjäisemmälle ja metsävaltaisemmalle seudulle se oli perustettu. Lisäksi perustamispalkkiota voitiin vielä korottaa 10 prosentilla, jos asukas kuului maataloussiirtoväkeen, oli sotainvalidi, perheellinen sotaleski tai sotaorpo tai jos

¹²² Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004, 19.10.2010; Martti Rojon haastattelu 19.10.2010; Raninen–Siiskonen 1999, 167 – 168.

¹²³ Lyydia Rojon haastattelu 19.10.2010.

¹²⁴ Martti Rojon yksityisarkisto; Rakennuskortti n:o 2171, Kuopion asutuspiirin arkisto, JoMA.

hänellä oli vähintään kolme alle 15-vuotiasta lasta.¹²⁵ Uudistilan perustamispalkkiota päättivät myös Rojot hakea:

”Panin hakemukset kylmän tilan ennakkoperustamispalkkioon yms. raivattavalta alueelta myydyistä puista saatuihin metsärahoihin helmikuun 14. päivänä 1947. Tilasin samana päivänä rakennuspiirustukset.”¹²⁶

Perustamispalkkion avulla myös Rojot pystyivät rahoittamaan rakennustensa tekoa. Rojojen tila kuului vyöhykkeeseen kolme. Marraskuussa 1947 laskettiin alustava tilan perustamispalkkio siten, että se olisi 30 % viljelmän perustamiskustannuksista, jolloin se tulisi olemaan enintään 360 000 markkaa (20 016 euroa¹²⁷). Palkkion lopullista määrää ei kuitenkaan vielä tuolloin vahvistettu, koska sitä ennen tuli selvittää yksityiskohtaisesti perustamiskustannukset. Uudistilan perustamispalkkion ennakkoa Rojot kuitenkin saivat jo tuolloin 90 000 markkaa. Seuraavina vuosina 1948–1950 he saivat lisää perustamispalkkion ennakkoa yhteensä 242 000 markkaa. Rojot päättivät hakea alustavaan perustamispalkkiosummaan korotusta, sillä he kuuluivat maataloussiirtoväkeen ja lisäksi Aleksanteri oli sotainvalidi. Huhtikuussa 1951 Maatalousministeriön Asutusasiainosasto päättikin korottaa marraskuussa 1947 Rojoille myönnettyä perustamispalkkiota 475 000 markkaan (26 410 euroa¹²⁸). Tämän päätöksen yhteydessä Rojoille maksettiin myös 28 000 markkaa lisää perustamispalkkion ennakkoa. Lopullinen päätös annettiin vasta helmikuussa 1973. Tähän mennessä Rojot olivat ehtineet saada perustamispalkkion ennakkoa sen verran, että lopulliseksi palkkion määräksi jäi enää 4 524,85 markkaa (4 640 euroa¹²⁹).¹³⁰

Rakennusten rahoittamiseen rahalaitokset välittivät valtion lainoja ja avustuksia. Myöntämiseen tarvittiin asutustoimikunnan hyväksymä suunnitelma ja kustannusarvio.¹³¹ Rojot käyttivätkin tätä rahoitusmahdollisuutta hyväkseen ja ottivat Lapinlahden Osuuskassasta rakennusten tekoa varten halpakorkoista ja pitkän maksuajan omaavaa pika-asutuslainaa. Asuinrakennukseen Rojot ottivat 225 000 markan suuruisen rakennuslainan ja navettaan aluksi 145 000 markan suuruisen lainan ja myöhemmin vielä 75 000 markan

¹²⁵ Kuikka 1999, 201; Laitinen 1995, 109–110; Muuramo 1984, 100.

¹²⁶ Aleksanteri Rojon muistiinpanot vuodelta 1947, Martti Rojon yksityisarkisto.

¹²⁷ Markat muutettu euroiksi vuoden 1947 rahanarvonkertoimella.

¹²⁸ Markat muutettu euroiksi vuoden 1947 rahanarvonkertoimella.

¹²⁹ Markat muutettu euroiksi vuoden 1973 rahanarvonkertoimella.

¹³⁰ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Martti Rojon yksityisarkisto; Perustamispalkkiokortti n:o 2171, Kuopion asutuspiirin arkisto, JoMA.

¹³¹ Kuikka 1999, 201.

lisälainan. Lisäksi Rojot ottivat lainaa muun muassa saunan rakentamiseen 38 000 markkaa sekä tilan sähköistämiseen 70 000 markkaa.¹³²

Rakennuksia tehtäessä oli kova pula rakennustarvikkeista. Siirtokarjalaisten olikin rakennettava niistä tarvikkeista, joita kaupasta löytyi. Tyyppipiirustuksissakin asuinrakennuksen huoneet oli suunniteltu yhden savupiipun ympärille, jotta pystyttiin säästämään rakennustarvikkeissa. Tavaraa sai vain ostoluvilla, joita rakennusmestarit jakoivat. Säännösteltyä tavaraa olivat muun muassa sementti, naulat, tiilet ja lasit.¹³³

Rojojenkin aloittaessa rakentamaan rakennuksiaan vuonna 1947 oli heillä suuria vaikeuksia saada rakennustarvikkeita. Ainoastaan puutavarasta ei ollut puutetta, sillä Rojot kaatoivat tarvittavan puumäärän omista metsistään.¹³⁴

”17. päivänä helmikuuta leimattiin rakennuspuut. 18. päivänä raivattiin tie salopalstalle. 19. päivänä aloitin rakennuspuitten kaadon. Rakennuspuitten kaato loppui maaliskuun 26. päivänä kestettyään 31 työpäivää. 24. päivänä maaliskuuta aloitin rakennuspaikan raivauksen.¹³⁵

Rakennustarvikkeiden saamisessa tilanne parani vuonna 1948, sillä tuolloin varsinkin nauvoja ja sementtiä oli jo paremmin saatavilla. Säännöstelemättömistä tarvikkeista oli vielä tuolloin kuitenkin vaikeasti saatavissa kattokuva sekä valut. Samoin heloitustarvikkeita, kuten lukkoja ja saranoita, ei vuonna 1948 ollut vielä saatavilla. Tämän vuoksi Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan alueilla, kuten Lapinlahdella, monia rakennuksia olikin aluksi saranoiden puutteessa.¹³⁶

Rakennustarpeiden huonon saatavuuden lisäksi Rojojen ongelmana rakennuksia tehtäessä oli se, ettei aika riittänyt sekä rakentamiseen että pellon raivaamiseen. Tämän vuoksi Rojot palkkasivatkin neljä rakennusmiestä, jotka rakensivat saunan, asuinrakennuksen sekä navetan. Lisäksi halkoliiteriaitan tekoon palkattiin yksi rakennusmies. Rojojen asuinrakennuksen pärekatto tehtiin talkoovoimin, kun lähitiloilta tuli karjalaisia ja myös savolaisia naapureita auttamaan.¹³⁷ Naapurit kävivätkin vuorotellen toisiaan auttamassa.

¹³² Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Rakennuskortti n:o 2171, Kuopion asutuspiirin arkisto, JoMA.

¹³³ Kuikka 1999, 200.

¹³⁴ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹³⁵ Aleksanteri Rojon muistiinpanot vuodelta 1947, Martti Rojon yksityisarkisto.

¹³⁶ Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan toimintakertomus 1948, JoMA.

¹³⁷ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

Näissä talkoissa samalla purettiin yksinpuurtamisen paineita jonkinlaiseen seurusteluun ja kansanhuviin.¹³⁸

Rojojen asuinrakennus valmistui elokuun lopussa 1948.¹³⁹ Tuona vuonna pääsi Lapinlahdella 67 karjalaisperhettä muuttamaan omalle tilalleen. Tätä ennen, vuosina 1946–47, yhteensä 44 asutustilallista oli päässyt muuttamaan omalle tilalleen. Vuonna 1949 muutti enää 21 perhettä, koska suurin osa tiloista oli jo saatu siihen mennessä asutettua. Melkein puolessa näissä tapauksissa ensiasuntona oli sauna tai jokin muu tilapäinen rakennus, kuten myös Rojojen kohdalla oli käynyt.¹⁴⁰ Rojoilla ei tilallaan ylellisyyksiä ollut, mutta niitä ei kaivattukaan, sillä tärkeintä oli, että he olivat vihdoinkin päässeet oman katon alle. Tupaantuliaisissa Rojojen juuri valmistuneen kodin kävi siunaamassa Salmin kirkkoherra Johannes Railas, joka antoi perheelle tupaantuliaislahjaksi kaksi ikonia. Tässä toteutui karjalainen perinne, sillä jo Salmassa oli ollut tapana, että pappi tulee vihkimään uuden kodin. Rojot kutsuivat juhlavieraiksi tupaantuliaisiin sukulaisia ja ystäviä, kuten jo Kirkkojoellakin oli ollut tapana.¹⁴¹

Rojot ostivat viljelystilan itselleen valtiolta vasta maaliskuussa 1960.¹⁴² Tämä oli poikkeuksellista, sillä tarkasteltaessa Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan alueilla sijainneita siirtoväen maanhankintatiloja, niin niistä oli jo vuoden 1955 loppuun mennessä peräti 77,1 % lunastanut tilan itselleen. Rojot lunastivatkin tilansa melko lailla viimeisten joukossa, sillä vuoden 1960 loppuun mennessä siirtoväestä oli 94,7 % lunastanut tilansa itselleen Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan alueella.¹⁴³ Juurikaltakin tilan saaneista suurin osa oli jo 1950-luvun kuluessa lunastanut valtiolta tilansa itselleen.¹⁴⁴ Maanhankintatilojen ostossa oli yleensä nimittäin tavallista, että kun hallintasopimuksen teosta oli kulunut viisi vuotta eikä sitä ollut tarvinnut jatkaa, asutustoimikunta oli alkanut tiedustella asukkaalta, haluaako hän ostaa tilansa. Asukas saattoi myös omatoimisesti tehdä ostoaloitteen. Kaupan yhteydessä määritettiin tilan myyntihinta, joka muodostui maanlunastuslautakunnan arvioimistoimituksessa määräämästä perushinnasta sekä siihen tehdyistä hintalisäyksistä. Perushintaan lisättiin ne kustannukset, jotka olivat koituneet

¹³⁸ Kuikka 1999, 200.

¹³⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹⁴⁰ Kuikka 1999, 200.

¹⁴¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

¹⁴² Martti Rojon yksityisarkisto.

¹⁴³ Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan toimintakertomukset vuosilta 1955 ja 1960, JoMA.

¹⁴⁴ MHL:n mukaan muodostettujen tilojen raivauskortit, Be 1, Iisalmen asutuspiirin arkisto, JoMA.

valtion kustannuksella tilalla tehdyistä raivaus-, metsänparannus-, kuivatus- ja tietöistä. Lisäksi tilan hintaa määrättäessä otettiin huomioon mahdollinen asukkaan kustantama valtion raivaus. Tilan hintaan lisättiin myös valtion kustannuksella suoritettut rakennustyöt sekä valtion muut vastaavat kustannukset, ellei asukas ollut maksanut niitä ennen myyntiesityksen tekemistä. Asukkaan ottamat lainat lisättiin myös luonnollisesti tilan hintaan. Kauppahinnassa otettiin huomioon myös asukkaan perhesuhteet eli niin sanotut lapsivähennykset sekä sotainvalideettialennukset. Tilan lopullisen hinnan vahvisti maatalousministeriö.¹⁴⁵

Maanlunastuslautakunta arvioi Rojojen tilan perushinnaksi 730 000 markkaa (117 968 euroa¹⁴⁶). Perushintaan lisättiin loppuun suoritettujen maanhankintalain mukaisten kuivaus- sekä tientehtöiden aiheuttama arvonnousu, joka oli yhteensä 22 000 markkaa. Valtion raivaaman pellon arvoksi määriteltiin 48 000 markkaa. Rojojen Lapinlahden Osuuskassasta ottamat lainat olivat suuruudeltaan 1 029 000 markkaa. Myyntihinnasta Rojot saivat vähennettyä maanhankintalain säädösten ansiosta yhteensä 55 992 markkaa, jotka koostuivat muun muassa valtion raivaaman pellon arvosta maatalouskelpoisena maana sekä alueelta hakatun puuston maanhankintalain mukaisesta arvosta. Tilan perushintaan laskettujen lisäysten ja vähennysten myötä tilan hinnaksi tuli 1 773 008 markkaa. Tähän summaan lisättiin vielä myyntihinnan korotus korvausten perimislain ja maatalousministeriön päätöksen nojalla. Myyntihinnan korotus oli 387 470 markkaa, jonka jälkeen Rojojen tilan myyntihinnaksi tuli 2 160 478 markkaa. Tämä ei kuitenkaan ollut vielä lopullinen myyntihinta, sillä maanhankintalain 232 §:n nojalla alennettiin myyntihinnasta 26 478 markkaa, jonka jälkeen tilan lopulliseksi kauppahinnaksi tuli 2 134 000 markkaa (344 54 euroa).¹⁴⁷

Lopullisesta kauppahinnasta Rojot maksoivat käteisellä kauppakirjan allekirjoitustilaisuudessa 40 781 markkaa, josta 40 000 markkaa oli metsänmyyntivaroja. Toisen korvauslain mukaisesti Rojot saivat korvausobligatioidensa ansiosta kauppahinnasta pois 1 155 219 markkaa.¹⁴⁸ Korvauslain mukaanhan siirtoväki oli oikeutettu saamaan korvauksen luovutetuilta alueilta menettämästään maa- ja metsäomaisuudesta, rakennuksista ja irtaimistosta. Korvauslaki määräsi, että siirtoväen menettämä omaisuus korvattaisiin 500 000 markkaan (vuoden 1944 rahassa) asti sataprosenttisesti ja sitä suuremmista

¹⁴⁵ Väisänen 1984, 67–68.

¹⁴⁶ Markat muutettu euroiksi vuoden 1944 rahanarvonkertoimella.

¹⁴⁷ Martti Rojon yksityisarkisto.

¹⁴⁸ Martti Rojon yksityisarkisto.

korvauksista alenevan asteikon mukaan. Maanhankintaa ja tilan kunnostusta varten maansaantiin oikeutetuilta pidätettiin kuitenkin korvauksista 80 %. Muu osa annettiin osaksi rahana ja osaksi valtion obligaatioina, joissa oli indeksitakuu. Näin siirtoväen saamat korvaukset sidottiin tältä osin hintatason vaihteluihin ja turvattiin siten inflaation vaikutuksilta.¹⁴⁹ Koko viljelystilaa korvausobligaatiot eivät kuitenkaan rahoittaneet, sillä loppukauppahinnaksi jäi Rojojen maksettavaksi 938 000 markkaa (151 581 euroa¹⁵⁰), joka heidän tuli maksaa korkoineen vuosittain seuraavan 31 vuoden aikana. Tämä oli Rojoille pienoinen pettymys, sillä he olivat arvelleet, että heiltä Kirkkojoelle jäänyt omaisuus korvattaisiin paremmin. Rojot olivat kuitenkin tyytyväisiä niihin korvauksiin, mitä he saivat, sillä niin korvaus- kuin maanhankintalaki tarjosivat kohtuullisen hyvät edellytykset elämän aloittamiselle uusissa oloissa.¹⁵¹

Rojojen kohdalla tämä tapaus osoittaa hyvin sen, että vaikeuksista päätettiin vaieta, koska uuden asuinseudun yhteisöön oli pakko sopeutua, jotta pystyttiin turvaamaan oma toimeentulo. Todennäköisesti Rojoilla on ollut muitakin konflikteja niin asutusviranomaisten kuin myös paikallisten asukkaiden kanssa Alapitkälle saapumisen alkuvuosina. Näitä negatiivisia asioita isoäitini ei ole kuitenkaan haastatteluissa muistanut tai halunnut muistaa, sillä hän on selvästi omaksunut monien muiden karjalaisten tapaan ”hyvin sopeuduttiin”-käsitteen. Kananen onkin tutkimuksessaan todennut, että siirtoväki halusi unohtaa loukkaukset ja tulla osaksi uutta kyläyhteisöä, jonka vuoksi he vaikenivat ja keskittyivät yhteisten kulttuuristen asioiden vaalimiseen. Häpäisevien kokemusten etäännyminen ajallisesti ja niistä vaikenemisen johdosta sekä yhteistyön käynnistyminen edesauttoivat konfliktin sivuttamista.¹⁵²

Heti samana vuonna 1960, kun Rojot yhdessä Martan kanssa olivat ostaneet viljelystilansa itselleen, päätti Martta myydä oman osuutensa tilasta Aleksanterille ja Lyydialle syytinkiä vastaan. Syytinkiin kuului, että Martta sai asumiseensa elinajakseen yhden kamarin, joka oli pidettävä lämpimänä ja muutenkin kunnossa. Lisäksi Martalle tuli taata kunnollinen ruoka hänen elinaikanaan.¹⁵³ Martan asuessa Rojojen tilalla toteutui perheessä laajentumaperheen malli, jossa vanhin ikäpolvi eli yhdessä tilan saaneen lapsensa kanssa samassa

¹⁴⁹ Kuikka 1999, 194–195; Laitinen 1995, 111; Waris 1952, 92.

¹⁵⁰ Markat muutettu euroiksi vuoden 1944 rahanarvonkertoimella.

¹⁵¹ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Martti Rojon yksityisarkisto.

¹⁵² Kananen 2010, 215.

¹⁵³ Martti Rojon yksityisarkisto.

ruokataloudessa. Toiseen uusilla asuinsijoilla esiintyneeseen laajentumaperheen malliin kuuluivat avioparin, heidän vanhempinsa ja lastensa lisäksi naimattomat sisarukset. Nämä perheenjäsenet osallistuvat uudisraivaukseen sekä talon töihin ja mahdollisesti aikanaan avioituivat ja siirtyivät muualle.¹⁵⁴

Tarkastellessani ketkä kuuluivat Rojojen perheeseen, olen käyttänyt Peter Laslettin luokittelua. Laslett on katsonut perhetalouteen kuuluviksi ihmiset, jotka asuvat saman katon alla, heillä on joukko yhteisiä tehtäviä ja heitä yhdistävät verisiteet tai avioliitto. Talouden jäsenet voidaan Laslettin mukaan luokitella seuraavasti. Talouden muodostavat mies sekä hänen vaimonsa ja lapsensa, muut taloudessa asuvat sukulaiset sekä palvelijat ja tilapäiset asukkaat. Siihen ei kuitenkaan sisällytetä lapsia, jotka ovat jo lähteneet kotoa. Ulkopuolelle jäävät myös sukulaiset, vaikka he asuisivatkin lähellä ja osallistuisivat niin läheisesti perheen toimiin, että he taloudellisessa mielessä muodostaisivat osan siitä. Sukulaiset ovatkin talouden liitännäisjäseniä. Perhetalouteen ei kuulu myöskään edellisen sukupolven jäseniä, elleivät he asu samassa taloudessa.¹⁵⁵

Itäisen ja läntisen Suomen perherakenteen on nähty olleen erilainen. Tutkimuksissa on luotu kuva, että läntisessä Suomessa on ollut hallitsevana avioparin ja lasten muodostama yksinkertainen perhe eli ydinperhe. Itä-Suomea varsinkin ortodoksis-karjalaista kulttuurialuetta, ovat hallinneet suurperheet.¹⁵⁶ Suurperheellä tarkoitetaan samassa ruokataloudessa elävää, tavallisesti usean sukupolven yhteisöä. Se on muodostunut yleensä siten, että aikuiset pojat ovat tuoneet vaimonsa samaan ruokatalouteen vanhempinsa kanssa. Toisena muotona tunnetaan veljesperheiden muodostama suurperhe, jossa vanhimman sukupolven kuoltua johto on siirtynyt yleensä vanhimmalle veljekselle.¹⁵⁷

Näiden suurperheiden ympärille kietoutui taloudellinen tuotanto, kulutus, sosiaalinen elämä, maanomistus sekä omaisuuden ja kulttuurin siirtäminen uusille sukupolville. Suurperhe toteutti sukuyhteisöjen ajan ihmisen käsityksiä turvallisesta elinpiiristä. Suuressa perheessä ihminen ei ollut ongelmiseen yksin. Lapset kasvoivat sukulaisten hoivissa oppien tuntemaan sukunsa jäsenet yksilöinä ja persoonallisuuksina. Näin lapset tottuivat ottamaan jo pienestä

¹⁵⁴ Sallinen-Gimpl 1987, 181–184.

¹⁵⁵ Laslett 1972, 26–27.

¹⁵⁶ Hämynen 1995, 247.

¹⁵⁷ Sallinen-Gimpl 1987, 181–184.

pitäen huomioon toiset ihmiset.¹⁵⁸ Martan asumisesta Rojojen tilalla oli suunnaton apu varsinkin kiireellisinä alkuaikoina. Martta osallistui tilan töihin ja hoiti lapsia helpottaen näin Aleksanterin ja Lyydian urakkaa. Lapset kunnioittivat suuresti Marttaa, mikä näkyi siinä, että he tottelivat häntä eivätkä sanoneet pahaa sanaa häntä kohtaan. Rojon perheessä suhtauduttiinkin vanhinta sukupolvea kohtaan kunnioittavasti, mikä on ollut Sallinen-Gimpln tutkimusten mukaan tyypillistä myös muissa siirtokarjalaisperheissä.¹⁵⁹

3.2.2. Pellon raivaus ja viljeleminen

Rakennusten teon lisäksi kylmillä tiloilla piti raivata peltoa, koska sitä ei ollut valmiina ollenkaan. Lapinlahdella peltojen raivaamisesta päävastuu oli asutusneuvoja Paavo Kauppisella. Hän teki tiloille raivaussuunnitelman, jossa määrättiin muun muassa raivattavan pellon pinta-ala. Alkuvaiheessa rakennustyöt vaativat suurimman huomion, minkä vuoksi voitiin pellon raivaukseen alkaa panostaa kunnolla vasta kun välttämättömimmät rakennukset oli saatu valmiiksi. Näin oli myös Rojoilla, jotka ryhtyivät raivaamaan toden teolla peltoja vasta sen jälkeen, kun he olivat saaneet asuinrakennuksensa valmiiksi. Lapinlahdella olikin syksyllä 1949 valmista peltoa keskimäärin vain yksi hehtaari kutakin kylmää tilaa kohti.¹⁶⁰

Rakennustöiden lisäksi myös raivauskoneiden puute hidasti alkuvaiheessa pellon tekoa. Vähitellen saatiin kuitenkin hieman aikaisemmin perustetun Pellonraivaus Oy:n katepillareita Lapinlahdellekin. Ne helpottivatkin raskasta kantojen irrotusta maasta, minkä jälkeen osa kannoista poltettiin ja osa käytettiin polttopuina. Myös Rojot saivat lopulta tilalleen katepillarin avuksi pellon raivaamiseen. Tätä vaihetta ei Aleksanterin tarvinnut tehdä, sillä niin sanotun ruotsalaisraivauksen ansiosta paikalliset työmiehet hoitivat kantojen irrotuksen maasta katepillarilla.¹⁶¹ Ruotsalaisraivauksen kustansivat ne suomenruotsalaiset, jotka eivät halunneet luovuttaa omia viljelysmaitaan siirtoväen käyttöön. Täten he lunastivat itsensä vapaiksi maanluovutuksesta ja estivät näin suomenkielisen väestön tulon kotikyliinsä.¹⁶² Katepillarin irrotettua kannot maasta jäi jäljelle vielä kantoröykkiöt, joita

¹⁵⁸ Siren 1999, 142.

¹⁵⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sallinen-Gimpl 1987, 181–184, 191.

¹⁶⁰ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuikka 1999, 200; Waris 1952, 193.

¹⁶¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuikka 1999, 200.

¹⁶² Laitinen 1995, 128.

Rojot joutuivat kuokan kanssa tasoittamaan. Tässä työvaiheessa kantojen puhdistaminen käsin tuli taloudellisesti koneellista puhdistuspuskua edullisemmaksi. Lisäksi työ tuli näin laadultaan paremmaksi ennen kaikkea siksi, että juuristosta irtoava ruokamulta saatiin näin jäämään paikalleen ja kuopat tulivat tällöin samalla tasatuiksi.¹⁶³ Rojoilla kantojen puhdistaminen toteutettiin siis pääosin käsin, mutta myös koneellista puhdistuspuskua oli tehty raivaustöissä.¹⁶⁴

Viljelyskuntoon saadun pellon ja laitumen raivauksesta valtio maksoi uudisraivauspalkkioita. Tällöin asukkaan tuli itse raivata peltoa, jolloin hän sai siitä tavallaan palkkaa, tosin vain määräprosentit työkustannuksista.¹⁶⁵ Uudisraivauspalkkiota varten Rojot laativat uudisraivaussuunnitelman paikallisen asutusneuvojan, Paavo Kauppisen, kanssa. Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan taholta pidettiin erityisen tärkeänä, että tullessaan uudelle tilalle asukas tekisi mahdollisimman nopeasti uudisraivaussuunnitelman sekä uudisraivauspalkkioanomuksen. Näin voitiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa saada palkkiovaroja asukkaan käyttöön samalla, kun hän pääsisi alusta alkaen tekemään raivaustöitä perusteellisen suunnitelman mukaisesti. Rojojenkin tuli lähettää palkkioanomus raivaussuunnitelman ohella asutustoimikuntaan, josta asiapaperit toimitettiin Kuopion Maanviljelysseuraan, joka käsitteli anomukset lopullisesti. Kenttätarkastuksia toimitti asutusneuvoja, joka lähetti vastaavan tarkastustodistuksen Maanviljelysseuralle, minkä jälkeen palkkion maksaminen tapahtui.¹⁶⁶

Näitä palkkioraivauksia tehtiin etenkin kylmillä tiloilla kuten Rojoilla, koska näille tiloille oli omavaraisuuteen pääsemiseksi ensiarvoisen tärkeää, että he saisivat mahdollisimman pian edes pienen osan pelloistaan viljelyskuntoon. Asutustoimikunta pyrki edistämään kylmien tilojen palkkioraivausta toimittamalla asukkaille muun muassa työvälineitä ja muita varusteita. Pellonraivauksensa Rojotkin tekivät pääosin käsin käyttäen apuvälineinään muun muassa lapioita, kirveitä ja kuokkia. Lisäksi Rojojen hevosesta oli suunnaton apu raivaustöissä. Pääosan raivaustöistä teki Aleksanteri, mutta Lydia auttoi aina kun vain ehti karjanhoidon ja taloustöiden ohella. Tilallinen saattoi saada palkkiota myös koneraivauksesta, vaikka sen suorittivatkin paikalliset työmiehet. Näin oli myös Rojojen tapauksessa, sillä

¹⁶³ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan toimintakertomus 1948, JoMA.

¹⁶⁴ Lydia Rojon haastattelu 22.12.2004; Raivauskortti n:o 2171, Kuopion asutuspiirin arkisto, JoMA.

¹⁶⁵ Kuikka 1999, 201.

¹⁶⁶ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan toimintakertomus 1948, JoMA.

Aleksanteri ei halunnut käsitellä koneita. Aleksanteri osallistui kuitenkin koneellisiin raivaustöihin toimien työnjohtajana, jolloin hän sai siitä uudisraivaussuunnitelman mukaisesti palkkiota. Tilallisella oli mahdollisuus toimia työnjohtajana koneellisen raivauksen lisäksi myös käsin raivauksessa, mikäli hän ei itse sitä suorittanut.¹⁶⁷

Uudisraivauspalkkion lisäksi Rojot rahoittivat raivattavalta alueeltaan saaduista metsävaroistaan pellonraivauskustannuksensa.¹⁶⁸ Maanhankintalaissa oli metsän osalta niin sanottu tukimetsäperiaate, jonka mukaan viljelystilalta piti riittää metsää myös myyntiin normaalin kotitarvekäytön lisäksi. Tämä merkitsi sitä, että perustettavalle viljelystilalle tuli antaa metsää sellainen hehtaarimäärä, joka tuottaisi vuosittain puuta 75–125 kiintokuutiometriä.¹⁶⁹ Kaikkiaan Rojoilla oli tilan pinta-alasta metsää noin 56 hehtaaria 1950-loppupuolella. Metsäpinta-alaahan Rojoilla oli aluksi ollut tilallaan vain 45,62 hehtaaria, joka oli muodostunut siten, että kotipalstan koko oli ollut 3,14 hehtaaria ja metsäpalstan 37,44 hehtaaria. Lisäksi soita oli ollut yhteensä 5,04 hehtaaria. Rojot eivät kuitenkaan lopulta raivanneet peltoa niin paljon, kuin heillä olisi ollut maanviljelyskelpoista maata käytettävissään, minkä vuoksi Rojojen tilan metsäpinta-ala kasvoi.¹⁷⁰

Suurelta osin Rojot tekivät siis pellonraivauksensa käsin, joten raivaaminen oli työlästä. Ruokamultaa ei maaperässä aluksi juurikaan näkynyt, ja silloin Rojot olivatkin ajatelleet, että miten he oikein tulevat toimeen. Karjan lannan sekä ojituksien ansiosta maaperään alkoi kuitenkin tulla multavuutta 1950-luvun loppupuolella, jonka jälkeen he pystyivät toden teolla aloittamaan maanviljelyn ja karjatalouden harjoittamisen. Ojituksissa Rojoja avusti Keskusmetsäseura Tapio, josta saatiin työmiehiä.¹⁷¹

Juurikan kylältä maanhankintatilan saaneet olivat raivanneet suurimman osan pelloistaan viljelyskelpoisiksi 1950-luvun loppuun mennessä.¹⁷² Kaiken kaikkiaan Rojot olivat saaneet vuoteen 1960 mennessä raivattua peltoa viljelyskelpoiseksi yhteensä vähän yli kymmenen hehtaaria, josta 6,44 hehtaaria oli raivattu metsämaasta. Ruotsalaisraivauksena peltoa oli raivattu neljä hehtaaria vuosien 1947–1951 välillä. Rojojen viljelyskelpoiseksi raivatun

¹⁶⁷ Lyidia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan toimintakertomus 1948, JoMA.

¹⁶⁸ Raivauskortti n:o 2171, Kuopion asutuspiirin arkisto, JoMA.

¹⁶⁹ Hietanen 1983, 282.

¹⁷⁰ Martti Rojon yksityisarkisto; Metsäkortti n:o 2171, Iisalmen asutuspiirin arkisto, JoMA.

¹⁷¹ Lyidia Rojon haastattelu 22.12.2004.

¹⁷² MHL:n mukaan muodostettujen tilojen raivauskortit, Be 1, Iisalmen asutuspiirin arkisto, JoMA.

pellon määrä oli muutaman hehtaarin verran suurempi kuin mitä Aleksanterilla oli ollut käytössä Kirkkojoella. Samoin oli myös Bräysyjen kohdalla.¹⁷³ Tämä poikkesikin suuresti monista muista viljelystilan saaneista Lapinlahdella, sillä heillä peltopinta-ala oli vähentynyt Kirkkojoen ajoista.¹⁷⁴

Siirtokarjalaisten pellonraivauksesta ottivat vaikutteita myös monet Juurikan kylän savolaistilat, sillä myös he raivasivat tilalleen lisää peltoa.¹⁷⁵ Heli Kananen on nähnyt siirtokarjalaisten uudisraivauksen olleen rituaali, joka palautti kotiseutujensa yhteisöistä irronneet ja välitilassa olleet karjalaiset asutusalueiden paikallisyhteisön jäseniksi. Samantapainen prosessi se oli myös rintamamiehille, jotka olivat olleet vuosiakin irrallaan paikallisyhteisöstä. Työ ja sen ahkera suorittaminen oli siirtoväelle väline lunastaa paikkansa. Itsellisyyden normin ja työn arvon sisäistynyt suomalainen pystyi uudisraivausrituaalin läpikäytyään tuntemaan yhteisön oikeutettua ja arvostettua jäsenyyttä.¹⁷⁶

Kaikkiaan siirtokarjalaiset raivasivat Lapinlahdella uutta peltoa noin 600 hehtaaria. Tästä alasta puolet raivattiin kokonaan ilman koneita, koneella 15 % ja käsin ja koneella 21 %. Eniten pellon raivaamiseen osallistuivat tilojen isännät lapsiensa kanssa, mutta tilojen emännistäkin 30 % osallistui pellon raivaukseen. Ulkopuolisia työmiehiä oli Lapinlahdella pellonraivauksessa 10 %. Lisäksi Lapinlahdella toimi kesäaikaan raivausleirejä, jotka olivat tyypillisiä myös muualla siirtoväen tiloilla eri puolilla Suomea. Näitä leirejä järjestivät Suomen Ylioppilaskuntien Liitto, Kansainvälinen Vapaaehtoinen työleiri -järjestö sekä tanskalainen Mellenfolkeligt Samvirke -järjestö. Leirien jäsenet koostuivat pääosin useista eri maista tulleista opiskelijoista. Nämä leirin jäsenet tekivät huomattavan määrän palkatonta raivaustyötä, joka kohdistui pääasiassa heikoimmassa asemassa olleisiin maanhankintatiloihin. Luhin ja Juurikan asutusalueilla leirin järjesti kesällä 1950 Kansainvälinen vapaaehtoinen työleiri -järjestö. Leiriläisten majoituspaikkana toimi Juurikan kansakoulu keskeisen sijaintinsa takia. Juurikan koululta oli nimittäin matkaa leiriläisten työkohteisiin korkeintaan viisi kilometriä.¹⁷⁷ Rojojen tilan raivaustöihin ei leiriläisiä osallistunut.¹⁷⁸

¹⁷³ Martti Rojon yksityisarkisto.

¹⁷⁴ Waris 1952, 190.

¹⁷⁵ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

¹⁷⁶ Kananen 2010, 269.

¹⁷⁷ Työleirejä koskevia asiakirjoja 1947–1951, Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan arkisto, JoMA.

¹⁷⁸ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

Ennen kuin Rojot saivat oman tilan pellot viljelykelpoisiksi, joutuivat he käyttämään maatalouden harjoittamiseen noin kahden kilometrin päässä omalta tilalta sijainneita vuokrapeltoja, joilla he viljelivät pääasiassa kauraa. Alkuaikoina kauran viljely ei Rojoilta kunnolla onnistunut, koska halla tuhosi sadon. Hallaa ei Kirkkojoella ollut esiintynyt, joten se oli uusi asia, jonka Rojot joutuivat ottamaan huomioon, kun he viljelivät viljaa. Vuokrapeltojen ansiosta Rojot pystyivät turvaamaan toimeentulonsa siihen saakka, kunnes he saivat omat peltonsa viljelyskuntoon. Rojojen saatua omat peltonsa viljelyskuntoon heidän toimeentulonsa parani, koska niin ruis, ohra kuin myös kaura menestyivät hyvin heidän pelloilla. Vehnä tosin ei kasvanut hyvin heidän pelloillaan ja lisäksi peruna ei aluksi menestynyt, koska hallayöt veivät sadon. Rojojen tilalla hallan vaaraa lisäsi alkuaikoina ojituksen puuttuminen pelloilta.¹⁷⁹

Viljan ja perunan lisäksi Rojot viljelivät pelloillaan pellavaa.¹⁸⁰ Karjalassa pellavanviljely oli jatkunut sotaan asti, vaikka monin paikoin muualla Suomessa viljely oli loppumassa. Sotajan tarvikepulan vuoksi oli pellavanviljely taas lisääntynyt. Siirtokarjalaiset kasvattivat pellavaa uusilla asuinsijoilla, jos heillä oli peltoa käytettävissään. Siirtokarjalaiset käyttivät pellavanviljelyyn erilaisia menetelmiä kuin kantasuomalaiset, sillä esimerkiksi pellavan koneloukutuksen kantasuomalaiset oppivat siirtokarjalaisilta. Siirtokarjalaiset olivatkin antaneet joillakin paikkakunnilla uusia virikkeitä pellavanviljelykselle.¹⁸¹

Rojot viljelivät pellavaa vuosina 1948 ja 1949. Pellavaan liittyneet työt olivat olleet Karjalassa naisten vastuulla, niin myös Juurikalla Martta ja Lyydia hoitivat kasvatuksen. Jatkokäsittelyssä oli mukana naapurissa asuva Sanni Rojo, jolla oli tarpeelliset työvälineet, Martalla ja Lyydialla ei niitä itsellään ollut. Pellavanviljely oli yleistä Rojojen lisäksi myös muillakin Juurikan tiloilla 1940-luvun loppupuolella, mutta 1950-luvun alussa sitä ei enää juurikaan harjoitettu. 1950-luvulla alkoi jo olla saatavissa tekstiilejä kaupasta, ja suuritöinen pellavanviljely ja – käsittely väheni ja loppui kokonaan.¹⁸²

¹⁷⁹ Lyydia Rojon haastattelu 22.12.2004.

¹⁸⁰ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

¹⁸¹ Sallinen-Gimpl 1987, 64.

¹⁸² Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Sallinen-Gimpl 1987, 64.

4. Yhteisöllisyyden näkyminen Alapitkällä

4.1. Uskonnollinen yhteistoiminta

Kyläyhteisön on katsottu koostuvan useista osaryhmistä kuten perheistä ja suvuista sekä työyhteisöistä ja erilaisista harrastusryhmistä. Ollakseen yhteisö kyläläisten on jaettava sama kulttuuri sekä tunnettava keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja ”me-henkeä”, mikä erottaa heidät muista. Mikäli kyläläisten välillä ei ole yhteenkuuluvuuden tunnetta, kylä ei ole yhteisö vaan pelkkä asuin- tai työpaikka. Kyläyhteisöön samaistuminen tapahtuu vuorovaikutuksen ja fyysisen ympäristön tunnistamisen kautta. Tällä tavalla ihminen oppii tuntemaan kylän historiaa ja perinnettä, ekologista ympäristöä sekä sen asukkaita ja tapoja.¹⁸³

Karjalassa uskonnollisella elämällä oli suuri yhteisöllinen merkitys. Ortodoksisista uskontoa tunnustavissa valtakylissä oli kirkko ja pienemmissä kylissä tšasouna eli rukoushuone. Näihin kylän asukkaat kokoontuivat pyhäpäivisin yhteiseen jumalanpalvelukseen.¹⁸⁴ Kirkollisiin perinnäistapoihin kuului ortodokseilla ristinmerkin teko, maahan polvistuminen, kirkossa seisominen, tuohukset, ikonien kunnioitus, paastoaminen, synnintunnistus, haudoilla käynti, hää- ja hautajaistavat, värikkäät jumalanpalvelusmenot, iloinen pääsiäisaika sekä virpominen.¹⁸⁵

Raja-Karjalassa sijainneista pitäjistä Salmi oli selkeästi ortodoksisin ennen talvisodan alkamista. Suojärven pitäjä oli ollut vielä vuonna 1920 selvästi ortodoksisin, sillä luterilaisia oli tuolloin ollut siellä vain 2 %, mutta sen jälkeen luterilaisten määrä oli alkanut kasvaa runsaasti, jonka seurauksena vuonna 1940 oli jo joka kolmas Suojärven asukkaista luterilaisia. Salmissa puolestaan oli päinvastainen kehitys, sillä Salmissa oli vielä vuonna 1920 ollut 14 % väestöstä luterilaisia, mutta vuoteen 1940 tultaessa luterilaisia oli enää vajaa 9 %.¹⁸⁶ Tähän kehitykseen vaikutti ratkaisevasti Hosainoffin sahatehtaan toiminnan loppuminen vuonna 1929, minkä jälkeen teollisuusväestö siirtyi muualle, kuten esimerkiksi Suojärvelle. Teollisuusväestöstä Salmissa suurin osa oli ollut muualta tulleita, useimmiten

¹⁸³ Petrisalo 1979, 128–129.

¹⁸⁴ Sauhke 1971, 19, 54.

¹⁸⁵ Partanen 1999.

¹⁸⁶ Hämynen 1993, 238–240.

etnisesti suomalaisia, jotka olivat eronneet salmilaisista luterilaisen uskontonsa perusteella. Luterilaisen teollisuusväestön siirryttyä muualle Salmi palautui etnisesti karjalaiseksi. Tilastoissa suomalaiset ja paikallinen väestö on yleensä erotettu uskonnon perusteella.¹⁸⁷ Salmin pitäjän ortodoksisuudesta kertoo myös se, että siellä oli vuonna 1939 yhteensä neljä ortodoksista kirkkoa sekä 25 rukoushuonetta eli tšasounaa. Evankelisluterilaisia kirkkoja oli vain yksi.¹⁸⁸

Kirkkojen rakentamiseen Karjalassa osallistuivat kirkonkyläläiset sekä myös ympäristökylien asukkaat, seurakunnan auttaessa hankkeessa. Tšasounan kyläläiset rakensivat kokoamallaan varoilla ja talkootyönä.¹⁸⁹ Tämä yhteisöllisyyden piirre toteutui myös kirkkojokelaisten uusilla asuinsijoilla Lapinlahdella. Alapitkälle rakennettiin nimittäin Pyhän Kolminaisuuden tšasouna, joka oli alun perin kirkkojokelaisten itsensä talkoovoimin ja lahjoitusvaroin toteuttama hanke, lisäksi rahoitusta saatiin myös jälleenrakennusvaroista. Rojon perhe osallistui hankkeeseen toimittamalla omista metsistään tukkipuita tšasounan rakentamiseen.¹⁹⁰

Tšasounan rakentaminen aloitettiin 14.6.1951 ja se saatiin valmiiksi seuraavana kesänä, jolloin pidettiin juhlalliset vihkiäiset 8.6.1952. Vihkiäistilaisuuteen saapui niin paljon ihmisiä, että liturgia jouduttiin toimittamaan tšasounan rappusilla kirkkoväen seisoessa nurmikolla. Alapitkälle valmistunut tšasouna oli Suomessa ensimmäisiä sotien jälkeen rakennettuja ja se edusti perinteisintä rajakarjalaista puuarkkitehtuuria, johon rakennettiin poikki-pienalliset ristit sekä kuusikulmainen kellotorni.¹⁹¹

Alapitkän tšasouna poikkesikin rajakarjalaisen puuarkkitehtuurinsa myötä monista muista Suomeen sotien jälkeen rakennetuista ortodoksista pyhäköistä, joiden arkkitehtuuriin tuli mukaan luterilaisia vaikutteita. Tyypipiirustukset pyrkivät varsinkin ortodoksisten kirkkojen rakentamisessa siihen, etteivät kirkon ortodoksiset piirteet tulisi luterilaisessa ympäristössä hallitsevaksi. Alapitkän tšasounaan hyväksyttiin kuitenkin rajakarjalaista puuarkkitehtuuria edustanut piirustus, koska kooltaan pienempänä rukoushuoneesta ei tullut lähiympäristöään yhtä voimakkaasta hallitsevaa ja siinä näkyvää elementtiä, kuten fyysisesti kookkaamman

¹⁸⁷ Heikkinen 1989, 45, 91.

¹⁸⁸ Sauhke 1971, 15.

¹⁸⁹ Sauhke 1971, 19.

¹⁹⁰ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Kuikka 1999, 204; Raivo 1995, 362.

¹⁹¹ Kananen 2010, 157; Kuikka 1999, 93; Kokotti 2009a, 258.

kirkkorakennuksen kohdalla oli laita. Lisäksi rukoushuone oli sijoitettu taajaman ulkopuolelle, joka edelleen rajoitti sen näkyvyyttä.¹⁹²

Tšasounan valmistuminen oli siirtokarjalaisille tärkeää hengellisen identiteetin säilymisen kannalta. Tšasouna merkitsi kirkkojokelaisille jo jonkin menetetyin takaisin saamista. Seurakuntaelämä ja ortodoksisuus alkoivat taas vahvistua.¹⁹³ Tämä näkyi etenkin siinä, että tšasouna oli alkuaikoina yleensä aina täynnä, kun siellä pidettiin jumalanpalvelus. Tšasounan pienuudesta johtuen sinne muodostui hyvin läheinen tunnelma.¹⁹⁴ Erityisesti pääsiäisyön palvelukset kynttilöiden valaistuksessa ja maaseudun luonnon hiljaisuudessa olivat erittäin tunnelmallisia ja hengellisesti uudistavia.¹⁹⁵ Tšasounassa pyrittiin pitämään jumalanpalvelus mahdollisimman säännöllisesti ja näin Kirkkojoelta tulleet siirtokarjalaiset pääsivätkin viettämään kirkkovuotta jälleen täydellisenä. Lauantai-iltaisain tai juhlapäivien aattoiltana toimitettiin tšasounassa ortodoksisen tavan mukaan juhlapalvelus vigilia, joka edelsi sunnuntaina tai kirkollisena juhlapäivänä pidettävää liturgiaa. Liturgia on ortodoksisen kirkon yleinen ja yhteinen jumalanpalvelus, jossa ortodoksit pääsevät osallistumaan pyhään ehtoolliseen.¹⁹⁶

Kirkkojoella ortodoksien kulttuurillinen yhteisöllisyys näkyi erityisesti praasniekoissa, jotka olivat ortodoksisten karjalaisten kyläjuhlia. Praasniekkaan otti osaa koko kylän väki, ja usein myös naapurikylien väki. Praasniekalla oli pääsääntöisesti syvästi uskonnollinen merkitys, sillä juhla järjestettiin joko kylän rukoushuoneen suojeluspyhimyksen muistoksi tai muun pyhimyksen päivänä. Praasniekat olivat myös tilaisuus, jossa paikkakunnan nuoret tapasivat toisiaan. Praasniekkoja juhlimalla nuorison seurustelu johti heidät monesti avioliittoon. Häitä vietettiin yleensä loppiaisen ja laskiaisen välisellä ajanjaksolla. Häiden vietto muodostui kotikylässä kaikkien yhteiseksi suurjuhlaksi, johon kyläläiset osallistuivat innokkaasti. Niilo Sauhke on nähnytkin praasniekkojen olleen ortodoksisen kansan yhteistoiminnan ja yhteenkuuluvuuden tunteen ainutlaatuisia saavutuksia.¹⁹⁷

Helluntain ”Šroitšapäivä” ja loppiaisen ”Vieristä” olivat kirkkojokelaisten omat praasniekkapäivät. Šroitša on ortodoksisen kirkon käyttämä nimitys Pyhästä

¹⁹² Kananen 2010, 156.

¹⁹³ Kuikka 1999, 204; Partanen 1999, 56.

¹⁹⁴ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

¹⁹⁵ Kokotti 2009a, 258.

¹⁹⁶ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; www-sivu <<http://www.ortodoksi.net/index.php/Liturgia>>.7.12.2010.

¹⁹⁷ Sauhke 1971, 8-9, 15.

Kolminaisuudesta. Šroitšanpäivää vietettiin Salmin pitäjän Kirkkojoen ja Mäkipään kylissä yhteisenä kyläpraasniekkana, johon saapui vieraita pitäjän ulkopuoleltakin. Praasniekka oli kaksipäiväinen ja molempina päivinä oli niin sanottu jarmanka, johon kuului juhlayleisön keskinäistä seurustelua, huvittelua ja kaupankäyntiä. Šroitšanpäivästä muodostui kylien nuorisolle ainutlaatuinen kesäseurustelun avaustilaisuus. Vieristä oli taasen pyhitetty Herramme Jeesuksen Kristuksen Jordanissa kastamispäivänä. Sitä vietettiin Kirkkojoen ja Mäkipään kylissä yhteisenä kyläpraasniekkana. Se oli talviajan suuri kaksipäiväinen valtapraasniekka.¹⁹⁸

Kirkkojoen praasniekkaperinnettä, joka tosin oli jo ollut hiipumassa ennen sotia, ei saatu enää elvytettyä uusilla asuinsijoilla. Praasniekkaperinne näkyi Alapitkällä enää jumalanpalvelusten yhteydessä. Praasniekkanakin jumalanpalvelus jakautui kahdelle päivälle siten, että illalla oli vigilia ja aamulla liturgia. Kirkkojoen ja Mäkipään kylien yhteisenä praasniekkana oli vietetty myös niin sanottua ”Piätentšypäivää” lokakuun 28. päivänä. Se oli omistettu marttyyri Pareskeevan muistoksi. Alapitkällä ei tätä päivää enää pidetty praasniekkapäivänä, ja sen merkitys oli ollut jo Kirkkojoella hyvin vähäinen.¹⁹⁹

Aleksanterin ja Lyydian käynti jumalanpalveluksissa lisääntyi Kirkkojoen ajoista tšasounan valmistuttua Alapitkälle. Suurena syynä tähän oli se, että Rojojen yhteenkuuluvuuden tunne muihin siirtokarjalaisiin oli vahvistunut uusilla asuinsijoilla, ja he halusivat tuoda sitä esille käymällä kirkossa aina kun vain ehtivät. Lyydian äidin Martan uskonnollinen elämä ei juuri muuttunut uusilla asuinsijoilla, sillä hänelle uskonnon harjoittaminen oli ollut tärkeää jo Kirkkojoellakin. Ainoastaan alkuaikoina Juurikalla hänellä oli ollut vaikeuksia harjoittaa ortodoksista uskontoa täydellisesti, koska tšasounaa ei ollut ennen vuotta 1952. Ennen tšasounan valmistumista jumalanpalveluksia oli pidetty Alapitkän koululla, mutta siellä niitä ei oltu pidetty läheskään joka viikko papiston vähäisyyden vuoksi. Sotien jälkeisinä alkuvuosina uskonnon harjoittaminen olikin enemmän yksilöllistä kuin yhteisöllistä.²⁰⁰ Siirtokarjalaiset olivat juuri kokeneet valtavat menetykset, kun he olivat joutuneet jättämään Karjalaan omat kotinsa ja tulleet uusille asuinalueilleen, jossa oli aivan erilainen kulttuuriympäristö. Tämän vuoksi osa siirtokarjalaisista olisi tarvinnut mahdollisimman paljon tukea ja lohdutusta muilta seurakuntansa jäseniltä sekä papistolta, mutta tämä jäi

¹⁹⁸ Sauhke 1971, 92, 372, 497.

¹⁹⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sauhke 1971, 288.

²⁰⁰ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

alkuaikoina vähäiseksi, koska jumalanpalveluksia järjestettiin niin harvoin. Sodan jälkeisinä alkuvuosina ortodoksisten siirtoseurakuntien väkiluku laskikin huomattavasti, sillä kuolleisuuden lisäksi tapahtui myös paljon kääntymistä luterilaisuuteen.²⁰¹

Rojojen tilalta oli matkaa Alapitkän tšasounalle noin kymmenen kilometriä. Matkan pituus ei kuitenkaan ollut este kirkossa käymiselle, sillä alkuaikoina kun tšasounassa pidettiin jumalanpalvelus, joku Rojon perheestä oli läsnä. Tšasounaan Rojot kulkivat yleensä hevosella tai polkupyörällä sekä myöhemmin myös linja-autolla. Tarkasteltaessa iän merkitystä jumalanpalveluksissa käyntiin Rojon perheessä, voidaan todeta eniten jumalanpalveluksissa käyneen vanhimman sukupolven eli Lyydian äidin Martan. Martan oli helpointa irtaantua talon töistä ja uskonnollisen elämän harjoittamisella oli hänelle suurempi merkitys kuin nuoremmille sukupolville. Aleksanterin ja Lyydian lasten jumalanpalveluksessa käyntejä tarkasteltaessa näkyy sukupuolen merkitys kirkossa käyntiin. Lapsista nimittäin Marjatta kävi melko säännöllisesti Martta-mummonsa kanssa jumalanpalveluksissa. Pojat kävivät yleensä jumalanpalveluksissa vain silloin, kun oli jokin merkittävä juhla kuten esimerkiksi praasniekat, joulukuun tai pääsiäinen. Rojon perheessä uskonnollinen kasvatus olikin melko vapaata.²⁰²

Lapinlahdelle sijoitettujen siirtokarjalaisten uskonnollisen elämän harjoittamista paransi myös Lapinlahden kirkonkylään vuonna 1959 valmistunut ortodoksinen tšasouna, josta myöhemmin tuli ortodoksinen kirkko. Tällä ei kuitenkaan ollut merkittävää vaikutusta Juurikan kylällä asuville siirtokarjalaisille, sillä he kävivät pääasiallisesti vain Alapitkän tšasounassa pidetyissä jumalanpalveluksissa. Näin oli myös Rojon perheen kohdalla. Alapitkälle oli paljon lyhyempi matka ja lisäksi Rojot tunsivat suurimman osan tšasounan kävijöistä. Lapinlahden kirkossa oli enemmän sellaisia kävijöitä, joita Rojot eivät tunteneet, joten sinne ei muodostunut niin läheistä uskonnollisen yhteisöllisyyden tunnetta kuin mikä syntyi Alapitkän tšasounassa.²⁰³

Vainajien muistaminen oli hyvin tärkeää ortodokseille. Ortodokseille kaikki elämänvaiheisiin liittyvät perinnetavat olivat tapahtumia, jotka vaikuttivat perheen, suvun ja kyläyhteisöön elämään, mutta kuoleman aiheuttama toiminta oli näkyvintä. Tapana nimittäin oli Raja-

²⁰¹ Partanen 1999, 56.

²⁰² Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008; Olavi Rojon haastattelu 23.1.2008.

²⁰³ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

Karjalassa ollut, että sukulaiset ja ystävät kävivät kuolevan luona proskenjalla eli pyytämässä anteeksi ja sopimassa. Vainajalta pyydettiin anteeksi myös silloin, kun häntä lähdettiin viemään hautausmaalle. Ruumiinvalvojaisten ja hautaamisen jälkeen Raja-Karjalassa vietettiin tavallisesti muistajaisia eli kuusnetälisiä, kun kuolemasta oli kulunut 40 päivää. Paikoin vietettiin myös kyläkuntien yhteistä vainajien muistopäivää eli ”vainajien pääsiäistä”. Juhlaan kuului ”kalmoilla” eli haudoilla käyntiä, ruuan viemistä haudoille, vainajien puhuttelua ja itkuvirsiä sekä vielä suvun muistoateria kotona. Vainajiin suhtauduttiin kunnioittavasti muun muassa siksi, että niiden uskottiin valvovan sitä, noudattivatko jälkeläiset perinnettä. Rikkomuksesta vainajien uskottiin pystyvän rankaisemaan. Vainajien muistaminen kuului olennaisena osana myös kirkolliseen perinteeseen. Heti kuoleman jälkeen vainajalle oli tapana toimittaa muistopalvelus eli ”panihida”. ”Yönistujaisiin”, joita vietettiin hautajaisia edeltäneenä yönä, oli tapana kutsua paikalle pappi lukemaan rukouksia vainajan puolesta. Näissä istujaisissa oli myös tapana, että niin omaiset kuin naapuritkin osallistuivat valvojaisiin laulamalla hengellisiä lauluja. Muistajaiset oli kirkollinenkin juhla, sillä tuolloin toimitettiin lounaallinen eli liturgiapalvelus vainajalle. Palveluksen päätyttyä oli hautausmaalla rukoushetki vainajan puolesta. Myös vainajien pääsiäisenä kävi pappi hautausmaalla toimittamassa rukouksen. Näin luotiin ja koettiin yhteys tuonelaan siirtyneiden ja tässä ajassa elävien välillä.²⁰⁴

Juurikallakin ortodoksiset siirtokarjalaiset jatkoivat vainajan muistamista, mutta suppeammassa muodossa kuin mitä heillä oli ollut Kirkkojoella tapana. Juurikallakin ortodokseilla oli tapana pitää panihida heti ihmisen kuoltua joko kirkossa tai vainajan kotona. Samoin kuusnetälisiä pidettiin varsinkin alkuaikoina. Tätä perinnettä piti yllä etenkin vanhin sukupolvi, sillä Rojoillakin Martta ja Outi arvostivat kuusnetälisiä enemmän kuin heidän lapsensa. Vainajan muistamiseen kuuluvia yönistujaisia pidettiin Juurikalla enää hyvin vähän, esimerkiksi Rojot eivät osallistuneet yhdenkään vainajan yönistujaisiin. Myöskään vainajien pääsiäistä ei Rojon perheellä ollut tapana viettää.²⁰⁵

Virpominen kuului ennen sotia karjalaiseen palmusunnuntain viettoon pääasiassa lasten ja nuorten tapana. Ortodoksisessa Karjalassa virpominen oli uskontoon liittyvä tapa, sillä pajuiset virpovitsat siunattiin palmulauantain vigiliassa ja ne vietiin kotiin, ja sijoitettiin ikoninurkkaukseen. Virpominen oli siis siirtokarjalaisille luonnollinen tapa, jota jatkettiin

²⁰⁴ Heikkinen 1989, 329; Laitila 1998, 397–398.

²⁰⁵ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009.

uudessakin ympäristössä. Rojon perheessä palmusunnuntain virpomisperinne esiintyi hyvin vahvana. Aleksanterin ja Lyydian lapset kävivät virpomassa ainoastaan ortodoksisissa sukulais- ja tuttavaperheissä ja niissäkin virvottiin vain aikuisia henkilöitä. Rojojen virpomisperinteessä tuli hyvin esille ortodoksisuuden säilyttäminen, sillä he eivät käyneet virpomassa luterilaisia naapureita, kuten monen muun siirtokarjalaisperheen lapset tekivät.²⁰⁶

”Palmusunnuntain virpomisperinne, niin se oli minun nuoruudessa todella vahva ja se oli semmoinen terveellä linjalla, että me käytiin ainoastaan niissä ortodoksiperheissä, vanhoissa tuttavaperheissä tai sukulaisperheissä ja tietysti se palkkio oli joissain ihan hyvä, saatiin jopa 20 markkaa, se oli paljon. Toiset tarjos pullakahvin, et se oli semmoinen mukava perinne, ootti että pääsee hankkimaan pajunkissoja. Sanoisinkin niin, että nykyäänkin kun on luterilaiselle puolelle levinnyt se virpomisjuttu, niin pitäis pysyä siinä, että kävis vaan sukulais- ja tuttavaperheissä eikä ovelta ovelle rahaa keräämässä, silloin menee perinne ihan pieleen. Se on enemmänkin hyvän tahdon osoitus ja yleensä käytiin virpomassa vain vanhempia ihmisiä, piti olla yli 50-vuotta”²⁰⁷

Toinen pääsiäiseen liittynyt yhteisöllinen karjalainen tapa Rojoilla oli tehdä pääsiäiskeinu, jota perheen lapset käyttivät ahkerasti yhdessä muiden lähitaloissa asuvien lasten kanssa:

”Isä teki sen meijän navetan liiteriin ja orsi oli jotain noin neljän metrin korkeudessa, mistä narut lähti alaspäin. Kaks kahden metrin pitkää lankkaa oli vierekkäin ja siihen mahtu istumaan niinku siihen narujen keskeen niin joku tuommainen neljä henkee ja sitten vielä siinä päissä saatto olla seisomassa molemmissa päissä kaks, jotka pitelivät naruista ylhäältä ja antoivat keinulle vauhtia.”²⁰⁸

Pääsiäiskeinun tekemistä ei harrastaneet pelkästään ortodoksiset rajakarjalaiset, vaan tämä yhteisöllinen tapa oli kuulunut erottamattomana osana myös eteläkarjalaisten pääsiäiseen.²⁰⁹

Pääsiäiskeinuperinnettä kesti Rojoilla aina 1960-luvun alkupuolelle asti, keinunteko loppui lasten kasvettua isommiksi.²¹⁰

Uskonnollinen yhteistoiminta Alapitkällä tuli näkyviin myös Ortodoksisen tiistaiseuran toiminnassa, joka jatkui myös uusilla asuinsijoilla. Alapitkän tiistaiseura oli perustettu jo vuonna 1947, jolloin vasta parikymmentä muuta tiistaiseuraa oli toiminnassa eri puolilla Suomea. Tiistaiseurat olivat ortodoksisessa Karjalassa sisälähetysjärjestö Pyhän Sergein ja Hermannin veljeskunnan hengellisiä seuroja, jotka tekivät töitä talkoilla ja järjestivät

²⁰⁶ Olavi Rojon haastattelu 23.1.2008; Sallinen-Gimpl 1987, 154–157.

²⁰⁷ Olavi Rojon haastattelu 23.1.2008.

²⁰⁸ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁰⁹ Sallinen Gimpl 1987, 160.

²¹⁰ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

myyjäisiä.²¹¹ Tiistaiseura oli Kirkkojoella kokoontunut noin joka toinen tiistai-ilta rukoilemaan ja tekemään käsitöitä. Tehtyjä käsitöitä oli sitten myyty vuoden lopulla myyjäisissä, jotka tiistaiseura oli järjestänyt. Alapitkällä tiistaiseuran toiminta oli muuttunut siten, että kokoonnuttiin edelleen joka toinen viikko, mutta päivä saattoi olla jokin muukin kuin tiistai. Käsitöitä ei aivan alkuaikojakaan lukuun ottamatta enää tehty tiistaiseuran kokoontuessa, vaan ne tehtiin kotona. Tehdyt käsityöt myytiin sitten vuoden lopulla myyjäisissä, kuten Kirkkojoellakin oli tehty.²¹² Tällä tavoin kyläläiset osallistuivat kulttuurinsa luomiseen ja kehittivät kyläkulttuuriaan omaehtoisesti, omien arvojensa ja tarpeittensa mukaisesti.²¹³

Tiistaiseuralla oli myös merkittävä rooli tšasounan saamisessa Alapitkälle. Tiistaiseuran kutsusta oli nimittäin pidetty jouluaattona 1950 Alapitkän kansakoululla yleinen kokous, jossa oli tehty periaatepäätös siitä, että Alapitkän kylään rakennetaan tšasouna sekä nimetty rukoushuonetoimikunta. Rukoushuonetoimikunta oli heti aluksi toimeenpannut keräyksen, johon saisi antaa rahaa, rakennustarvikkeita tai työsuorituksia. Toimikunta teki asian jouduttamiseksi koekeräyksen Alapitkän tiistaiseuran jäsenten keskuudessa. Keräys tuottikin 150 tukkia, 50 hevostyöpäivää, ilmaisen tontin sekä rahaa hieman yli 300 000 markkaa. Yhteisin ponnistuksin kirkkojokelaiset saivatkin tšasounan pian rakennettua.²¹⁴

Tiistaiseura kiersi Alapitkällä kokoontumassa eri karjalaistaloissa. Rojojen kotonakin pidettiin tiistaiseuran kokoontumisia pari kertaa vuodessa. Sodan jälkeen tiistaiseurat olivat siirtokarjalaisille tärkeä kanava pitää yllä karjalaista perinnettä, sillä ne toimivat karjalaisille tapaamisorganisaationa sekä yhteisten asioiden käsittelyfoorumina.²¹⁵ Tiistaiseuran toimintaan osallistuminen tarjosi karjalaisille mahdollisuuden tyydyttää sosiaalisten kontaktien tarvetta sekä tarvetta tulla hyväksytyksi ympäristössään. Lisäksi karjalaiset saivat näin mahdollisuuden osallistua luovaan toimintaan ja itsensä toteuttamiseen.²¹⁶ Juurikalla siirtokarjalaisten lisäksi myös luterilaisia osallistui tiistaiseuran kokouksiin. Tavallinen tiistaiseurakokous, jossa yleensä pappikin oli mukana, alkoi hartaushetkellä, jonka jälkeen oli vuorossa kahvitarjoilu. Kokoonnutumissa käytiin vilkasta keskustelua, vaihdettiin kuulumisia ja kerrottiin uutisia. Tavanomainen rahankeruutapa oli arvonta, jonka yleensä järjesti illan

²¹¹ Kokotti 2009b, 261; Partanen 1999, 56.

²¹² Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

²¹³ Petrisalo 1979, 119.

²¹⁴ Kokotti 2009b, 261–262.

²¹⁵ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Heikkinen 1989, 105.

²¹⁶ Petrisalo 1979, 117–118.

isäntäväki. Tämän jälkeen tilaisuus jatkui hengellisten laulujen laulamisella, papin opetuspuheella ja siitä syntyvällä keskustelulla sekä käytännön asioiden pohtimisella. Tilaisuus päättyi loppuhartauteen.²¹⁷

Tiistaiseuran toiminta oli Alapitkällä pääasiallisesti naisten vastuulla, sillä miehiä tiistaiseuran toiminta ei juuri kiinnostanut. Näin oli myös Rojoilla, joista tiistaiseuran toimintaan osallistui aktiivisesti vain Lydia ja Martta. Rojon perheen muut jäsenet osallistuivat tiistaiseuran toimintaan pääsääntöisesti vain silloin kun tiistaiseura kokoontui Rojojen kotona.²¹⁸

Tiistaiseuran toiminta oli hyvin vilkasta 1950- ja 1960-luvulla, mutta sitten väestön väheneminen aiheutti toiminnan hiipumista. Tiistaiseuran toiminta jatkuu nykyisinkin Alapitkällä, mutta paljon pienimuotoisempana kuin alkuaikoina. Rojon perhe ei ole vuosikymmeniin enää osallistunut tiistaiseuran kokouksiin. Silti Lydia on halunnut tukea tiistaiseuran toimintaa maksamalla jäsenmaksun, jonka maksamisen hänen äitinsä Martta oli aloittanut jo Karjalassa.²¹⁹

4.2. Taloudellinen yhteistoiminta

Taloudellinen yhteisöllisyys uusilla asuinsijoilla tuli hyvin esille talkoissa. Talkoita tarkasteltaessa mielenkiintoista oli se, että talkoissa käytiin niin karjalaisten kuin savolaistenkin luona. Rojot kävivät tekemässä talkoita lähellä sijainneilla karjalais- ja savolaistiloilla. Vastavuoroisesti taas tultiin tekemään Rojojen tilalle talkoita. Yleensä talkoot liittyivät maanviljelyyn. Juurikan kylällä ei monella ollut puimakonetta, joten sellaisen omistajat toivat koneen mukanaan sille tilalle, jossa talkoot oli vuorossa.²²⁰ Tässä jatkui vanha karjalainen perinne, sillä jo Karjalassa oli yhteisvoimin suoritettu viljojen konepuinnit.²²¹ Tällä tavoin säästettiin rahaa, kun kaikkien tilojen ei tarvinnut hankkia kalliita maatalouskoneita.

²¹⁷ Kokotti 2009b, 262.

²¹⁸ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²¹⁹ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²²⁰ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

²²¹ Sauhke 1971, 62.

Kyntäminen oli uusilla tiloilla aluksi tavallista vaikeampaa ja hevoset olivat kovalla koetuksella. Ensimmäisten traktoreiden tullessa käyttöön 1940-luvun loppupuolella, päätti osa Luhin ja Juurikan kylän tilojen isännistä kokeilla valtionkin suosittamaa koneyhtymää, jolla oli yhteiset maatalouskoneet kuten traktori ja puimakone sekä viljan kuivaamo. Koneyhtymän nimeksi tuli Koppolan Kone Oy.²²² Tämä koneyhtymä oli karjalaisten perustama, mutta siihen otettiin mukaan myös muutama savolaistila, kuten Maatalousministeriön ohjeiden mukaan oli mahdollista tehdä. Maatalousministeriö piti nimittäin tärkeänä, että osakeyhtiömuotoon perustettavissa koneyhtymissä oli mukana huomattava määrä maanhankintalain nojalla maata saaneita viljelijöitä, mutta lähettyvillä olevat kanta-asukkaisiin kuuluvat pienviljelijätkin voitiin ottaa osakkaaksi. Näillä muodostetuilla koneyhtymillä oli mahdollisuus saada Maatalousministeriöltä avustuksia maatalouskoneisiin. Tällä tavoin Maatalousministeriö pyrki edistämään vähävaraisten tilojen keskeisten koneiden yhteiskäyttöä. Koneyhtymä olikin tarkoitettu pienviljelijöille ja erityisesti siirtolaisviljelijöille, minkä vuoksi siihen eivät kuuluneet Luhin ja Juurikan varakkaimmat tilat. Toisaalta näillä tiloilla oli usein jo omasta takaa hankittuna maatalouskoneet.²²³

Koppolan Kone Oy ei kuitenkaan toiminut pitkään, sillä se hajosi jo 1950-luvun loppupuolella riitaisuksiin. Suurena syynä tähän oli se, että kun koneyhtymällä oli vain yksi kutakin konetta, niin se ei mitenkään voinut olla yhtä aikaa käytössä joka paikassa. Esimerkiksi koneyhtymän yhteisen traktorin monet isännät halusivat saada käyttöönsä aina silloin, kun oli hyvät ilmat viljan puimiseen. Lisäksi riitaisuuksia aiheutti se, että jokin kone saattoi välillä rikkoontua jonkin tilan isännän käytössä, ja kone jäi tämän jälkeen usein korjaamatta, minkä seurauksena seuraava käyttäjä sai rikkinäisen koneen. Koneyhtymän hajoamiseen vaikutti myös 1950-luvun loppupuolella traktorien sekä muiden maatalouskoneiden hintatason lasku Suomessa. Näin ollen monet tilat hankkivat omat maatalouskoneensa, jottei niiden tarvinnut enää odotella sitä, milloin ne saisivat koneyhtymän koneen käyttöönsä.²²⁴ Rojot eivät kuitenkaan alkaneet hankkia uusia maatalouskoneita, vaan Aleksanteri lainasi niitä yleensä veljeltään ja muilta naapureilta:

²²² Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Kuikka 1999, 201.

²²³ Martti Rojon haastattelu 27.3.2009; Maatalouskoneavustuksia ja koneyhtymiä koskevia asiakirjoja 1945–1951, Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnan johtajan arkisto, JoMA.

²²⁴ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Martti Rojon haastattelu 27.3.2009.

”yhtenä syynä siihen, miksei isä ollut halukas koneistamaan mejän tilaa tai hankkimaan kuivaamoja ja tällaisia maatilalle kuuluvia laitteita, niin isä oli halukas aina lähtemään naapurin isännän kuivaamoon ja siel tosiaan yö piti kuivata niitä viljoja ja sen naapurin isännän kanssa se kulu mukavasti se yö.”²²⁵

Taloudellinen yhteistyö tuli Juurikan kylällä esille myös maitotonkkien keräilyistä meijeriin 1950-luvulla. Meijeriauto ei kulkenut aluksi uudistiloille vievää niin sanottua Luhin tietä, vaan se kulki kauempana ollutta niin sanottua Varpaisjärven tietä. Maidot täytyi tämän vuoksi toimittaa Varpaisjärven tien varteen, josta meijeriauto kulki vieden maitotonkat Sinikiven meijeriin Maaningalle. Tämän vuoksi osa Juurikan kylän isännistä päätti yhteistuumin, että heidän pitäisi saada yhteinen maitolaituri Varpaisjärven tien varteen. Aluksi isännillä oli mielessä, että he olisivat voineet käyttää yhteisesti Juho Rojon omistaman Männikön tilan maitolaituria, joka sijaitsi Varpaisjärven tien varressa ja siihen tilan isännillä olisi ollut lyhyin matka tuoda maitotonkat. Juho Rojo ei kuitenkaan antanut omaa maitolaituriaan käyttöön ilman korvausta, jota taasen isännät eivät olleet valmiita maksamaan.²²⁶

Maitolaiturikiistassa tuli mielenkiintoisella tavalla esille se, että Juurikalla eivät karjalaiset kaikissa asioissa pitäneet yhtä. Olisi nimittäin voinut olettaa, että Juho Rojolla ei olisi ollut mitään sitä vastaan, että hänen laiturinsa olisi saatu yhteiskäyttöön. Hänhän oli itsekin Kirkkojoelta lähtöisin ja laituria tarvitsevista isännistä kaksi oli hänen veljenpoikiaan ja kaksi entisiä naapureita Kirkkojoelta. Juho Rojon käyttäytymiseen vaikutti korvauksen saannin lisäksi ilmeisesti se, että hänellä oli jo Kirkkojoella ollut viileät välit yhden tilan isännän kanssa. Juho Rojo pyrki myös olemaan tekemisissä mieluummin kohtalaisen varakkaiden savolaisisäntien kanssa kuin elämäänsä uudelleen rakentavien kiireisten siirtokarjalaisten kanssa. Hänhän oli pystynyt ostamaan itselleen valmiiksi raivatut pellot. Koppolan Koneyhtiöönkään hän ei halunnut liittyä. Tämä tilanne oli poikkeuksellinen, sillä yleensä siirtokarjalaisten vanhin sukupolvi piti tiukimmin kiinni perinteisistä tavoistaan ja siksi heillä saattoi olla vaikeuksia tulla toimeen paikallisen väestön kanssa.²²⁷

Rytkölän tilan maitolaituri oli suunnilleen samalla etäisyydellä Varpaisjärventien varrella kuin Juho Rojon laituri. Siispä isännät kysyvät ja saivat tilan omistajalta, Janne Ruotsalaiselta, luvan käyttää tätä laituria. Tähän karjalais- ja savolaistilojen väliseen yhteistyöhön maitotonkkien keräyksessä kuului kaikkiaan neljä karjalaistilaa sekä kuusi

²²⁵ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

²²⁶ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Martti Rojon haastattelu 27.3.2009.

²²⁷ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Marjatta Rojon haastattelu 7.10.2010.

savolaistilaa. Rajapuron tilan lisäksi karjalaistiloista oli mukana Haasiapuro, Palokangas sekä Peltola. Savolaistiloista maitotonkkien yhteiskeräykseen osallistuivat Kettukangas, Karhula, Kuusela, Tiukka, Koukosuo sekä Virranniemi. (Liite 7.) Maitotonkkien keräys tapahtui siten, että vuoroviikoin yksi kylän isännistä tai hänen perheenjäsen kiersi hakemassa kaikki kyläläisten maitotonkat vuodenajasta riippuen joko kärryynsä tai rekeensä. Tällä tavoin vältettiin se, ettei useiden kilometrien päässä maitolaiturista asuvien kyläläisten tarvinnut joka päivä lähteä viemään omaa maitotonkkaansa laiturille. Isännän palatessa maitotonkkien vientireissulta, toi hän paluupostina mukanaan kyläläisten meijeristä tilaamia elintarvikkeita, kuten voita ja juustoja. Maitotonkkien keräystä kesti aina 1960-luvulle asti. 1960-luvun alkupuolella meijeriauto alkoi kulkea jo Luhinkin tietä, jonka jälkeen kyläläiset rakensivat omat maitolaiturinsa myös Luhn tien varteen.²²⁸

Taloudellista yhteistyötä Juurikan tilojen välillä kesti aina 1960-luvun loppupuolelle asti. Tämän jälkeen taloudellisen yhteistyön muodot, kuten esimerkiksi erilaiset talkoot rupesivat vähenemään tilojen koneellistumisen myötä. Talkooperinteiden hiipumisen syynä oli myös sukupolvenvaihdos maataloudessa. Siirtokarjalaisten lapset, jotka olivat syntyneet uusilla asuinalueilla, alkoivat ottaa päävastuun maataloustöistä. Heille karjalainen talkooperinne ei merkinnyt enää niin paljoa, kuin mitä se oli merkinnyt heidän vanhemmilleen. Siirtokarjalaisten lapsilla ei ollut sitä omakohtaista kokemusta Kirkkojoella olleesta talkooperinteestä, mitä taasen heidän vanhemmillaan oli ollut.

Juurikalla tilojen koneistuminen helpotti aikaisemmin fyysistä voimaa vaatinutta työtä, kuten esimerkiksi maanviljelyä. Tilat eivät enää esimerkiksi tarvinneet lisätyövoimaa muun muassa viljan puintiin. Työvoiman korvaaminen koneilla tarkoitti kuitenkin sitä, että maataloudesta alkoivat työpaikat vähentyä, kun siirryttiin vähemmän työvoimaa vaativiin viljelymenetelmiin. Työttömyyden vuoksi oli monien pakko muuttaa kaupunkeihin, joissa oli töitä paremmin tarjolla. Väestökadon kylkiäisenä Juurikka sai monien muiden pienien maaseutukylien tavoin vaivoikseen taantuvan talousalueen haitat. Elintasokehitys oli hitaampaa kuin koko maassa keskimäärin ja maaseudun julkiset ja kaupalliset palvelujärjestelmät heikkenivät, joka näkyi muun muassa Juurikan kansakoulun lopettamisena 1970. Kylien toimijoiden lukumäärän vähetessä ja ikärakenteen muuttuessa

²²⁸ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Martti Rojon haastattelu 27.3.2009.

siten, että vanhempien ikäluokkien osuus kasvoi, heikkenivät kylien vuorovaikutuksen edellytykset.²²⁹

Maanviljelyksen muututtua tilojen koneellistumisen myötä suurempiin kokoluokkiin, tarkoitti se sitä, että pienillä maanviljelystiloilla ei ollut enää kunnollisia edellytyksiä maatalouden harjoittamiselle. Tämän vuoksi Rojojen lapsista yksikään ei jatkanut vanhempiensa maanviljelysammattia, sillä heidän olisi pitänyt ottaa paljon velkaa uusien maatalouskoneiden hankintaan. Rojot vuokrasivatkin peltonsa 1970-luvun puolivälin tienoilla naapurilleen. Aleksanteria ja Lyydiaa ei juuri harmittanut se, että lapset eivät jatkaneet heidän maanviljelysammattiaan. Aleksanteri ja Lyydia olivat nimittäin pitäneet tärkeänä sitä, että lapset kouluttautuisivat mahdollisimman hyvin.²³⁰

”Isä halus, että lapsilla olis mahdollisuus lähteä opiskelemaan ja saada sellainen työ, joka ei olisi niin raskasta ruumiillisesta työtä kuin mitä maanviljely oli. Se kasvatti meidät siihen, että tähän ei kannata jäädä. Hän sano suoraan, että maatalous ei elätä ja siksi kannattaakin kouluttautua mahdollisimman hyvin, maataloustöihin kyllä pääsee myöhemminkin.”²³¹

4.3. Vapaa-ajan toiminnot

Vapaa-ajan toiminta voidaan jakaa kolmeen ryhmään, nimittäin kulttuuripalvelujen käyttöön, jonkin järjestön tai ryhmän itsensä organisoimaan harrastustoimintaan sekä luonteeltaan spontaaniin vapaa-ajan toimintaan. Kulttuuripalveluja ovat muun muassa elokuvat, teatteri ja taidenäyttelyt. Organisoituja vapaa-ajan toimintoja ovat esimerkiksi kerhot, opintopiirit ja laulukuorot. Spontaaneiksi vapaa-ajan toiminnoiksi voidaan luokitella muun muassa käsitöiden tekeminen, kylässä käyminen, erilaisten pelien pelaaminen, kalastus sekä metsästys.²³²

Vapaa-ajan toiminnoista vastasivat Salmissa ennen talvisotaa varsinkin erilaiset yhdistykset ja järjestöt, joita oli lukuisia. Kansansivistystoiminta oli ollut Salmissa erittäin vilkasta jo 1920-luvulta lähtien, josta osoituksena oli se, että Salmissa toimi vuonna 1939 peräti 19

²²⁹ Lehtonen 1990, 220–221; Petrisalo 1979, 5-6.

²³⁰ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Martti Rojon haastattelu 27.3.2009.

²³¹ Olavi Rojon haastattelu 2.4.2009.

²³² Petrisalo 1979, 110.

opintokerhoa ja näin ollen melkein joka kylässä oli oma opintokerho. Näissä pääasiassa koulujen yhteydessä toimineissa opintokerhoissa oli suuret jäsenmäärät, sillä vuonna 1939 jäseniä oli 348, mikä oli yli 16 % kaikista Raja-Karjalan sivistysliiton opintokerhojen jäsenistä. Opintokerhojen ohjelmaan sisältyi muun muassa retket luontoon, kirjallisuuspiirit sekä erilaisten kädentaitoja kehittävien töiden teko, esimerkiksi puu- ja käsityöt. Nuorisoseuratoiminta oli myös vilkasta, sillä vuonna 1939 Salmissa toimi kahdeksan nuorisoseuraa, jotka toimivat lähinnä urheilun saralla varsinaisten urheiluseurojen rinnalla. Merkittävä yhdistys Salmissa oli myös Martat, joita pitäjässä toimi kolme. Martat järjestivät yhdessä ja erikseen monia naisille suunnattuja etenkin kodinhoitoon ja käsitöihin liittyviä kursseja.²³³

Juurikalla vapaa-ajanviettotavat olivat sodan jälkeisinä alkuvuosina selvästi spontaaneja, sillä kulttuuripalveluita ei ollut tarjolla lukuun ottamatta Juurikan kansakoululla sijainnutta pientä kirjastoa. Lukeminen olikin suosittua Juurikalla, sillä kirjoja ja lehtiä vaihdeltiin paljon naapurien kesken. Organisoituja toimintojakaan ei ortodoksisen tiistaiseuran toimintaa lukuun ottamatta Juurikan kyläläisillä juuri ollut. Vuonna 1945 oli perustettu Lapinlahden Karjalaiset -yhdistys, mutta sen toimintaan ei Rojon perheestä kuitenkaan kukaan osallistunut. Alapitkällä toimi myös joitakin yhdistyksiä kuten esimerkiksi Alapitkän Nuorisoseura ja Alapitkän Maamiesseura, mutta niiden toimintaan eivät Rojot eikä muutkaan Juurikan kylän siirtokarjalaiset alkuajoina juuri osallistuneet. Alapitkälle oli sen verran pitkä matka, että suuri osa päivästä olisi mennyt siellä käymiseen ja kulkuvälineinä oli vain polkupyörä tai hevosityö. Tästä olisi ollut myös haittaa päivittäisten maataloustöiden tekemiselle. Vasta 1960-luvulla Juurikan kyläläiset pääsivät kunnolla osallisiksi kulttuuripalveluista, kun Alapitkän Nuorisoseura aloitti kesäisin kiertävät teatterinäytökset, joita käytiin esittämässä eri taloissa. Juurikalla vapaa-ajanviettotavat erosivat varsinkin organisoitujen toimintojen osalta suuresti Kirkkojoen ajoista, jolloin yhdistystoimintaa oli ollut paljon.²³⁴

Vapaa-ajalla Juurikan kyläläiset kävivät lähinaapuriensa luona kyläilemässä.²³⁵ Kylässä käynti oli tärkeää sosiaalisten kontaktien tarpeen tyydyttämisessä. Jatkuvan sosiaalisen

²³³ Salmin pitäjä, Vapaa-ajantoiminta, www-sivu. [http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Vapaa-ajan toiminta&page=showPage&pid=2&sublink=68&subpid=71&cols=1](http://www.salmi-saatio.fi/?pageName=Vapaa-ajan%20toiminta&page=showPage&pid=2&sublink=68&subpid=71&cols=1). 10.11.2010.

²³⁴ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 7.10.2010; Olavi Rojon haastattelu 23.1.2008.

²³⁵ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

vuorovaikutuksen kautta yksilö pystyi vahvistamaan tunnettaan yhteisöön kuulumisesta. Tutut sosiaaliset suhteet ja tieto siitä, että lähiympäristössä on ihmisiä, joiden luokse voi mennä, loivat turvallisuuden tunnetta.²³⁶

Käsite ”ystävä” tuntuu Lapinlahden siirtoväellä ja paikkakuntalaisilla olleen Wariksen tutkijaryhmän saamien tulosten mukaan erilainen. Karjalaisen puhuessa ystävästä, ei se läheskään aina merkitse ihmistä, johon hänellä on hyvin läheinen ja luottamuksellinen suhde, vaan pikemminkin ihmistä, jonka luona hän mielellään vierailee ja jonka kanssa on virkistävää jutella ja käydä vastavierailulla. Ihmiset ovat karjalaisen ystäviä, kun he ovat hänelle ystävällisiä ja hän ei ole heidän kanssa huonoissa väleissä. Karjalaisen suhde heihin on avoin, vapaa ja välitön, mutta silti hän ei välttämättä pidä heitä erikoisen läheisinä ja saattaa puhua heistä pahaakin jollekin toiselle läheiselle ihmiselle. Vaikkakaan Wariksen tutkijaryhmän tuloksia ei pystytä varmasti todistamaan, niin siitä saa sellaisen kuvan, että savolainen käyttää sanaa ”ystävä” paljon varovaisemmin kuin karjalainen. Savolainen sanookin karjalaista ystäväksi harvoin, vaikka on oletettavissa, ettei savolainen ole huonoissa väleissä karjalaisten kanssa. Savolaisille on tärkeää, että ystävään on voitava luottaa eikä hän saa olla vieras. Wariksen tutkijaryhmä tulikin siihen tulokseen, että karjalaisilla oli suurempi taito eli kyky ja myös suurempi halu luoda läheiset suhteet ihmisten kanssa kuin savolaisilla Lapinlahdella.²³⁷

Naapurusten välinen kanssakäyminen oli ollut siirtokarjalaisille tärkeää jo Karjalassa. Karjalaisille lyhytkin pistäytyminen naapurissa merkitsi kylässä käyntiä ja hyvien suhteiden lujittamista.²³⁸ Naapurissa pyrittiinkin käymään joka päivä. Perheet lähtivät monesti naapuriin kyläilemään, kun he eivät saaneet pitkää iltaa kulumaan kotona. Kirkkojoella lähinaapurit kokoontuivatkin perheineen johonkin taloon, jossa tehtiin käsitöitä ja kerrottiin tarinoita ajan kuluksi. Nämä naapurusten väliset illanistujaiset lisäsivät yhteenkuuluvaisuutta.²³⁹

Yhteenkuuluvaisuuden tunnetta lisäsivät Kirkkojoella myös isäntien sekä emäntien illanistujaiset. Sunnuntaisin oli talojen isännillä ollut tapana kokoontua iltapäivällä

²³⁶ Petrisalo 1979, 122.

²³⁷ Siirtoväen sosiaalisen sopesumisen tutkimusaineisto, syvähaastattelut 1949, ystävyys-suhteita koskevat kysymykset, selitykset, JyMA.

²³⁸ Jyrkilä 1976, 99–100.

²³⁹ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sauhke 1971, 23–24.

perinteellisten tapojensa mukaan pyhäpäivän istujaisiin, joissa oli käsitelty erityisesti maanviljelyksen sekä muiden talousasioiden ajankohtaiset aiheet perusteellisesti. Lisäksi kesäisin isännät pelasivat usein istujaisten aikana erilaisia seurapelejä keskenään. Näissä istujaisissa isännät saivat miellyttävää vaihtelua jokapäiväiseen raskaaseen työhönsä. Isännät virkistyivät toistensa seurassa ja saivat seuraavan työviikon ajaksi mielenkiintoista sulateltavaa. Työviikon aikana kertyi uusia keskustelun aiheita seuraavia istujaisia varten. Isäntien välinen kanssakäyminen ja avoin yhteisten asioiden käsitteleminen vuodesta toiseen ja niiden ratkaiseminen kylän parhaaksi, sitoi isännät toisiinsa lujin sitein. Myös emännät isäntien tavoin kokoontuivat yhteen viettämään vapaa-aikaansa pyhäpäivänä. Kahvittelun lomassa emännät kertoilivat toisilleen kuulumisia. Emännillä puheenaiheet koskivat yleensä aluksi arkipäiväisiä asioita ja kahvittelun edetessä puheenaiheet rupesivat kääntymään enemmän omaan perheeseen liittyviin asioihin. Kylän yksimielisyys juuri yhteenkuuluvuuden tunteen ansiosta muodosti kyläläisten elämän perustan, ja samalla se muodostui kansallisesti yhdistäväksi voimaksi.²⁴⁰

Kylässä käynnin perinnettä Rojot jatkoivat myös uusilla asuinsijoilla. Aivan alkuvuosina ei tosin ehditty käydä samaan tapaan naapurissa, koska tilan rakentaminen ja raivaaminen vei suuren osan ajasta:

”Vähän käytiin alkuaikoina kylässä. Kun ei itse tullu käytyä, niin ei paikkakuntalaisetkaan. Jotkut kävi kyll, siinä kun oli koulu meitä lähellä, niin ensimmäiset vieraat Juurikall oli siinä kun mökkiin tulimme 1947, Juurikan kansakoulun opettaja Katri Korhonen ja sit Aune Korhonen, joka oli hänen siskonsa. Se oli keittäjänä ja siivojana siellä koululla. Ne kävi sisarukset sit ensimmäisinä vieraina ja sanoivat: ”tulimme tervehtimään uusia asukkaita.”²⁴¹

1950-luvun alussa naapurissa käynti alkoi vilkastua Rojojen saatua rakennettua tilansa lähes valmiiksi. Tällöin Aleksanterin ja Lyydian vapaa-aika alkoi lisääntyä. Varsinkin sunnuntaisin Rojot kävivät kyläilemässä, koska pyhäpäivänä ei karjalaisen tavan mukaan tehty töitä. Rojoista kylässä kävi eniten nuorin sukupolvi. Lapsilla oli paljon vapaa-aikaa ja lisäksi Rojojen naapureissa asui paljon karjalaislapsia. Lapset tapasivat myös savolaisia lapsia, joten uskontokunnalla ei ollut heille väliä. Aleksanteri ja Lyydia kävivät kylässä sekä karjalaisten että savolaisten luona. Varsinkin aamuisin Aleksanterilla oli muiden Juurikan karjalaistilojen isäntien tavoin tapana kokoontua hetkeksi jonkun lähinaapurin pihalle tiedustelemaan

²⁴⁰ Sauhke 1971, 59–64.

²⁴¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

toistensa vointia sekä keskustelemaan ajankohtaisista asioista.²⁴² Tämä vanha traditio oli ollut jo käytössä Kirkkojoella, jossa lähitaloissa asuvilla isännillä oli päivittäin tapana kokoontua aamuisin jonkun pihalle puhelemaan keskenään.²⁴³

Martta kävi myös paljon kylässä, mutta hänelle uskontokunnalla näyttää olleen jonkinlainen merkitys, sillä hän kävi mieluummin kylässä Kirkkojoelta tulleiden ortodoksien luona. Martta vieraili myös muilla paikkakunnilla asuvien sukulaisten luona.²⁴⁴ Tällainen käytös näyttää olleen yleinen myös muilla vanhimman polven siirtokarjalaisilla Lapinlahdella. Wariksen tutkijaryhmän saamien tulosten mukaan jonkinlainen ystävyysajan raja-ikä näyttää siirtokarjalaisilla olleen noin 55 vuotta. Sen jälkeen vähenee savolaisvoittoinen ystäväpiiri voimakkaasti ja sanonnat muuttuvat laadultaan:

”paikkakuntalaisiin minä en voi luottaa. Ystävyyttä voimme pitää yllä, mutta emme samantyyppistä kuin mitä me Karjalassa ollessamme pidimme.”²⁴⁵

Naapurusten välisestä hyvästä suhteesta Kirkkojoella kertoo se, että kyläläiset eivät odottaneet vierailukutsua, vaan kyläilemään lähdettiin oma-aloitteisesti ilman varta vasten kutsumista eli sopimista etukäteen. Taloon saapunut vieras otettiin aina vastaan ystävällisesti. Tämä karjalainen piirre toteutui myös siirtokarjalaisten uusilla asuinsijoilla. Rojot eivät odottaneet erillistä kutsua vaan kylässä käytiin kun sopivaa aikaa oli. Sekä karjalaiset että savolaiset ottivat Rojot aina vastaan ystävällisesti ja kävivät vastavuoroisesti myös kylässä Rojojen luona ilman erillistä kutsua.²⁴⁶

Naapurusten väliset läheiset suhteet ilmenivät Kirkkojoella hyvin myös silloin, kun naapuri sairastui. Naapurit saapuivat tällöin usein hänen luokseen ja siten yhteisesti lohduttivat sairasta. Tämä perinne jatkui Alapitkällä varsinkin vanhimman sukupolven toimesta. Rojon perheestä Martta kävi usein katsomassa sairastunutta naapuriaan. Tämä johtui siitä, että yleensä sairastuneet olivat vanhinta sukupolvea ja täten Martan hyviä tuttuja jo Kirkkojoen ajoilta.²⁴⁷

²⁴² Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁴³ Sauhke 1971, 23.

²⁴⁴ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁴⁵ Siirtoväen sosiaalisen sopesumisen tutkimusaineisto, syvähaastattelut 1949, ystävyys-suhteita koskevat kysymykset, selitykset, JyMA.

²⁴⁶ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sallinen-Gimpl 1994, 108.

²⁴⁷ Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

Kylässä käynnin perinne jatkui vahvana Juurikan kylällä aina 1960-luvun loppupuolelle asti. Tämän jälkeen se alkoi vähetä ja muuttua. Television tulo moneen siirtokarjalaisperheeseen vähensi kylässä käyntiä, sillä iltaisin jäätiin katsomaan televisiota eikä lähdetty naapuriin kyläilemään. Tässä mielessä Rojot olivat poikkeus, sillä heille televisio tuli vasta 1980-luvun alussa.²⁴⁸

Rojojen kohdalla voidaan todeta, että heidän kylässä käynti jatkui sen jälkeenkin, kun naapureihin alkoi tulla televisioita, mutta kyläilyn luonne muuttui. Varsinkin lapset halusivat käydä naapurissa katsomassa mieleisiä televisio-ohjelmia. Enää ei ollut tärkeintä kyläilemään lähtiessä mennä tervehtimään naapuria, vaan tärkeintä oli, että pääsi katsomaan televisiota. Tässä unohtuikin kyläilyn perimmäinen tarkoitus, mikä karjalaisilla Kirkkojoella oli ollut tapana. Myös Juurikalla kyläily alkoi muuttua etukäteen sovituksi.²⁴⁹

Karjalassa naiset olivat vapaa-ajalla tehneet paljon erilaisia tekstiilikäsistöitä. Miehetkin olivat tehneet erityyppisiä puutöitä, mutta selvästi harvemmin kuin naiset. Sekä naisten että miesten käsityönä tekemät tuotteet olivat yleensä tarpeellisia taloudessa. Karjalaisnaisilla oli ollut tapana joka päivä käyttää muutama tunti ajastaan käsistöiden tekemiseen.²⁵⁰ Etenkin talvisin naiset saattoivat käyttää suuren osan päivästä käsistöiden tekemiseen, koska heillä oli tällöin enemmän vapaa-aikaa. Päiviä, joina kylän naisväki kokoontui johonkin taloon tekemään yhdessä käsistöitä sekä keskustelemaan, sanottiin Kirkkojoella päivätyöpäiviksi:

”Kirkkojoella oli tapana, että kun pellavaa kasvatettiin niin otettiin pellavaa ja rukki mukaan ja lähdettiin päivätyöihin naapuriin, jossa tehtiin erilaisia käsistöitä kuten neulomista, kehräämistä ja sen semmoista.”²⁵¹

Käsityöperinne jatkui siirtokarjalaisilla myös uusilla asuinsijoilla. Pääosalta evakoista oli jäänyt Karjalaan kodin esineistö, kuten esimerkiksi erilaiset tekstiilit. Karjalaiset joutuivatkin hankkimaan kotiinsa uudet tekstiilit, jotka naiset yleensä valmistivat itse. Varsinkin kankaankudonta oli hyvin suosittua sodan jälkeen. Yleisimpiä kudonnaisia, joita karjalaisnaiset tekivät, olivat kaitaliinat, poppanat, räsymatot sekä raanut. Karjalaisnaiset olivatkin hyvin taitavia kankaankudonnassa, jonka vuoksi paikkakunnan naiset omaksuivat heiltä kudontaideoita sekä kankaan sidosmalleja omiin töihinsä. Tämä vaihtosuhde toimi

²⁴⁸ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁴⁹ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁵⁰ Sallinen-Gimpl 1987, 63.

²⁵¹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007.

myös toisinpäin, sillä karjalaisnaiset omaksuivat paikkakuntalaisten käsityötekniikoita, jota Karjalassa ei oltu käytetty.²⁵²

Rojon perheessä uusilla asuinsijoilla käsitöiden tekemistä harrastivat Lyydia, Martta sekä myös Marjatta kasvettuaan isommaksi. Ainoastaan aivan alkuaikoina eivät Lyydia ja Martta ehtineet tehdä juurikaan käsitöitä, koska heidän aikansa meni uuden tilan rakennustöissä. Rojot käyttivät tekstiilikäsitöidensä tekemiseen monipuolisesti erilaisia käsityötekniikoita kuten esimerkiksi kutomista, neulomista, kehräämistä sekä ompelemista. Rojot tekivät käsitöitä varsinkin talvisin, koska silloin heillä oli enemmän vapaa-aikaa kuin kesällä, jolloin suurin osa heidän ajastaan meni maataloustöissä. Rojot tekivät käsitöitään kotioloissa ja niiden teko ajoittui yleensä iltapäivään, jolloin naisväen ei tarvinnut olla karjaa hoitamassa. Rojoilla käsitöiden tekeminen poikkesikin Kirkkojoen ajoista, koska siellä naisilla oli ollut yleensä tapana kokoontua johonkin taloon tekemään yhdessä käsitöitä iltaisin lukuun ottamatta päivätyöpäiviä, jolloin käsitöitä oli tehty myös päivisin.²⁵³

”Ei käyty Juurikalla muualla tekemässä käsitöitä, alkuaikoina pidimmö kantojen joukossa päivätyöä.”²⁵⁴

Rojon perheessä käsitöitä tekivät myös miehet, jotka valmistivat puusta varsinkin erilaisia työntekoon liittyviä tarvikkeita. Miehillä käsitöiden teko oli kuitenkin selvästi harvinaisempaa kuin naisilla, sillä miehet eivät läheskään joka päivä käyttäneet aikaa käsitöiden tekemiseen, niin kuin naiset pyrkivät tekemään. Rojon perheessä miesten käsitöiden teko erosi naisista myös siinä, että miehet tekivät käsitöitään yleensä iltaisin, mutta naiset iltapäivällä.²⁵⁵

Eräs tärkeä yhteistoiminnan muoto Juurikan kyläläisillä oli kokoontua kesäisin Juurikan joessa, sillan kupeessa sijainneelle uimapaikalle, jonka ranta kuului Hannes Ahosen savolaistilaan. Hannes Ahonen oli antanut luvan kaikkien kyläläisten käyttää uimapaikkaa aivan vapaasti. Uimapaikka olikin erittäin tärkeä kyläläisten kohtaamispaikka, jossa erityisesti kylän nuoriso pääsi tapaamaan toisiaan:

”Nuorten isäntien ja emäntien ja kaiken ikäisten lasten yhteistoimintaa oli kesäisin Juurikan kylällä edistämässä tämä uimapaikka, johon iltaisin kokoonnuttiin sinne kaikki, jotka osas uida ja nekin, jotka eivät osanneet, niin siihen räpiköimään. Toiset oli enemmänkin siinä sillan kaiteella keskustelemassa ja muuten seurustelemassa,

²⁵² Sallinen-Gimpl 1987, 63–69.

²⁵³ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Marjatta Rojon haastattelu 31.3.2009.

²⁵⁴ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁵⁵ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009.

mut sitten itsekin muistan, että siinä tuli yleensä vaan uitua ja sukelleltua ja hypättyä. Se sillan kaiteelta hyppääminen ja sukeltaminen oli näitä ohjelmanumeroita iltaisin. Tosiaan siinä kävi sit kaikki savolaiset ja karjalaiset yhdessä uimassa ja juttelemassa. Siinä oli isompien poikien kivata tavata tyttöjä ja kaikkee tällaista.”²⁵⁶

Uimapaikalle Juurikan kyläläiset kokoontuivatkin säännöllisesti juttelemaan ja uimaan aina 1970-luvun alkupuolelle asti. Tämän jälkeen uimapaikkaa ei enää käytetty, koska erään Juurikkajoen varressa sijainneen tilan lietalantala oli liete päässyt kuohumaan yli ja valumaan jokeen, jonka vuoksi vesi oli muuttunut niin likaiseksi, ettei siinä pystynyt uimaan. Uimassa käyminen Juurikalla erosikin kovasti Kirkkojoen ajoista erityisesti Lyydian ja Martan kohdalla, sillä Bräysin tila oli sijainnut aivan Laatokan rannalla, ja siellä oli ollut hiekkapohjan ansiosta hyvä käydä uimassa. Lisäksi Bräysyjen sauna oli sijainnut aivan rannan tuntumassa, joten Bräysyt olivat voineet saunomisen ohessa välillä käydä uimassa. Juurikalla Lyydiällä ja Martalla ei tätä mahdollisuutta ollut, koska aivan Rojojen tilan läheisyydessä ei ollut uimapaikkaa.²⁵⁷

Juurikalla toimineet lähikaupat olivat myös keskeisiä yhteistoiminnallisia paikkoja, joissa kylän väki tapasi toisiaan samalla kun he tekivät kauppaostoksia. Kaupassa nähtiinkin monesti myös sellaisia tuttuja, joiden kanssa ei muuten juuri oltu tekemisissä. Kauppareissu venyikin tämän vuoksi monta kertaa hyvin pitkäksi, koska oli paljon asioita, joita piti tuttavalle kertoa. 1940-luvun lopulla toimi kauppias vuokralaisena Juho Rojon tilan päärakennuksen kellarihuoneessa. Kun paha kevättulva oli nostanut vettä kellariin ja kastellut varaston, kauppa siirrettiin kellarista talon yläkertaan. Tämän kaupan lakattua toimimasta 1950-luvun alussa, ei Juurikan kylällä vähään aikaan toiminut kyläkauppaa, minkä vuoksi kyläläisten piti käydä ostoksilla joko Luhilla sijainneessa kaupassa tai Alapitkän kaupoissa.²⁵⁸

Juurikan kyläläiset saivat jälleen oman kyläkaupan vuonna 1958, kun suutari ja pientilallinen Hannes Ahonen oli päättänyt aloittaa kaupankäynnin. Hänellä oli pieni mökki keskeisellä paikalla Juurikan sillan pielessä. Siinä Hannes Ahonen myytyään ensin vain tupakkaa, alkoi pitää kauppaa yhdessä huoneessa. Vuonna 1969 Hannes Ahonen rakensi uuden kaupparakennuksen, jotta voisi tarjota kyläläisille paremmat kaupan palvelut, sillä vanhat tilat eivät enää vastanneet senhetkisiä kaupan vaatimuksia. Kaupan suosiota lisäsi se, että monen

²⁵⁶ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁵⁷ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁵⁸ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Kuikka 2009, 116.

Juurikan kyläläisen posti tuli kaupalle. Hakiessaan postia kyläläiset tekivät samalla kauppastoksensa. Pian uuden kaupparakennuksen valmistuttua alkoi Hannes Ahosen poika Veikko toimia kauppiaina. Kaupankäynti Juurikalla jatkui aina vuoteen 1980 saakka. Tämän jälkeen Juurikalla ei enää toiminut lähikauppaa, jonka vuoksi elintarvikkeita voi enää ostaa Juurikalla vain myymäläautosta, jonka reittiä laajennettiin pian kaupan lopettamisen jälkeen.²⁵⁹

4.4. Lasten koulunkäynti ja vapaa-aika

Lasten koulunkäynnissä Juurikalla ortodoksillinen yhteisöllisyys tuli näkyviin ainoastaan ortodoksisilla uskonnontunneilla, joita Juurikan kansakoululla järjestettiin ortodoksilapsille. Opetusta oli kuitenkin 1950-luvulla vain kolmena peräkkäisenä viikkona yhden lukuvuoden aikana. Tällöin koulupäivinä oli aina noin kolme tuntia ortodoksista uskonnonopetusta. Opetuksen keskittäminen lyhyelle ajalle johtui siitä, että ortodoksisessa uskonnonopetuksessa oli syrjäkouluilla käytössä kiertävä systeemi eli opettaja kiersi vuorotellen eri kouluilla. Juurikan koululla oli vain kaksi kokopäiväistä opettajaa, sillä esimerkiksi poikien käsityöopettajat olivat Juurikan kyläläisiä, jotka kävivät Juurikan koululla opettamassa puutöitä silloin kun muilta töiltään ehtivät. Opetuksen keskittyminen lyhyelle ajalle merkitsi sitä, että joinakin lukuvuosina uskonnonopetusta saattoi olla myös kouluajan jälkeen. Tämä herätti ortodoksilapsissa kielteisiä tunteita, koska muut oppilaat pääsivät jo lähtemään kotiin ja he joutuivat jäämään vielä koululle.²⁶⁰ Tämä oli yleinen käytäntö Juurikan koulun lisäksi myös muissa Ylä-Savon kouluissa, joissa ortodoksista uskonnonopetusta oli järjestetty. Ortodoksilapset saattoivat joutua monissa kouluissa osallistumaan myös luterilaisille tunneille siinäkin tapauksessa, että koululla järjestettiin ortodoksista uskonnonopetusta.²⁶¹

Juurikalla ortodoksinen uskonnonopetus erosikin kovasti Kirkkojoen ajoista, jolloin kansakoulussa oli opetettu uskontoa noin kolmena päivänä viikossa. Kirkkojoella suurin osa oppilaista oli ollut ortodokseja, kuten myös yleensä koulun opettajatkin. Juurikalla tilanne olikin kääntynyt ortodoksien kohdalla päinvastaiseksi kuin Kirkkojoella, jossa puolestaan

²⁵⁹ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Kuikka 2009, 116.

²⁶⁰ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁶¹ Kananen 2010, 185–186.

luterilaiset olivat olleet vähemmistönä. Kirkkojoen kansakoulussa oli kaksi alaluokkaa, joita käyvät lapset olivat 7-9-vuotiaita. Neljää yläluokkaa käyvät lapset olivat 9-14-vuotiaita.²⁶² Aleksanteri kävi Kirkkojoen kansakoulua, mutta Lyydia kävi Uuksalonpään kansakoulua, koska Bräysin kylästä oli sinne lyhyempi matka:

”Minä kävin Uuksalonpään kouluu, se oli lähempänä. Kirkkojen kouluun ois ollu seitsämän kilometrin matka, mutta niinku soutu matkan päässä oli tämä Uuksalonpään koulu. Uuksalonpäättä kutsuttiin sekä saareksi että niemeksi. Silta yhdisti sen niinku, se oli aikaisemmin saarena ollu, että aikoinaan on yhdistetty sillalla ja niemeksi on kutsuttu. Siellä oli koulu ja sinne kävin. Siihen oli suurinpiirtein oisko puolitoista kilometriä ollu vesimatka. Joka päivä veneellä kuljimme ja sit loppuvaiheessa oli niinku aikuinen mies, joka kävi aamulla hakemassa ja illalla toi koulun päätyttyä. Talvisin menimme hiihtäen, heti kun vain jäät kesti hiihtää.”²⁶³

Ortodoksilapsien määrä Juurikan kansakoululla alkoi 1960-luvun alussa vähentyä. Tästä huolimatta ortodoksisen uskonnon opetuksen taso parani väliaikaisesti, kun Juurikan koululle tuli 1960-luvun alkupuolella toiseksi vakituiseksi opettajaksi kahden lukuvuoden ajaksi pappisseminaarin käynyt ortodoksimies. Tällöin ortodoksista uskonnon opetusta oli tarjolla kaksi tuntia viikossa koko lukuvuoden ajan.²⁶⁴

Rojojen lapsista nuorin Olavi saikin tämän myötä säännöllistä uskonnonopetusta, toisin kuin muut perheen lapset. Olavin aikana ortodoksilapsia oli Juurikan koululla enää puolen kymmentä, siten lapset saivatkin hyvin yksityiskohtaista opetusta. Ortodoksilapsien vähäisyydellä oli myös negatiiviset puolensa. Olavin täytyi nimittäin musiikkitunneilla opetella kaikkien muiden oppilaiden tapaan virretkin ulkoa, vaikka virret eivät kuuluneet hänen uskontoonsa.²⁶⁵ Tässä tuli hyvin näkyviin se, ettei toinen koulun kahdesta vakituisesta opettajasta antanut arvoa ortodoksien uskonnollisille tavoille. Tämä opettaja kohtelikin monissa tilanteissa ortodoksilapsia luterilaisia lapsia huonommin. Opettaja suosi varsinkin varakkaiden savolaisperheiden lapsia, jotka saivat pääsääntöisesti hyviä numeroita. Siirtokarjalaisperheiden lapsista opettajan käytös tuntuikin monesti hyvin puolueelliselta. Hyvänä esimerkkinä tästä syrjivästä kohtelusta oli tapaus, jossa Juurikan kansakoulun johtokunta päätti opettajan esityksestä, keille koulun lapsille jaetaan kumikengät, jotka oli tapana antaa vuosittain vähävaraisten perheiden lapsille:

”Isä kuului kansakoulun johtokuntaan ja se päätti opettajan esityksestä, miten kumikengät jaetaan varattomien perheiden kesken. Siinä opettajan listalle ei ollut yhtään siirtokarjalaisperhettä, vaik niissäkin löytyi köyhiä, niin

²⁶² Salmin kunta, Kirkkojoen kansakoulu III 7, MMA.

²⁶³ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁶⁴ Olavi Rojon haastattelu 2.4.2009.

²⁶⁵ Olavi Rojon haastattelu 2.4.2009.

isä sitten teki muutoksen, jota sit muut savolaisjäsenet kannatti, että annetaan myös yhdelle siirtokarjalaisperheenkin lapselle kumikengät.²⁶⁶

Juurikan kansakoulussa savolais- ja karjalaislapset tulivat keskenään hyvin toimeen. Juurikan koulu erosikin tässä monista muista kouluista, sillä Sallinen-Gimpl on tutkiessaan siirtokarjalaisten elämää uusilla asuinsijoilla, tullut siihen tulokseen, että monilla paikkakunnilla olivat paikalliset oppilaat käyttäytyneet huonosti karjalaisia lapsia kohtaan. Samaan tulokseen tuli myös Heli Kananen tutkiessaan ortodoksisen siirtoväen sodan jälkeistä elämää Ylä-Savossa. Monissa kouluissa opettajat olivat pyrkineet luomaan siirtoväkeä ymmärtävää ja vastaanottavaa asennetta oppilaiden keskuuteen. Nämä opettajat eivät olleet sallineet halventavaa tai pilkkaavaa käytöstä siirtokarjalaisperheen lapsia kohtaan. Juurikan kansakoululla tilanne oli siis ollut aivan päinvastainen, sillä siellä opettaja oli ollut se, joka oli suhtautunut negatiivisesti karjalaislapsiin. Opettajan käytöksellä on yleensä suuri vaikutus siihen, millainen ilmapiiri koulussa syntyy ja tämän takia Juurikan koulun savolaislapset olisivat voineet opettajan käytöksen mukaisesti alkaa kohdella karjalaislapsia syrjivästi. Onneksi näin ei kuitenkaan Juurikan koululla tapahtunut, kuten joissain Ylä-Savon kouluissa oli Kananen mukaan käynyt, joissa opettaja oli kohdellut karjalaislapsia alempiarvoisesti. Opettajan esimerkkiä olivat luokalla olleet muut oppilaat seuranneet.²⁶⁷

Käytyään Juurikan kansakoulussa 4-6-luokkaa, lapsilla oli mahdollisuus lähteä muun muassa jatkamaan opintojaan oppikouluissa, joista lähimmät sijaitsivat Lapinlahdella ja Siilinjärvellä. Rojon perheen lapset valitsivat Siilinjärven yhteislyseon, koska se oli entinen Salmin keskikoulu. Oppikoulussa oli säännöllinen ortodoksisen uskonnon opetus, sillä opetusta annettiin tunnin ajan kaksi kertaa viikossa.²⁶⁸

Vapaa-ajalla tärkeänä spontaanina yhteistoiminnan muotona Rojon perheen lapsille oli erilaisten pelien pelaaminen keskenään ja yhdessä Juurikan kylän muiden lapsien kanssa. Kesäisin suosittuja olivat varsinkin erilaiset pallopelit kuten jalkapallo ja lentopallo. Pallopeleihin osallistui Juurikan kylästä sekä karjalaisperheiden että savolaisperheiden lapsia. Uskontokunnalla ei ollut väliä myöskään joukkueita valittaessa. Kesäisin suosittuja olivat myös monet yleisurheilulajit, joita Rojon perheen pojat harrastivat omatekoisilla välineillä.

²⁶⁶ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009.

²⁶⁷ Kananen 2010, 84–87, 185–186; Sallinen-Gimpl 1987, 196.

²⁶⁸ Marjatta Rojon haastattelu 31.3.2009.

Talvisin Rojon perheen lapsille tärkeä liikunnan muoto oli hiihtäminen sekä mäkihyppy. Mäkihypyn suosioista Juurikan kylän nuorison keskuudessa kertoo se, että koska Juurikalla ei ollut kunnon mäkiä, rakennettiin yhdessä pieni tornillinen hyppyrämäki, josta pystyi parhaimmillaan hyppäämään noin viisi metriä. Rojon perheen poikien kovan urheiluinnostuksen myötä heillä oli ollut myös kiinnostusta liittyä Alapitkällä toimineeseen urheiluseuraan, mutta pitkän matkan takia tämä ajatus lopulta hylättiin, ja pojat keskittyivät harrastamaan urheilulajeja omatoimisesti Juurikan kylällä muiden lasten kanssa.²⁶⁹

Juurikan nuorison harrastamia pelejä tarkasteltaessa voidaan todeta, etteivät ne kovin paljoa eronneet Kirkkojoen ajoista, jolloin myös oli harrastettu samoja pelejä. Ainoastaan kyykkää oli harrastettu selvästi enemmän Kirkkojoella ja siellä se oli myös ollut vanhemmankin väen harrastus. Juurikalla kyykän harrastaminen oli kuitenkin jäänyt karjalaisilta paljon vähemmälle, koska savolaiset eivät kyykkä-peliä tunteneet. Juurikan kylän karjalaiset ja savolaiset harrastivatkin yhdessä niitä pelejä, jotka molemmat tunsivat.²⁷⁰

4.5. Yhteisöllisyys Rojon perheessä

Kodin määritelmä on hyvin laaja. Koti voi olla oma asunto, mutta myös asuinseutu tai jopa maa. Koti ei ole pelkästään fyysinen asuinpaikka, vaan se on myös psykologinen tila. Vie nimittäin aikaa ennenkuin uusi asunto muuttuu kodiksi uudesta asuinseudusta puhumattakaan.²⁷¹ Yksi kodin tärkeimpiä tehtäviä on suojan antaminen. Koti sisältää muun muassa tietynlaisia toimintoja ja esineitä. Maatilalla asuinrakennuksen tupa muodostuu kodin keskukseksi. Perhe kokoontuu sinne muun muassa aterioimaan, harjoittamaan uskontoa, keskustelemaan, tekemään päätöksiä ja ottamaan vastaan vieraita.²⁷²

Kodin eräs merkittävä tehtävä on koota perhe yhteen, tämä tapahtuu erityisesti perheen yhteisillä aterioilla.²⁷³ Rojoillakin suuri osa ajasta meni maataloustöiden tekemiseen, jonka vuoksi päivisin koko perhe olikin yhtä aikaa koolla yleensä vain aterioiden aikana, kahdesta

²⁶⁹ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008, 3.4.2009; Martti Rojon haastattelu 18.12.2007.

²⁷⁰ Kalevi Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁷¹ Hoffren 2000, 42.

²⁷² Jyrkilä 1975, 109.

²⁷³ Jyrkilä 1975, 118.

kolmeen kertaan päivässä. Ruokien valmistamisesta vastasi varsinkin alkuaikoina Martta, mutta myös Lyydia osallistui ruuanlaittoon aina kun muilta töiltään ehti. Karjalainen ruokaperinne näkyi hyvin Rojojen kotona, sillä joka viikko valmistettiin erilaisia karjalaisia liharuokia. Rojoilla leivottiin myös karjalaisen tavan mukaan usein. Varsinkin Martalla oli tapana joka viikko leipoa ruisleivän ohella myös erilaisia karjalaisia piirakkalajeja, kuten karjalanpiirakoita, keitinpiiraita, sultsinoita ja tšupukoita. Martan ja Lyydian monipuoliset ruuanlaittotaidot pääsivät esille erityisesti silloin, kun Rojoilla järjestettiin jokin juhlatilaisuus. Martta ja Lyydia valmistivatkin tällöin perinteisiä rajakarjalaisia ortodoksiväen herkkuja, joita sekä karjalainen että savolainen juhlaväki kehui. Moni savolaistalon emäntä olikin kiinnostunut oppimaan näiden karjalaisten ruokien teon. Tämä vaihtosuhde toimi myös toisinpäin, sillä Rojoilla muiden karjalaisten tavoin oli myös kiinnostusta savolaisten valmistamiin ruokiin.²⁷⁴

Ruoka olikin keskeinen kulttuurikosketuksen ja -vaihdon kohde karjalaisten ja savolaisten välillä. Juurikalla savolaiset omaksuivat karjalaisilta erityisesti karjalanpiirakan, joka alkoi levitä savolaisille tiloille varsinkin niin sanottujen seka-avioliittojen kautta. Karjalanpiirakka olikin Suomessa ruokalajeista ylivoimaisesti tärkein kulttuurivaihdon kohde. Juurikalla ruokien vaihtosuhde oli kuitenkin vähäisempää kuin se on ollut varsinkin Länsi-Suomessa. Syynä tähän oli se, että rajakarjalaisen ja pohjoissavolaisen kulttuurin ero oli pienemmän välimatkan takia vähäisempi, minkä vuoksi ruokalajeissa ei ollut suuria eroja. Toinen syy oli se, että monet ruuat, joita ei Raja-Karjalassa tunnettu, kuten muun muassa lipeäkala olivat esimerkiksi Rojon perheelle epämieluisia ruokia, minkä vuoksi niiden valmistamista ei omaksuttukaan. Samoin savolaiset eivät alkaneet valmistaa joitakin rajakarjalaisia ruokia. Esimerkiksi kaurakiisseli oli ollut Raja-Karjalassa suuren paaston ruokaa, mitä perinnettä Rojotkin jatkoivat Juurikalla. Savolaiset eivät kaurakiisseliä omaksuneet, sillä happaman maun ohella se oli hyvin vaikea valmistaa. Monet ruokalajit olivatkin sekä karjalaisille että savolaisille hyvin vaativia valmistaa, jonka vuoksi niiden tekeminen monesti lopetettiin muutaman kerran jälkeen, kun huomattiin, ettei lopputulos ollut kunnollinen. Savolaisen kalakukon tekoa Lyydia ja Martta eivät kunnolla oppineet. He valmistivat kalakukon sijasta patakukkoa, jota olivat tehneet usein Karjalassakin.²⁷⁵

²⁷⁴ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁷⁵ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Olavi Rojon haastattelu 2.4.2009; Sallinen-Gimpl 1987, 79–93.

Uskonnollakin oli vaikutusta siihen, ettei kaikkia ruokalajeja omaksuttu. Savossa yksi perinteinen ruokalaji on mykyrokka, joka on veriruoka. Tämä oli ortodoksisille siirtokarjalaisille outo ruoka, koska he eivät käyttäneet verta. Tarkasti uskonnon sääntöjä noudattava ortodoksi ei suostunut veriruokia syömään.²⁷⁶ Rojojen perheessäkään ei veriruokia tehty, mutta heillä se ei johtunut uskonnosta, vaikka Martta olikin harras ortodoksi. Martta ja Lyydia eivät olleet tottuneet tekemään veriruokia, eivätkä he uusissa oloissakaan halunneet sitä ryhtyä tekemään varsinkin kun esimerkiksi mykyrokkaa pidettiin perheessä epämiellyttävän näköisenä. Koska Rojot eivät itse tehneet veriruokia, antoivat he esimerkiksi systeuraustuksen yhteydessä lasketun veren lähinaapureissa asuville savolaisille.²⁷⁷

Kun Martan kunto alkoi heikentyä 1970-luvun loppupuolella, alkoi Rojojen kotona perinneruokien teko vähetä. Lyydia leipoi edelleenkin karjalanpiirakoita, mutta muiden perinneruokien teko väheni tai loppui kokonaan. Uusilla asuinsijoilla karjalaista ruokaperinnettä pitikin parhaiten yllä Rojon perheen osalta vanhin sukupolvi eli Martta. Sama huomio tulee esille, kun tarkastellaan paastoamista. Rojon perheestä paastosi ainoastaan Martta eikä hänkään noudattanut paastoamista enää niin tiukasti, kuin hänellä Karjalassa oli ollut tapana. Tämä tuli hyvin esille ortodoksien tärkeimmän paaston eli suuren paaston aikaan. Paasto kesti peräti seitsemän viikkoa, sillä se alkoi laskiaisesta ja päättyi pääsiäiseen. Martta paastosi Juurikalla vain muutaman viikon suuren paaston aikana.²⁷⁸ Tässä näkyi hyvin se, ettei vanhinkaan karjalainen sukupolvi enää täydellisesti jaksanut noudattaa ortodoksisia perinnäistapoja.

Suurelle paastolle oli Karjalassa ollut tyypillistä, että sitä edelsi valmistusviikot, eli siirryttiin vähitellen paastoon siten, että ensiksi jätettiin pois käytöstä liha ja viikkoa myöhemmin myös maitotuotteet. Kalaa saatettiin kuitenkin paria viikkoa lukuun ottamatta käyttää koko suuren paaston ajan. Tyypillisiä paastoruokia olivatkin kala- ja viljaruuat, sienet ja juurekset sekä kasvikset erityisesti suola- ja hapankaali. Rasvana käytettiin pellavansiemenöljyä. Näitä periaatteita noudatti myös Martta paastotessaan Juurikalla. Martan paastoaminen vaikutti myös muiden Rojon perheen jäsenten ruokavalioon, koska paaston aikana Rojoilla tehtiin usein perinteisiä paastonajan ruokia, kuten esimerkiksi kaurakiisseliä. Esimerkiksi piirakoitakin Rojot tekivät selvästi vähemmän paaston aikana, koska piirakat olivat

²⁷⁶ Sallinen-Gimpl 1987, 95.

²⁷⁷ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

²⁷⁸ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 25.1.2008.

luonteeltaan herkkuruokia. Ortodoksit olivatkin tehneet Raja-Karjalassa erityisesti paaston aikaan soveltuvia niin sanottuja paistinpiirakoita. Ne valmistettiin keitin- tai karjalanpiirakan tapaan, kypsennettiin uunissa ja voideltiin siemenvoilla.²⁷⁹ Paaston aikana Rojoilla ei ollutkaan tarjolla mitään herkkuruokia, vaan lapsetkin joutuivat tyytymään niihin ruokiin, joita Martta ja Lyydia pitivät sopivina valmistaa:

”Paastoajan ruokamuistot ovat suhteellisen ikäviä. Se pelkkä kasvisperäinen ruoka ei oikein kasvuikäiselle maistunut.”²⁸⁰

Kotihartaudet olivat olleet ortodokseille tärkeitä Karjalassa. Jokaisessa ortodoksikodissa oli ollut ikoneja eli pyhäinkuvia seinillä. Useissa kodeissa oli myös ikonin edessä pieni lamppu tai kirkkokynttilä, joka sytytettiin rukouksen ajaksi palamaan. Tässä kotialttarin edessä ortodoksit rukoilivat aamuin ja illoin sekä myös esimerkiksi silloin, kun he olivat rupeamassa syömään tai kun he olivat lähdössä matkalle. Ortodoksinen väestö ei myöskään ryhtynyt työhön ilman edeltävää rukousta. Esimerkiksi tärkeiden maataloustöiden alkaminen tai loppuminen antoi ortodokseille aiheen rukoilla kotialttarin ääressä.²⁸¹

Rojoillakin oli Juurikalla kotonaan ortodoksitavan mukaisesti jokaisen huoneen nurkkauksessa parhaalla paikalla ikoni. Tämä oli yleinen piirre siirtokarjalaiskodeissa ja osoitti halua säilyttää uskontonsa perinteet uudessakin ympäristössä. Rukoileminen oli Rojon perheessä ortodoksisen tavan mukaan yleistä, sillä ainakin aikuiset perheenjäsenet rukoilivat säännöllisesti. Rukoileminen oli yleistä varsinkin ennen ruokailua ja nukkumaan mennessä. Rojon perheessä oli myös tapana juhlistaa esimerkiksi vanhimman sukupolven syntymäpäiviä kotihartaudella, johon myös lapset osallistuivat.²⁸²

Ikonien lisäksi monilla siirtokarjalaisilla oli seinille ripustettuna Karjala-aiheisia valokuvia tai painokuvia, jotka olivat muistuttamassa heitä Karjalan ajoista. Rojoilla oli kamarin seinällä kuva Tuleman kirkosta. Kuvilla oli siirtokarjalaisille vahva kotiseudun symboliarvo. Ne oli tarkoitettu erityisesti omalle perheelle. Rojojen kodin sisustuksessa karjalainen kulttuuri tuli esille myös käsitöissä kuten Karjala-raanussa ja muissa kudonnaisissa. Käsitöt olivat omatekoisia ja karjalaisten mallien mukaan tehtyjä. Tällä tavoin asettamalla käsitöitä esille Rojot vahvistivat kuuluvuuttaan karjalaiseen kulttuuriyhteisöön.²⁸³

²⁷⁹ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sallinen-Gimpl 1987, 177–178.

²⁸⁰ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009.

²⁸¹ Viljanto 1952, 100–101.

²⁸² Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Marjatta Rojon haastattelu 7.10.2010; Sallinen-Gimpl 1995, 294–296.

²⁸³ Lyydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sallinen-Gimpl 1995, 294–296.

Näitä kotona harjoitettuja ortodoksisia tapoja eivät ortodoksit ulkomaailmassa käyttäneet. Kananen on nähnyt, että välttääkseen sosiaalisen kontrollin tuottamaa häpäisevää sanktiota ortodoksit päättivät piilottaa erilaisuutensa ja samastua riittävän suuressa määrin valtaväestöön ja sen luomaan suomalaisuuden ideaaliin, oikean suomalaisen malliin. He ymmärsivät kontrollin viestittämänä, että luterilaiseen yhteisöön mukautuminen ja kansallisen ideaalin täyttäminen merkitsi vähintään kodin ulkopuolella harjoitettujen ja luterilaisille näkyvien traditioiden hylkäämistä.²⁸⁴ Tämä tulee esiin myös Rojon perheen kohdalla, sillä kun Rojot olivat luterilaisten kanssa tekemisissä, eivät he tuoneet ortodoksisia tapojaan esille. Tämä osoittaa sen, että vaikka Rojot olivat tulleet hyvin toimeen paikallisten luterilaisten kanssa, niin siitä huolimatta he eivät olleet harjoittaneet ortodoksisia tapojaan heidän läsnä ollessa. Näin toimimalla he osoittivat kunnioitusta luterilaisia kohtaan.

Rojojen elämässä Juurikalla työviikko ja pyhäpäivä muodostivat elämäntavan toistuvat jaksot. Työviikon aikana Rojot tekivät monipuolisesti erilaisia töitä, tärkeimpinä niistä olivat maatalouteen ja karjanhoitoon liittyvät työt. Rojon perheessä ei ollut kaikissa töissä selkeää työnjakoa, mitä kukin teki. Aleksanterille kuuluivat raskaammat työt kuten pelto- ja metsätyöt, mutta myös Lydia oli usein peltotöissä Aleksanterin apuna. Lyydian osallistuminen myös peltotöihin oli karjalaisen tavan mukaan aivan normaalia, sillä Karjalassa peltotyöt olivat usein jääneet naisten vastuulle, kun miehet olivat muissa ansiotöissä kuten esimerkiksi rahdinajossa. Siirtokarjalaisnaisten osallistuminen peltotöihin herättikin uusilla asuinsijoilla kummastusta paikkakuntalaisissa, koska heidän mielestään peltotöiden tekeminen kuului pelkästään miehille. Karjanhoito, joka yleisesti oli ollut naisten vastuulla, kuului Rojoilla myös miehille, sillä Aleksanteri sekä pojat auttoivat naisia karjanhoidossa. Rojon perheestä kaikki osallistuivat myös marjojen ja sienten poimimiseen talven varalle omista tai lähimetsistä. Pelkästään naisten vastuulla olevia töitä Rojoille olivat ruuanlaitto, siivous, pyykinpesu sekä lasten hoito. Rojojen lapsetkin alkoivat osallistua työntekoon heti kun he olivat tarpeeksi isoja pystyäkseen työntekoon.²⁸⁵

Työviikko päättyi Rojoilla karjalaisen tavan mukaan lauantai-iltana, jolloin Rojot lämmittivät saunan. Saunominen lauantaisin oli karjalainen käytäntö, jolla saunaan jätettiin arkipäiväiset työhuolet pyhäpäivän ajaksi. Rojot eivät kuitenkaan pitäneet aivan alkuaikoja lukuun

²⁸⁴ Kananen 2010, 190.

²⁸⁵ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Lydia Rojon haastattelu 19.12.2007; Sallinen-Gimpl 1987, 186.

ottamatta karjalaisesta saunomisperinteestä kiinni, sillä he saattoivat saunoa myös keskiviikkoisin ja perjantaisin. Pyhäpäivä oli Rojoilla omistettu levolle ja omien toimien tekemiseen, jotta oltaisiin jälleen maanantaina virkeitä aloittamaan uusi työviikko. Rojoilla ei tehtykään pyhäpäivisin muita töitä kuin vain pakolliset karjanhoitotyöt aivan alkuaikojä lukuun ottamatta, jolloin Rojot tekivät töitä myös pyhäpäivisin, koska halusivat mahdollisimman nopeasti saada rakennuksensa ja peltonsa valmiiksi.²⁸⁶

Rojon perheessä oli karjalaisen tavan mukaan ylin määräysvalta tilan isännällä eli Aleksanterilla, joka hoiti perheen tärkeät päätökset. Tämä näkyi siinä, että Aleksanteri määräsi perheen rahankäytöstä sekä ulkotöiden suorittamisista. Aleksanterin päätösvalta tuli esille myös poliittisissa päätöksissä, sillä Lydia ja Martta äänestivät vaaleissa samaa ehdokasta kuin mitä Aleksanterikin. Ruokapöydässä Aleksanteri istui pöydän päässä, mikä tapa karjalaisilla osoitti sitä, kuka oli perheen johtava jäsen. Lisäksi kun Rojoilla oli kylässä joku vieras, sijoitettiin hänet Aleksanterin paikalle ja Aleksanteri istui vieraan vieressä. Naiset istuivat sillä puolella pöytää, mistä oli helpointa lähteä hakemaan lisää ruokaa tarjoiltavaksi. Lydian määräysvalta rajoittuikin sisätöihin, joista hän päätti yhdessä Martan kanssa. Tämä oli ollut yleistä perheille jo Karjalassa, jossa emäntä oli ollut yksinvaltiäs tuvassa ja kodinhoidossa, ruokataloudessa ja lasten hoitamisessa.²⁸⁷

Karjalan kieli on yksi itämerensuomalaisista kielistä ja siitä erotetaan kolme päämurretta: varsinaiskarjala, livvi ja lyydi. Salmin pitäjässä puhuttiin pääasiallisesti salmin murretta, joka muistutti hyvin pitkälti livvin murretta, jota edelleen puhutaan varsinkin Aunuksen Karjalan alueella. Juurikalla livvin murteella puhuminen alkoi kuitenkin varsin nopeasti vähetä karjalaisväestön keskuudessa normaalin akkulturaatiokehityksen vuoksi.²⁸⁸ Juurikalla sitä pitikin yllä puhtaasti ainoastaan vanhin sukupolvi puhuessaan keskenään. Rojoillakin ainoastaan Aleksanterin äiti Outi (asui Aleksanterin perheessä kaksi viimeistä elinvuottaan kesäaikaa lukuun ottamatta) puhui täysin livvin murretta, sillä koska Martta oli lähtöisin Impilahdelta, jossa oli puhuttu varsinaiskarjalan murretta, oli hänen puheensa sekoitus eri murteista. Aleksanterilla ja Lydiällä livvin murteella puhuminen väheni sitä mukaa, mitä enemmän he olivat kosketuksissa paikallisen väestön kanssa. He pyrkivät puhumaan

²⁸⁶ Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009; Olavi Rojon haastattelu 2.4.2009; Sauhke 1971, 51.

²⁸⁷ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Lydia Rojon haastattelu 19.10.2010; Jyrkilä 1992, 78.

²⁸⁸ Kananen 2010, 36–37; Leskinen 1998, 376–378.

paikallisille yleiskieltä, jotta nämä ymmärtäisivät kunnolla heidän puheensa.²⁸⁹ Tämän vuoksi heidän kielensä muuttui vääjäämättä muunheimoisella maaperällä ja toisenlaisessa kulttuuriympäristössä. Näin kävi myös monille muille siirtokarjalaisperheille, joiden kieli muotoutui, sulautui ja omaksui ympäristössään uusia piirteitä.²⁹⁰ Täysin Rojojen kieli ei kuitenkaan muuttunut, sillä niin Aleksanteri kuin myös Lyydia puhuivat kotona lähinnä livvin murteella, jonka seurauksena heidän puheeseensa jäi paljon myös livvin murteen piirteitä.²⁹¹

Juurikan karjalaislapsilla ei enää ollut mahdollisuutta oppia kunnolla livvin murretta. Koulussa karjalaiset lapset pyrkivät puhumaan yleiskieltä, siten he eivät erottautuneet muista niin selvästi.²⁹² Tämä on ollut Kanasen mukaan tyypillistä käytöstä myös muualla Ylä-Savossa. Lapset olivat pyrkineet kätkemään kielensä mahdollisimman tarkasti, koska heidän karjalan murteella puhumiselle oli naureskeltu paljon.²⁹³ Yleiskieltä puhuttiin myös muulloin kodin ulkopuolella. Karjalaislasten ainoaksi mahdollisuudeksi oppia edes vähän livvin murretta jäikin heidän kotinsa. Rojon perheen kotona puhuttiinkin paljon livvin murteella, joten aivan täysin eivät Rojojen lapset vieraantuneet livvin murteesta. He oppivatkin paljon karjalankielisiä sanoja, jotka he muistavat vielä nykyään. Lisäksi myöhemmin aikuisiällä heidän mielenkiintonsa karjalan kieltä kohtaan kasvoi niin, että osa heistä alkoi opiskella omatoimisesti karjalan kieltä, jotta he saisivat tuntuman siitä, millainen kielellinen kulttuuri heidän vanhemmillaan ja isovanhemmillaan oli ollut Kirkkojoella.²⁹⁴

Aleksanterin ja Lyydian lapsista varsinkin Marjatta on jo pienestä pitäen ollut kiinnostunut karjalan kielestä ja vanhemmiten se on tullut hänelle entistä tärkeämmäksi. Marjatta onkin omatoimisesti alkanut opiskella salmin eli livvin murretta. Kielen tutkimisen lisäksi Marjatta on yhdessä Olavin kanssa tehnyt kattavia tutkimuksia Rojon suvusta aina 1700-luvulle asti. Marjatalalla kiinnostus Rojon suvun tutkimuksesta heräsi opiskeluaikoina, kun Juho Rojo oli vastannut kysyttäessä, etteivät kaikki Rojot ole keskenään sukua. Marjatta ei tätä uskonut vaan alkoi tutkia asiaa. Rojojen suvun historiaa selvitettyä kävikin ilmi, että kaikilta Rojoilta löytyi jonkinlainen yhteys nimeen, mutta muutama heistä ei ole biologista sukua

²⁸⁹ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁹⁰ Partanen 1999, 57–58.

²⁹¹ Lyydia Rojon haastattelu 27.3.2009.

²⁹² Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Marjatta Rojon haastattelu 31.3.2009.

²⁹³ Kananen 2010, 90.

²⁹⁴ Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009; Marjatta Rojon haastattelu 31.3.2009.

valtaosalle Rojoista. Marjatta ja Olavi ovat tehneet selvityksiä myös muista esivanhemmistaan, esimerkiksi Bräysyistä.²⁹⁵

Juurikan ortodoksien kuten monien muiden vähemmistöjen oman perinteen säilymisessä ja siirtymisessä seuraavalle sukupolvelle oli perheellä keskeinen rooli. On luonnollista, että uskonnollinen perinne siirtyy parhaiten silloin, kun molemmat aviopuolisot ovat ortodokseja. Aleksanterin ja Lyydian lapset oli kastettu Juurikalla ortodokseiksi, koska niin Aleksanteri kuin Lyydiakin olivat uskontokunnaltaan ortodokseja. Rojojen avioituneista lapsista niin Kalevi, Martti kuin myös Olavi olivat valinneet puolisoikseen luterilaisen. Seka-avioliittojen myötä vanhempien täytyi valita kumman uskontokuntaan he lapsensa kastavat. Vuoteen 1970 voimassa olleen lain yleisohjeen mukaan lapset tulivat kuulumaan isän uskontokuntaan. Vanhemmilla oli kuitenkin oikeus tehdä sopimus, jonka mukaan lapset kastetaan äidin uskontokuntaan. Mainittu laki kuitenkin muuttui siten, että elleivät vanhemmat toisin sovi, kuuluvat lapset äidin uskontokuntaan. Kalevin, Martin ja Olavin lapset syntyivät vuoden 1970 jälkeen, jonka vuoksi heidän tuli Suomen lakien mukaan kastaa lapset luterilaisiksi elleivät vanhemmat keskenään toisin sopineet. Kalevi ja Olavi kastoitivatkin lapsensa luterilaiseksi puolisonsa uskontokunnan mukaan. Lasten kastamiseen luterilaisiksi vaikutti sekin, että he halusivat näin varmistaa, ettei lapsia tulisi millään tavalla syrjimään sen takia, että he olivat ortodokseja. Martti päätti yhdessä vaimonsa Pirkon kanssa, että he kastavat lapsensa ortodokseiksi, vaikka Pirkko olikin luterilainen. Osasyynä tähän ratkaisuun oli varmaan yhteisöllisyys, sillä Martti ja Pirkko asuivat ensimmäisen lapsensa Tainan syntyessä Aleksanterin ja Lyydian luona. Lisäksi Pirkon isä oli ortodoksi, joten ortodoksinen uskonto oli Pirkolle jo entuudestaan tuttua, ja siten hänelle sopi varsin hyvin, että lapsista tuli ortodokseja.²⁹⁶

Tarkasteltaessa Rojojen osalta sitä, mihin uskoon lapset on kastettu, voidaan todeta asuinpaikalla olleen suuri merkitys. Juurikka oli maaseutuyhteisö, jossa ortodoksisuus oli vielä hyvin näkyvissä 1970-luvulla, ja siellä oli Martin lisäksi myös jotkut muut perheet kastaneet lapsensa ortodokseiksi. Kaupungeissa ei yhteisöllisyyttä ollut tarjolla samalla tavoin, jonka vuoksi Kalevi ja Olavi eivät juuri edes harkinneetkaan lastensa kastamista ortodokseiksi. Aleksanterin ja Lyydian lapsista kukaan ei ollut kovin uskonnollinen, minkä

²⁹⁵ Marjatta Rojon haastattelu 7.10.2010.

²⁹⁶ Kalevi Rojon haastattelu 7.10.2010; Martti Rojon haastattelu 18.12.2007, 19.10.2010; Olavi Rojon haastattelu 19.10.2010; Huotari 1975, 52–63.

vuoksi he eivät juuri harjoittaneet ortodoksiseen uskuntoon liittyneitä toimintoja varsinkaan enää sen jälkeen, kun he olivat muuttaneet pois Juurikalta. Tämän vuoksi heille ei uskonnollisesta näkökulmasta käsin juuri ollut merkitystä, mihin uskontokuntaan he lapsensa kastaisivat.²⁹⁷

5. Johtopäätökset

Karjalainen yhteisöllisyys näkyi siirtokarjalaisten kohdalla Alapitkällä eri ajanjaksoina monin eri tavoin. Ensimmäiset sodan jälkeiset vuodet olivat kiireistä aikaa varsinkin kylmän tilan saaneille siirtokarjalaisille. Heidän piti tehdä tilalleen rakennukset ja raivata peltoa, jotta he pääsisivät jälleen harjoittamaan maataloutta, kuten he olivat tehneet Kirkkojoella. Alkuaikoina yhteisöllisyys tulikin esille oikeastaan vain talkoissa ja niitä ei ehditty paljoa tehdä, sillä aika meni omaa tilaa rakentaessa.

Maatilojen valmistuttua 1950-luvun alussa alkoi yhteisöllisyys vahvistua. Tällöin kirkkojokelaisilla oli enemmän vapaa-aikaa ja voitiin käydä esimerkiksi kyläilemässä. Siirtokarjalaisilla yhteisöllisyys Alapitkän taajamassa tuli eniten esille uskonnollisen yhteistoiminnan kautta. Tähän vaikutti tšasounan valmistuminen Alapitkälle vuonna 1952, jonka jälkeen kirkkojokelaiset pääsivät viettämään kirkkovuotta jälleen täydellisenä kuten Kirkkojoellakin. Tšasounan tilaisuuksissa käyntien lisäksi myös ortodoksisen tiistaiseuran toiminta oli merkittävässä asemassa vahvistamassa Alapitkän siirtokarjalaisten ortodoksillista yhteisöllisyyttä. Mielenkiintoista tarkasteltaessa tiistaiseuran toimintaa Alapitkällä oli se, että kokouksiin oli osallistunut myös paikkakunnan savolaisia asukkaita, jotka tällä tavoin pääsivät tutustumaan ortodoksisen kulttuurin tapoihin.

Alapitkään kuuluvassa Juurikan kylässä, missä Rojot asuivat, kyläläisten yhteistoiminta oli hyvin vahvaa varsinkin 1950-luvulla. Tämä tuli parhaiten esille taloudellisen yhteisöllisyyden muodossa. Talkoita tehtiin paljon, ja lisäksi kyläläiset perustivat yhdessä Luhin kyläläisten kanssa koneyhtymän, jolla oli yhteisiä maatalouskoneita. Kyläläiset järjestivät lisäksi yhteistoimin maitotonkkien kuljetuksen meijeriauton reitin varteen. Mielenkiintoista Juurikan

²⁹⁷ Kalevi Rojon haastattelu 7.10.2010, Olavi Rojon haastattelu 19.10.2010.

kylän yhteisöllisyyttä tarkasteltaessa oli se, että karjalaistilojen lisäksi myös savolaistilat olivat mukana yhteistoiminnassa. Yhteistoiminta lähensikin savolaisia ja karjalaisia. Juurikalla savolaiset ja karjalaiset tulivatkin pääsääntöisesti hyvin toimeen toistensa kanssa. Riidat syntyivätkin yleensä karjalaisten keskinäisinä. Tämä ei sinänsä ollut yllättävää, sillä monet karjalaiset olivat luonteeltaan hyvin temperamenttisia, minkä vuoksi heillä oli ollut jo Karjalassa kiivaita yhteenottoja toistensa kanssa. Sopuisuuden suhteen Juurikan yhteisö poikkesi monista muista Suomen kylistä, joissa paikkakuntalaiset ja karjalaiset eivät olleet tulleet aluksi hyvin toimeen keskenään.

Aikuisväestön lisäksi myös karjalais- ja savolaislapset olivat tulleet pääosin hyvin toimeen keskenään sekä koulussa että muissa tilanteissa yhdessä ollessaan. Käydessään kansakoulua 1950- ja 1960-luvuilla Rojon perheen lapset eivät omien muisteluidensa mukaan kokeneet kiusaamista savolaislasten taholta. Juurikalla yksi keskeinen syy tähän sopuisuuteen oli se, että sinne asutettiin myös useita savolaisia rintamamiehiä, joiden piti rakentaa tilansa samalla tavalla kuin siirtokarjalaistenkin. Tällä tavoin he tunsivat yhteenkuuluvuutta keskenään. Kovan työnteon kautta he samalla lunastivat myös alkuperäisten asukkaiden kunnioituksen ja hyväksynnän. Toisaalta Juurikan siirtokarjalaiset asutettiin aikaisemmin Kymi-yhtiön omistamalle maalle, joten alkuperäisten asukkaiden ei tarvinnut luovuttaa heille maata. Monilla paikkakunnillahan paikalliset asukkaat olivat joutuneet luovuttamaan osan omista maistaan siirtokarjalaisten asuttamista varten. Juurikalla tilanne olikin hyvin päinvastainen, sillä siirtokarjalaisten asuttamisen myötä myös jotkut paikalliset asukkaat olivat saaneet lunastaa Kymi-yhtiön maista lisää maata omistukseensa.

Karjalaiset ja savolaiset olivat tulleet hyvin toimeen keskenään Rojon perheen näkökulmasta haastattelujeni perusteella. Isoäitini haastelussa esittämiin mielipiteisiin tulee suhtautua kuitenkin varauksella, sillä hän ei joko muistanut tai ei halunnut kertoa negatiivisia kokemuksia, joita varmasti on osunut kohdalle, kun toisilleen vieraita ihmisiä ja kulttuureja on joutunut tekemisiin keskenään. Alkuaikoina yhteisasuminen majoituspaikoissa talonomistajien kanssa on varmasti ollut yksi tällainen tekijä. Toisaalta Juurikan aikojen alkuvaiheessa ei jäänyt juuri aikaa olla tekemisissä muiden kanssa tilan rakentamisen vuoksi, minkä seurauksena konflikteja ei päässyt syntymäänkään.

Merkittävä syy, miksi Rojot olivat tulleet hyvin toimeen savolaisten asukkaiden kanssa, oli se, etteivät he olleet tuoneet ortodoksia tapoja esille kodin ulkopuolella. Kun Rojot olivat

tekemisissä savolaisten kanssa, pyrkivät he puhumaan yleiskieltä. Myös ortodokseille kuuluvia perinnäistapoja, kuten ristinmerkintekoa, Rojot harjoittivat vain kotiloissa. Näin toimimalla Rojot eivät poikenneet juurikaan savolaisista. Ortodoksien harjoittamia tapoja olivat alkuperäisasukkaat ympäri Suomea vieroksuneet kovasti, koska olivat pitäneet niitä erittäin outoina. Monilla paikkakunnilla ortodokseja olikin tapojensa vuoksi syrjitty, jos he olivat tuoneet omaa kulttuuriaan liian voimakkaasti esille.

Juurikalla karjalaislasten kasvuympäristö oli hyvin erilainen kuin heidän vanhemmillaan lapsuudessaan Kirkkojoella. Kirkkojoella suurin osa väestöstä oli ollut ortodokseja, minkä myötä lapset olivat kasvaneet ortodoksisessa kulttuuriympäristössä, jossa yhteisöllisyys oli näyttäytynyt vahvana muun muassa praasniekkojen muodossa. Kirkkojoella lapset saivat ortodoksiseen uskontoon liittyneistä tavoista hyvää oppia kodin lisäksi muun muassa koulussa järjestettyjen säännöllisten ortodoksisten uskontotuntien kautta.

Juurikalla selvä enemmistö asukkaista oli luterilaisia, minkä vuoksi siirtokarjalaiset ja heidän lapsensa joutuivat elämään luterilaisenemmistöisessä kulttuuriympäristössä. Tästä seurasi, että siirtokarjalaiset omaksuivat enemmän luterilaiseen kulttuurin kuuluneita vaikutteita kuin mitä luterilaiset savolaiset omaksuivat siirtokarjalaisilta. Siirtokarjalaisten koti olikin paras paikka, jossa lasten oli mahdollisuus oppia kunnolla ortodoksisia tapoja ja toteuttaa niitä käytännössä, koska Juurikan koulussa järjestettiin hyvin vähän ortodoksista uskonnonopetusta.

Tsasounassa pidettyjen jumalanpalvelusten ja tiistaiseuran toiminnan lisäksi, siirtokarjalaisten kodit olivatkin keskeisiä paikkoja, joissa ortodoksillinen yhteisöllisyys tuli esille Juurikalla. Rojoillakin oli kotona ortodoksitavan mukaisesti jokaisen huoneen nurkassa parhaalla paikalla ikoni. Ikonien lisäksi monilla siirtokarjalaisilla oli kotona esillä esimerkiksi Karjala-aiheisia valokuvia sekä karjalaisen mallin mukaan tehtyjä käsitöitä esillä. Pitämällä näitä esillä, siirtokarjalaiset viestittivät kuuluvuuttaan karjalaiseen kulttuuriyhteisöön. Koti oli myös paikka, jossa karjalainen ruokaperinne näkyi vahvana. Rojoilla ruokaperinne oli erityisen vahvaa sen vuoksi, että isoäiti Martta asui Rojojen kotona. Martta vastasikin perinneruokien tekemisestä Lyydian osallistuessa aina kun muilta töiltään ehti.

Yhteisöllisyys alkoi hiipua Alapitkän Juurikalla 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Syitä tähän oli useita. Karjalaisten vanhin ikäpolvi oli uusilla asuinsijoilla pitänyt perinteisistä

karjalaisista tavoista parhaiten kiinni. Kun he ikääntyivät ja kuolivat, ei heidän lapsillaan ollut samaa kiinnostusta vaalia karjalaista perinnettä, koska he eivät olleet ehtineet asua Kirkkojoella niin kauan kuin heidän vanhempansa. Tämä tulee hyvin esille tarkasteltaessa Rojoja. Aleksanteri ja Lyydia olivat tehneet kovan rakentamis- ja raivausurakan uudella tilallaan ja heille Rajapuron tila oli muodostunut niin kotoiseksi, etteivät he enää halunneet takaisin Kirkkojoelle. Rojot olivat niin sanotusti juurtuneet uudelle tilalleen ajan myötä. Aleksanteri ja Lyydia olivat nähneet, että Alapitkälläkin pärjätään samaan tapaan kuin Kirkkojoella. Yhteisöllisyyden hiipumisen syynä oli lisäksi väestön vähentyminen kylästä. Esimerkiksi Aleksanterin ja Lyydian lapset alkoivat muuttaa pois kotoaan monien muiden siirtokarjalaisperheiden lapsien tapaan. Suurin osa heistä muutti kaupunkeihin, koska siellä oli paremmin työpaikkoja tarjolla. Väestön vähentymisestä johtuvan vähäisen lapsimäärän vuoksi Juurikan kansakoulukin joutui 1970-luvun alussa lopettamaan toimintansa.

Yhteisöllisyys tulikin kunnolla näkyviin Alapitkällä oikeastaan vain uskonnollisen yhteistoiminnan kautta 1970-luvulta lähtien. Tšasounassa jatkettiin jumalanpalveluksien toimittamista lähes entiseen tapaan, mutta väkeä niissä kävi huomattavasti alkuaikojä vähemmän. Myös ortodoksinen tiistaiseura jatkoi toimintaansa, mutta senkin toimintaa häyttasi väestön vähentyminen.

Yhteisöllisyyden hiipuminen 1970-luvulta lähtien tuli parhaiten esille tarkasteltaessa varsinkin taloudellista yhteistoimintaa sekä kylässä käyntejä. Suurena syynä yhteistoiminnan vähenemiseen oli maatalojen koneistuminen. Tekniset muutokset helpottivat maatalouden harjoittamista ja näin ollen talkoita ei tarvinnut enää tehdä. Lisäksi tekniikan kehittyminen edisti ja nopeutti myös matkustamista pitempienkin matkojen päähän, joten naapurissa käynti rupesi vähenemään. Naapurissa käynnin vähenemiseen oli syynä myös television yleistyminen Juurikankin kylällä. Iltaisin jäätiin katsomaan televisiota mieluummin kuin lähdettiin naapuriin kyläilemään. Teollistumisen ja teknistymisen myötä Suomeen syntynyt uudenaikainen yleiskulttuuri alkoi vähitellen vaikuttaa Juurikankin kylän kehitykseen, josta oli seurauksena kyläläisten yhteisöllisyyden hiipuminen.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA), Joensuu

Kuopion lääninhallitus. Siirtoväenhuoltoasiainesittelijä, saapuneet salaiset asiakirjat v. 1939–1941, II 9 Ea:2.

Kuopion Maanviljelysseuran asutustoiminnan johtajan arkisto

- Maanhankintalain mukaan muodostettujen hallintasopimustilojen tilusselitelmiä ja hallintasopimusten diaarit 1945-1959, DN:o 1-3662, Ac:1
- Toimintakertomukset 1947–1948, 1955, 1960.
- Työleirejä koskevia asiakirjoja 1947–1951 ja Maatalouskoneavustuksia ja koneyhtymiä koskevia asiakirjoja 1945–1951, HF:1

Iisalmen asutuspiiri. Kuopion maanviljelysseuran asutustoimikunnan arkisto

MHL:n mukaan muodostettujen tilojen metsäkortit, DN:o 10–2539, Bf:1

MHL:n mukaan muodostettujen tilojen raivauskortit, DN:o 31–3009, Be:1

Kuopion asutuspiiri. Kuopion maanviljelysseuran asutustoimikunnan arkisto

MHL:n mukaan muodostettujen tilojen rakennuskortit, DN:o 1151–2200, Bd:2

MHL:n mukaan muodostettujen tilojen tilakortit, Bc:5

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA), Jyväskylä

Suomen Huolto Ry:n arkisto. Siirtoväen sosiaalisen sopeutumisen tutkimusaineisto.

- Syvähaastattelu 1949, Hc.
- Lapinlahteen liittyvät asiakirjat, W.R. Meadin tutkimukset Lapinlahdella 1949–1950, Hf.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki, Rauhankadun toimipiste:

- Siirtoväenasiainosasto. Kiertokirjeet vuodelta 1944, n:o 1761–11730, Dc 1.
- Viipurin läänin, Salmin kihlakunnan henkikirja vuonna 1940. Salmi, Vi 757.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki, Sörnäisten toimipiste:

- Impilahden sotilashallintopiiri, Siviiliväestön paluutilastoja 1942–44, T 5933/11.
- Impilahden sotilashallintopiiri, Impilahden sotilashallintopiirin esikunnan toimintakertomus ajalta 8.8.41–7.10.44, Spk 8211.

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA), Mikkeli**Salmin kunta, Taksoituslautakunta**

- Maarekisteriotteet III 34 Ea.
- Kirkkojoen kansakoulu III 7.

Martti Rojon yksityisarkisto, Pajujärvi**Painetut lähteet**

Suomen virallinen tilasto 6 (S.V.T.6.), väestötilasto 90–97, 1936–1940. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Haastattelut

Rojo, Kalevi, tutkija-insinööri 25.1.2008, 3.4.2009, 7.10.2010 Vantaalla haastattelijana Olli Rojo. Kasetit haastattelijan hallussa.

Rojo, Lydia, eläkeläinen 22.12.2004, 19.12.2007, 27.3.2009, 19.10.2010 Lapinlahdella haastattelijana Olli Rojo. Kasetit haastattelijan hallussa.

Rojo, Marjatta, matemaatikko 25.1.2008, 31.3.2009, 7.10.2010 Helsingissä haastattelijana Olli Rojo. Kasetit haastattelijan hallussa.

Rojo, Martti, suunnittelija 18.12.2007, 27.3.2009, 19.10.2010 Lapinlahdella haastattelijana Olli Rojo. Kasetit haastattelijan hallussa.

Rojo, Olavi, tuotepäällikkö 23.1.2008, 2.4.2009, 19.10.2010. Lahdessa haastattelijana Olli Rojo. Kasetit haastattelijan hallussa.

Digitaaliset lähteet

Ortodoksi.net, www-sivu.< <http://www.ortodoksi.net/index.php/Liturgia>>. Luettu 7.12.2010.

Salmi-säätiö – Salmin pitäjän kotisivut, www-sivu. <<http://www.salmi-saatio.fi>>. Luettu 10.11.2010.

Tilastokeskus. Rahanarvonkerrointaulukko 1860–2009, www-sivu. <http://www.stat.fi/til/khi/2009/khi_2009_2010-01-15_tau_001.html>. Luettu 24.11.2010.

Kirjallisuus

Alasmaa, Anne 2003. ”Aikamme amatsoonit”. Akateemisten naisten Karjala-Seura osana oikeistoliikehdintää 1922–1944. Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Heikkinen, Kaija 1989. Karjalaisuus ja etninen itsetajunta. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 9. Joensuu.

Hietanen, Silvo 1983. Siirtoväen sijoittaminen ja sijoittuminen. Teoksessa Karjala 4. Toim. Lehmusvaara, Ilmari & Mäkinen, Yrjö-Pekka. Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna. 269–296.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Elina 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hoffren, Henriikka 2000. Suomalaiset Ranskassa – sopeutuminen ja etninen identiteetti. Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Honkanen, Seppo 1979. Asutustoiminnasta maaseudun ja maatalouden rakenteen muovaajana. Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitos – Talouspoliittinen jaosto, Helsinki.

Huotari, Voitto 1975. Suomen ortodoksinen väestö. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos, kirkkososiologian julkaisuja A 1/1975. Helsinki.

Häggman, Kai 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11. Helsinki.

Hämynen, Tapio 1993. Liikkeellä leivän tähden. Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940. Tammer-Paino Oy, Tampere.

Hämynen, Tapio 1995. Salonkylästä Egyptinkorpeen. Teoksessa Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen Erkki. Gummerus Oy, Jyväskylä. 239–266.

Jaatinen, Martti 1997. Karjalan kartat. Karjalan liitto ry.

Jyrkilä, Faina 1975. Siirtoväen sopeutuminen kylmille tiloille osa I. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu, Jyväskylä.

Jyrkilä, Faina 1976. Siirtoväen sopeutuminen kylmille tiloille osa II. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu, Jyväskylä.

Jyrkilä, Faina 1992. Kotikylä Karjalassa. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Kalela, Jorma 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki.

Kalela, Jorma 2006. Muistitiedon näkökulmia historiaan. Teoksessa Muistietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Hakapaino Oy, Helsinki. 67–92.

Kananen, Heli 2002. Ortodoksina luterilaisten keskellä. Siirtokarjalaisen ortodoksiväestön sopeutuminen Kiuruvedelle. Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Kananen, Heli 2010. Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1959). Jyväskylän yliopiston humanistisia julkaisuja.

Kokotti, Niilo 2009a. Alapitkän tsasouna. Teoksessa Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Toim. Leena Ahtiainen, Paavo Kokotti, Ilona Kuikka ja Niilo Kuikka. Alapitkän kyläyhdistys R.Y. Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 257–260.

Kokotti, Niilo 2009b. Alapitkän tiistaiseura. Teoksessa Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Toim. Leena Ahtiainen, Paavo Kokotti, Ilona Kuikka ja Niilo Kuikka. Alapitkän kyläyhdistys R.Y. Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 261–263.

Kuikka, Ilona 2009. Kaupankäyntiä ja kauppiaita yli 120 vuotta Alapitkällä. Teoksessa Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Toim. Leena Ahtiainen, Paavo Kokotti, Ilona Kuikka ja Niilo Kuikka. Alapitkän kyläyhdistys R.Y. Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 106–116.

Kuikka, Niilo 1999. Evakkojen elämää. Siirtoväen ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen. RT-Print Oy, Pieksämäki.

Kuikka, Niilo 2009. Siirtolaisten majoitus Alapitkällä 1944. Teoksessa Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Toim. Leena Ahtiainen, Paavo Kokotti, Ilona Kuikka ja Niilo Kuikka. Alapitkän kyläyhdistys R.Y. Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 208–209.

Laitala, Anssi 2006. Suistamolta Pohjois-Savoon. Kunnan ja kuntalaisten vaiheita talvisodasta maanhankintalain toteutumiseen. Pro gradu-tutkielma, Joensuun yliopisto.

Laitila, Teuvo 1998. Kansanomainen ja kirkollinen ortodoksisuus Raja-Karjalassa. Teoksessa Karjala. Historia, kansa, kulttuuri. Toim. Nevalainen Pekka & Sihvo Hannes. Kirjapaino Raamattutalo Oy, Pieksämäki. 383–415.

Laitinen, Erkki 1995. Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus. Teoksessa Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen Erkki. Gummerus Oy, Jyväskylä. 52–138.

Laslett, Peter 1972. Household and Family in Past Time (Ed. Per Laslett and Richard Wall). Cambridge.

Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Leskinen, Heikki 1998. Karjala ja karjalaiset kielentutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa Karjala. Historia, kansa, kulttuuri. Toim. Nevalainen Pekka & Sihvo Hannes. Kirjapaino Raamattutalo Oy, Pieksämäki. 352–382.

Muuramo, Kaarlo 1984. Asutustoiminnan rahoitus ja rahalaitokset. Teoksessa Rakentamisen aika. Asutus ja maanhankinta. Toim. Naskila Marja. Kirjayhtymä Oy, Helsinki. 93–103.

Partanen, Päivi 1999. ”Jokohan ensi kesäksi piässämme kotiloih, vai viegö viskattannoh etehpäi?” –Pientalonpoika Yrjö Mure ja asutustoiminta sodanjälkeisessä Suomessa.

Peltonen, Matti 1996. Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Teoksessa Johtolankoja, kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Tammer-Paino Oy, Tampere. 7–37.

Petrisalo, Katriina 1979. Muuttuva kyläkulttuuri. Vertaileva historiallinen ja kulttuuriantropologinen tutkimus arvostuksen kehityksestä kolmessa maaseutukylässä. Lisensiaatintutkimus, Joensuun korkeakoulu. Historian, maantieteen ja muiden aluetieteiden osasto.

Portelli, Alessandro 2006. Mikä tekee muistietotutkimuksesta erityisen? Teoksessa Muistietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Fingeroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija. Hakapaino Oy, Helsinki. 49–64.

Puurunen, Leo (toim.) 1994. Lapinlahti. Kotiseutukirja. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Pölönen, Pauli 1995. Evakossa, evakosta evakkoon. Salmilaisten vaiheita sotavuosina 1939–1944. Kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki.

Raivio, Petri 1995. Heijastuksia maisemaan. Ortodoksinen miljöö ja sodanjälkeinen asutustoiminta. Teoksessa Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen Erkki. Gummerus Oy, Jyväskylä. 351–380.

Raninen-Siiskonen, Tarja 1999. Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 766. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 1987. Elävä Karjalaisuus. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 1994. Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen. Kansatieteellinen Arkisto 40. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 1995. Asutustoiminta ja siirtoväen perinne. Teoksessa Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toim. Laitinen Erkki. Gummerus Oy, Jyväskylä. 269–302.

Salmi Seura ry. 1990. Meidän Salmi kuvina. Sisälähetysseuran kirjapaino, Pieksämäki.

Sauhke, Niilo 1971. Karjalan praasniekat. K.J. Gummerus Oy, Jyväskylä.

Simonen, Seppo 1965. Paluu Karjalaan. Palautetun alueen historiaa 1941-1944. Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino, Helsinki.

Siren, Kirsi 1999. Suuresta suvusta pieneen perheeseen. Itäsuomalainen perhe 1700-luvulla. Hakapaino Oy, Helsinki.

Viljanto, Anni 1952. Salmi. Salmin pitäjän muistojulkaisu. Salmi-säätiö Sisämaan kirjapaino Oy, Pieksämäki.

Virrankoski, Pentti 1980. Haastattelumenetelmän käyttö historiantutkimuksessa. Turun Yliopiston historian laitos, julkaisuja No 6, Turku.

Väisänen, P. O. 1984. Maan hankkiminen ja asuttaminen. Teoksessa Rakentamisen aika. Asutus ja maanhankinta. Toim. Naskila Marja. Kirjayhtymä Oy, Helsinki. 55–68.

Waris, Heikki & Jyrkilä, Vieno & Raitasuo, Kyllikki & Siipi, Jouko 1952. Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. Otava, Helsinki.

Liitteet:

Liite 1. Juurikan kansakoulun piiriin kuuluneita karjalaistiloja.

Tila:	Omistaja:
Hirviaho	Mikko Audejeff
Palokangas	Stepan Jaloniemi
Peltola	Vilho Jaloniemi
Kauppila	Aleksanteri Kauppinen
Huuhmarharju	Mikko Kuikka
Koskela	Eevert Pelkonen
Männikkö	Juho Rojo
Rajapuro	Aleksanteri Rojo
Haasiapuro	Vilho Rojo
Syrjälä	Sanni Porali
Purola	Niilo Koski

Lähde: Kalevi Rojon haastattelu 3.4.2009, Lydia Rojon haastattelu 27.3.2009, Marjatta Rojon haastattelu 31.3.2009, Martti Rojon haastattelu 27.3.2009, Olavi Rojon haastattelu 3.4.2009.

Liite 2. Haastattelujen kysymyksiä. Peruskysymyksiä on hieman muutettu kunkin informantin elämänhistorian mukaan.

- Koulunkäynti Kirkkojoella, miten pitkä matka kouluun, mitä koulussa opetettiin? Miten ortodoksinen uskonnonopetus oli järjestetty?
- Miten koulunkäynti järjestettiin Juurikalla? Miten opettajat/oppilaat suhtautuivat ortodokseihin, nimiteltiinkö? Erotteliko opettaja kantaväestön ja siirtoväen lapsia? Oliko kavereina enemmän karjalaisia vai savolaisia? Miten ortodoksinen uskonnonopetus oli järjestetty?
- Käytiinkö matkustelemassa Kirkkojoen ulkopuolella, entäs Juurikalla?
- Mitä menoja kuului tavalliseen päivään Kirkkojoella ja Juurikalla, mitä eroja oli naisten ja miesten kesken esim. töissä?
- Minkälainen oli kodin sisustus: mitä esineitä kodissa oli? (esim. ikonit, raanut, valokuvat). Erosiko sisustus miten Juurikan kodista?
- Mitä vapaa-ajalla tehtiin Kirkkojoella ja Juurikalla?
- Miten praasniekkaperinne näkyi Kirkkojoella ja Alapitkällä?
- Miten usein kävit jumalanpalveluksissa ja miten kuljit sinne? Oliko sukupuolella tai iällä merkitystä jumalanpalveluksessa käyntiin?
- Ketkä osallistuivatko tiistaiseuran kokouksiin Kirkkojoella ja Juurikalla? Oliko miesten ja nuorten osallistuminen vähäisempää? Ketkä teidän perheessä osallistuivat?
- Osallistuitko Kirkkojoella häihin tai hautajaisiin, olivatko ne erilaisia kuin juurikalla pidetyt? Mitä erilaisia käyttäytymistapoja oli juhlissa savolaisten ja karjalaisten välillä? (esim. häiden ja hautajaisten valmistelu, ruoka- ja kahvitarjoilu).
- Erosivatko tupaantuliaiset Juurikalla Kirkkojoella pidetyistä?
- Oliko kotonanne paasto Kirkkojoella? Mitä ei saanut syödä ja milloin? Koskiko paasto kaikkia? Paastottiinko Juurikalla?
- Mitä ortodoksisia tapoja olet oppinut vanhemmiltasi?
- Miten lähekkäin Kirkkojoella oli talot, oltiinko kaikkien lähitaloissa asuvien kanssa tekemisissä? Miten Juurikalla talojen läheisyys, miten sijoittuivat karjalaisten ja savolaisten talot? Oltiinko kaikkien kanssa tekemisissä, keiden kanssa eniten?
- Mitä yhteistoimia oli muiden lähitaloissa asuvien kanssa Kirkkojoella ja Juurikalla? Kummassa oli vilkkaampi yhteistoiminta?
- Oliko Juurikalla yhdistystoimintaa?

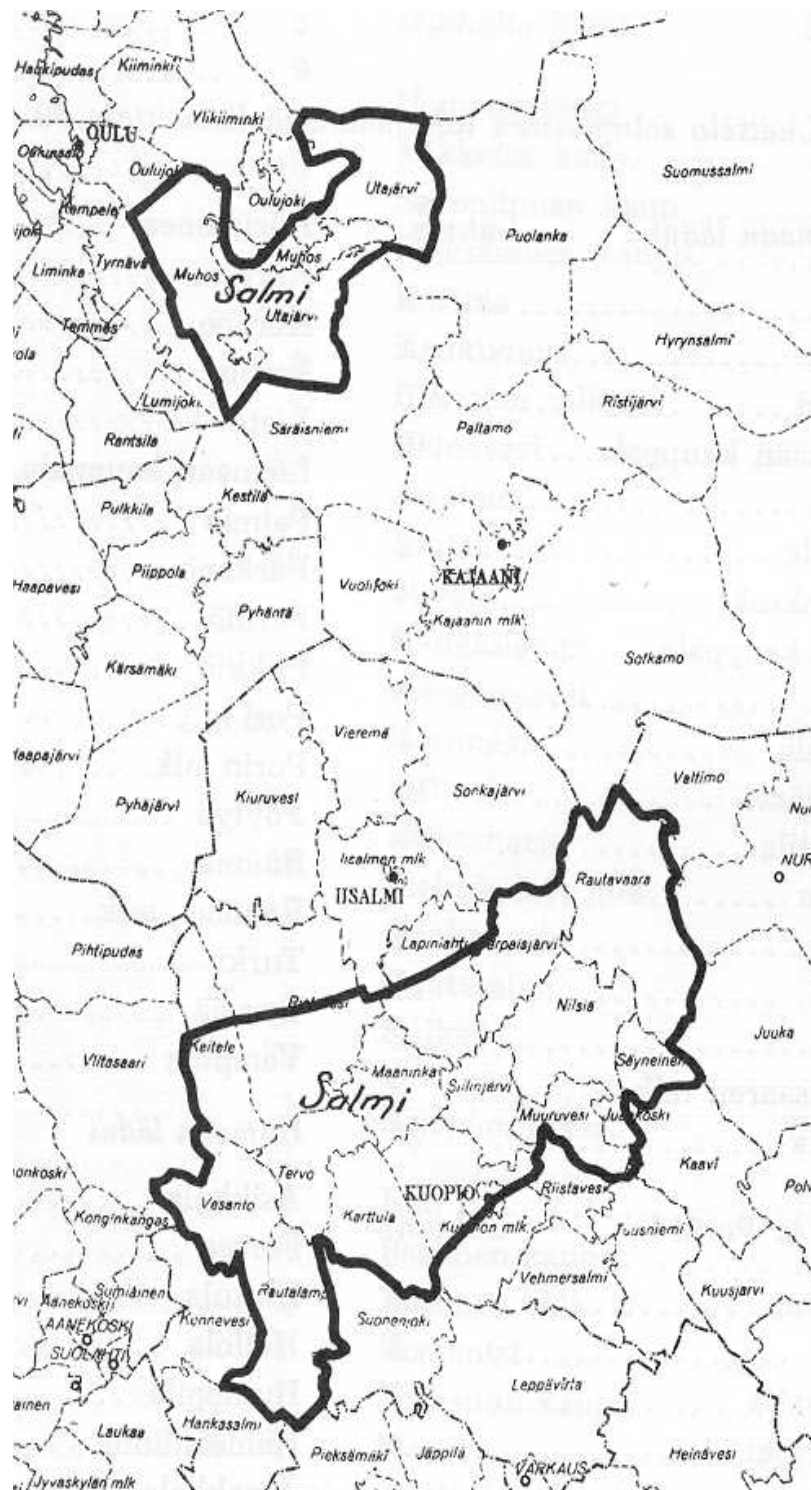
- Tehtiinkö töitä pyhinä? Erosivatko viikonpäivät miten toisistaan, oliko esim. tietty leipomispäivä? Entä oliko säännölliset ruokailuajat ja nukuttiinko päiväunia?
- Viljeltiinkö Kirkkojoella pellavaa, entä Juurikalla?
- Mitä käsityötekniikoita käytettiin Kirkkojoella ja Juurikalla? Omaksuivatko savolaiset joitain karjalaisia käsitöitä, entäs karjalaiset savolaisia käsitöitä? Milloin käsitöitä yleensä tehtiin ja ketkä niitä tekivät?
- Omaksuttiinko savolaisia ruokia paikallisilta, ja omaksuivatko savolaiset karjalaisia ruokia? Mitkä olivat yleisimmät ruuat mitä tehtiin Juurikalla, miten erosivat Kirkkojoen ajoista?
- Oliko tervehtimisessä savolaisten ja karjalaisten kesken eroja? Muuttuiko tervehtiminen Kirkkojoen ajoista?
- Havaitsitko eroja siirtokarjalaisperheessä verrattuna savolaisiin perheisiin, jäivätkö esim. avioituneet lapset asumaan vanhempiensa kotiin ja yhteiseen ruokatalouteen? Mistä asioista määräsivät miehet ja mistä naiset? Miten suhtauduttiin vanhempaan sukupolveen? Kohdeltiinko lapsia jossakin suhteessa eri tavoin karjalaisperheessä kuin savolaisperheessä?
- Kävitkö miten usein kylässä? Käytiinkö enemmän kylässä karjalaisten keskuudessa, milloin rupesi hiipumaan, oliko iällä väliä?
- Miten ortodoksinen yhteisöllisyys näkyi mielestäsi Alapitkällä? Milloin se rupesi hiipumaan? Mistä syistä luulet sen johtuvan?
- Mitä kouluja olet käynyt? Mikä ratkaisi ammatinvalintasi? Oliko jossain vaiheessa vaihtoehto, että olisit jäänyt Juurikan tilalle jatkamaan vanhempiesi töitä? Tiedätkö kuinka paljon Juurikan kylän lapsista jatkoi vanhempiensa maanviljelysammattia? Miten hyvät mahdollisuudet oli työllistyä Juurikan lähiympäristöön?

Liite 3. Raja-Karjala ennen talvisotaa.

Lähde: Jaatinen 1997, 178.

Liite 5. Salmilaisten sijoitusalueet Suomessa jatkosodan jälkeen.

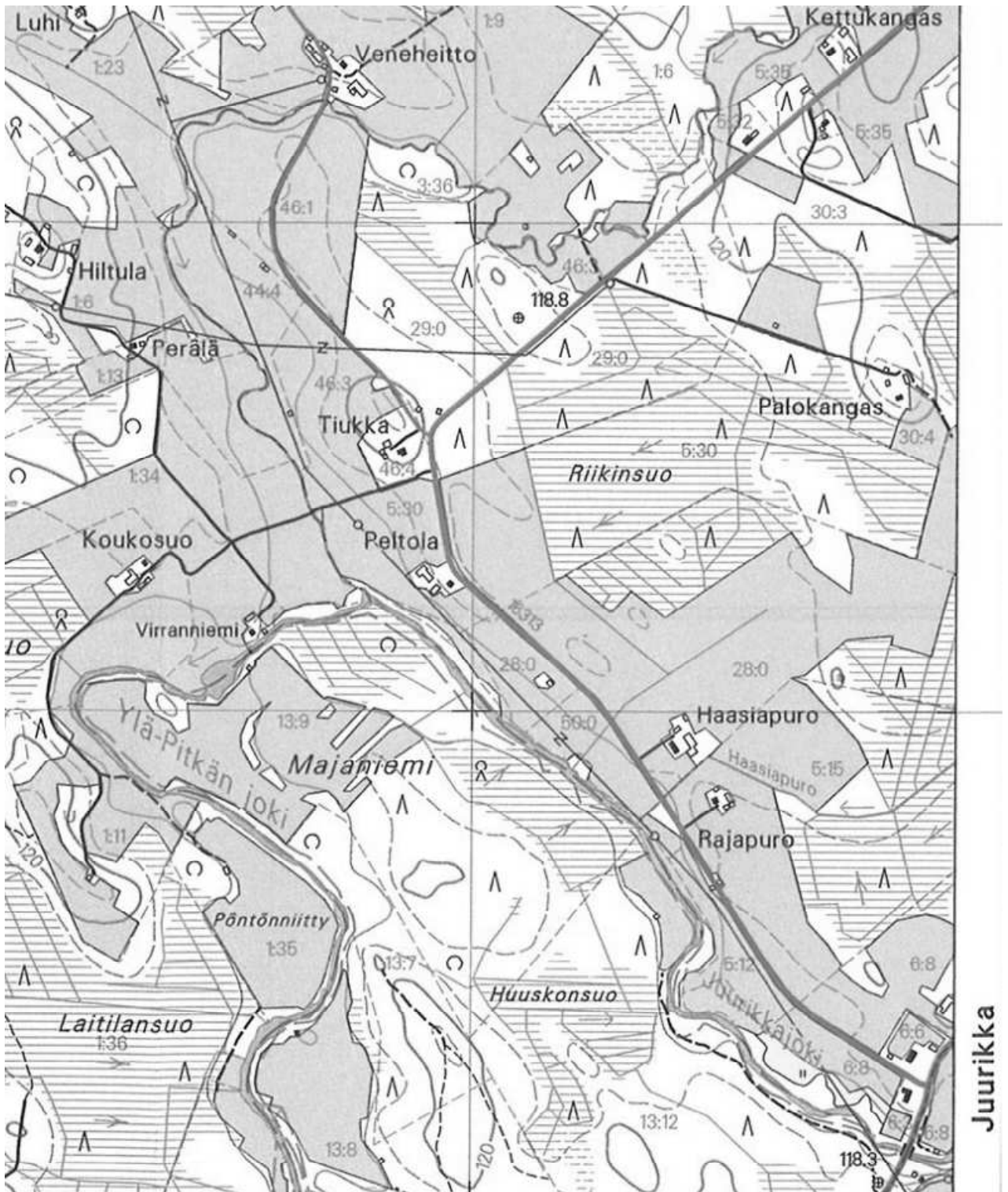
Lähde: Viljanto 1952, s. 83.

Liite 6. Luhi- ja Juurikan kylään asettuneet siirtokarjalaiset 1947–1949.

Lähde: Martti Rojon yksityisarkisto.

Liite 7. Juurikan kylään kuuluneita tiloja jatkosodan jälkeen.

Lähde: Martti Rojon yksityisarkisto.